

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

Od Redakcji

Przystępując do wydawania „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ w nowej szacie zewnętrznej i co najważniejsze, o nowym charakterze i przeznaczeniu, pragniemy podkreślić, iż oczekujemy żywej współpracy Kol. Kol. zatrudnionych w aparacie bankowym i finansowym, współpracy polegającej na zasilaniu materiałem redakcyjnym, dzieleniu się z nami wątpliwościami, które będziemy się starali rozwikłać w artykułach, dziale instrukcyjnym, czy dziale „Pytań i Odpowiedzi“.

Pragniemy, ażeby nowe „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ stały się elementem mobilizującym aparat bankowy w kierunku przyspieszenia i intensyfikacji wszystkich naszych prac na odcinku finansowym, na drodze do socjalistycznej bankowości.

Pragniemy również specjalnie zwrócić uwagę na całkowicie inny charakter nowego pisma przeznaczonego wyłącznie do wewnętrznego użytku służbowego i dlatego prosimy usilnie Ob. Ob. Czytelników o traktowanie egzemplarzy „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ jako materiału służbowego, niedostępnego ani dla celów publikacyjnych, ani też dla celów pozasłużbowego kolportażu. W szczególności egzemplarze naszego pisma nie mogą znajdować się w bibliotekach, do których mają dostęp czytelnicy spoza osób wskazanych nam na odbiorców przez centralne władze państwowe.

WITOLD TRĄMPCZYŃSKI

FUNKCJE BANKU SOCJALISTYCZNEGO

ROLE i zadania banku w gospodarce socjalistycznej określił w sposób genialny *Lenin* pisząc — „Jedyny, najpotężniejszy z potężnych państwowy bank z oddziałami w każdej gminie, przy każdej fabryce — to dziewięć dziesiątych socjalistycznego aparatu — to ogólnopństwowa rachunkowość, ogólnopństwowy rozrachunek produkcji, dystrybucji produktów, to, można powiedzieć, coś w rodzaju szkieletu socjalistycznego społeczeństwa“. *)

Rozwijając myśli *Lenina* i wprowadzając je w czyn i praktykę radziecką *Stalin* mówił na XVI Zjeździe Partii o roli i zadaniach banku — „Racjonalna organizacja sprawy kredytu i prawidłowe operowanie rezerwami pieniężnymi, mają poważne znaczenie dla rozwoju gospodarki narodowej. Zarządzenia partii w celu rozwiązania tego zagadnienia idą w dwóch kierunkach, po linii ześrodkowania kredytu krótkoterminowego w Banku Państwa i po linii organizowania obrotu bezgotówkowego na odcinku uspołecznionym. W ten sposób Bank Państwa, po pierwsze, przemienia się w ogólnopństwowy aparat rachunkowości, wytwórczości oraz dystrybucji produktów, po drugie, wyzwala z obiegu wielkie ilości pieniędzy. Nie można mieć najmniejszej wątpliwości, że te zarządzenia doprowadzą (już doprowadzają) do uporządkowania całej dziedziny kredytowej oraz do wzmocnienia naszego czerwońca“.

Rozwijając w dalszym ciągu myśli i słowa *Lenina* i *Stalina* rząd radziecki w swej uchwale z 20 marca 1931 r. określił funkcje Banku w następujący sposób:

- stać się ośrodkiem rozrachunkowym socjalistycznej gospodarki narodowej, aparatem ogólnopństwowej rachunkowości, produkcji i dystrybucji,
- wykonywać codzienną kontrolę za pośrednictwem rubla nad przebiegiem wykonywania planów produkcji i obrotów towarów, planów finansowych i planów akumulacji,
- wszechstronnie umacniać rozrachunek gospodarczy, jako najpoważniejsze narzędzie walki o wykonanie planów.

Podane słowa *Lenina* i *Stalina* oraz cytaty z uchwały rządu radzieckiego, a więc rządu kraju, który w konsekwentny i doskonały sposób wcielił w praktykę teorię socjalistyczną, określają najwyraźniej kierunki prac i funkcje banku w gospodarce socjalistycznej.

Możemy więc obecnie zastanowić się nad poszczególnymi zadaniami stawianymi przez gospodarstwo socjalistyczne bankowi.

Pierwszą funkcją jest *kredytowanie wszystkich samodzielnych organizacji* gospodarczych opartych na rozrachunku gospodarczym.

W gospodarstwie socjalistycznym każde przedsiębiorstwo, każda organizacja albo wchodzi bezpośrednio do budżetu i wtedy gospodarka jej i działalność finansowa poddana jest kameralnym zasadom budżetowym, albo wchodzi do budżetu jedynie swoimi wynikami i posiada wówczas duży zakres samodzielności danej po to, aby je maksymalnie zmobilizować w celu obniżenia kosztów oraz osiągnięcia możliwie największych nadwyżek. Poza bezpośrednim powiązaniem z budżetem i poza rozrachunkiem gospodarczym (u nas często nazywanym systemem finansowym) nie może być w gospodarstwie socjalistycznym żadnych jednostek, żadnych przedsiębiorstw, organizacji, instytucji itd. Do zakresu działania banku należą jednostki oparte na rozrachunku gospodarczym, w praktyce są to wszystkie jednostki gospodarcze, wszystkie jednostki gospodarujące.

Kredytowanie przedsiębiorstw przez bank socjalistyczny może odbywać się tylko przy pomocy kredytu o cechach socjalistycznych. Kredyt więc musi być udzielany zgodnie z planem kredytowym, na planowane cele gospodarcze, musi mieć określony termin mobilizujący przedsiębiorstwo do możliwie szybkiego usunięcia przyczyny powstania kredytu i zwiększenia obrotowości użytych środków, musi być zabezpieczony i oprocentowany.

Wobec tego kredyt nie leży jedynie w ramach swobodnej, nieskrępowanej decyzji banku — może być

*) W. Lenin, Dzieła, t. XXI, str. 260.

bowiem przyznany tylko na zaplanowane cele i w ramach planu kredytowego.

Ponadto kredyt posiada cechy mobilizujące przedsiębiorstwo i winien być przez bank tak udzielany, aby mobilizacja sił przedsiębiorstwa w celu przyspieszenia obrotowości zatrudnionych w danym procesie gospodarczym środków obrotowych — tak własnych jak i pożyczonych — była maksymalna. Temu celowi służą jego cechy — możliwie krótki termin i oprocentowanie.

Udzielanie kredytu nie może więc w sobie mieć nic z automatyzmu. Błędne teorie o automatyzmie kredytowania i neutralności niektórych rodzajów pieniądza czy kredytu zostały w Związku Radzieckim obalone, jako demobilizujące gospodarstwo i służące do sabotażowej akcji usypiania czujności gospodarstwa narodowego.

Udzielanie kredytu musi być zawsze aktem świadomym ze strony banku i musi w pełni pozostawać w dyspozycji kredytobiorcy. Kredyt wobec tego nie może być przyznawany ogólnie, ale jedynie na określone, jak najściślej wyspecyfikowane cele. Nie może więc istnieć jeden ogólny kredyt dla jednego przedsiębiorstwa, mogą być kredytowane jedynie określone specjalne czynności gospodarcze, może więc istnieć tylko celowy kredyt specjalny. Dla zapewnienia zaś pełnej wykonalności w praktyce omawianej celowości kredytu i porównania go z określonymi procesami gospodarczymi, kredyt winien być zabezpieczony na towarze, który w tych procesach gra podstawową rolę.

Aby kredyt mógł posiadać wszystkie wyżej wymienione cechy, tj. mógł być udzielony na planowane akcje w ramach planu kredytowego, na określony mobilizujący termin i być celowy, musi bank spełniać następną funkcję tj. *kontrolę przedsiębiorstw przez siebie finansowanych*. Kontrola ta, która jest najistotniejszą częścią kontroli przy pomocy złotówki, odnosi się do kontroli wszelkich procesów w przedsiębiorstwie, które mają swój oddźwięk finansowy.

A więc obejmuje:

- a) kontrolę wielkości własnych środków przedsiębiorstwa, ponieważ przez zbyt duże własne środki można odciągnąć pewne kwoty od budżetu i wiązać je w nieplanowych poczynaniach;
- b) kontrolę cen fabrycznych, ponieważ zbyt wysokie ceny mogą powodować zbyt łatwe narastanie własnych środków i dalej nieplanowe poczynania przedsiębiorstw oraz mogą demobilizować energię przedsiębiorstwa w kierunku obniżania swych kosztów produkcji;
- c) kontrolę wykorzystania celowego kredytów, ponieważ przez brak jej można również dokonywać niecelowych i pozaplanowych poczynañ;
- d) kontrolę remanentów, aby nie były związane w przedsiębiorstwie zbyt duże środki, które zwalniają procesy obrotowości środków obrotowych i zmniejszają masę towarową potrzebną do produkcji w innych zakładach, albo do konsumpcji;
- e) kontrolę funduszu płac, aby przez niezdiscyplinowane i nieplanowe ustalanie płac w przedsiębiorstwie nie została załamana właściwa proporcja między wielkością produkcji a wielkością konsumpcji;
- f) kontrolę kosztów produkcji w celu obniżenia ich do możliwego minimum, itd. itd.

Jeżeli kredytowanie i kontrola kredytów są najistotniejszymi funkcjami banku — to również istotna jest funkcja *gromadzenia w banku środków w celu uzyskania możliwości kredytowania*. Kredyt bowiem jest dostarczaniem gospodarce środków na określony czasokres, „pokryciem“ więc kredytów mogą być tylko czasowo wolne w gospodarstwie środki, a więc środki przedsiębiorstw, zakładów, instytucji, związków, budżetów, itd. itd. Ścisłej korelacji teoretycznej między czasowo dostarczonymi gospodarstwu a zbieranymi czasowo wolnymi środkami, odpowiada ścisła korelacja między funkcjami kredytowania i gromadzenia wolnych środków. Stąd energia banku w kierunku zbierania do swych kas wszystkich czasowo wolnych środków musi być równie duża jak wola udzielania kredytów.

Jest zasadniczą cechą gospodarstwa socjalistycznego, że stwarza ono jedną kasę — i to kasę bankową poprzez którą przebiegają wszystkie bez wyjątku transakcje finansowe. Przedsiębiorstwa i wszelkie inne organizacje w zasadzie nie mogą swych „utargów“ bezpośrednio wydatkować. Wszelka bowiem możliwość kompensowania poza kasą i wiedzą banku stałaby w jaskrawej sprzeczności z zasadą kontroli złotówki przez bank. Stąd bank — skoro mu są przyznane tak daleko idące kompetencje — musi pilnować, aby wszelkie czasowo wolne środki znalazły się w jego kasach i wysilić w tym kierunku całą swą energię i techniczne możliwości.

Z tą funkcją wiąże się tak mocno podkreślane przez *Lenina i Stalina zadanie rozrachunku przez bank*. W banku są wszystkie konta przedsiębiorstw i w banku znajdują się wszystkie wolne środki gospodarstwa — w banku więc poprzez odpowiedni system kompensat, przelewów, rozrachunków, inkasa — muszą dokonywać się wszelkie transakcje gospodarcze i niegospodarcze. Bank jest czymś w rodzaju wielkiej izby rozrachunkowej całego gospodarstwa, w banku odbywa się cały obrót bezgotówkowy. Ze względów użytych zaczęliśmy przedstawianie funkcji banku od kredytowania i gromadzenia wolnych środków. Obydwie te funkcje, jak widzimy ze

słów Lenina i Stalina, są raczej odmianami rozrachunku. Stąd właśnie funkcja centralnego rozrachunku jest dla socjalistycznego banku podstawowa.

Prowadzenie rozrachunku całego gospodarstwa wymaga dużej sprężystości organizacyjnej. Każde bowiem zahamowanie na odcinku rozrachunku, przez który przebiegają wszystkie transakcje w państwie, może powodować największe zahamowanie i zwolnienie obrotowości środków obrotowych w państwie, jakie jest możliwe, każde zaś przyspieszenie przyspiesza niepomierne obrót środków przedsiębiorstw i organizacji oraz „wyzwała z obiegu wielkie ilości pieniędzy“.

Przedsiębiorstwa opierające się na rozrachunku gospodarczym nie są nawet jako całość czymś zupełnie izolowanym. Są ściśle powiązane, poprzez swoje transakcje z zagranicą, z budżetem oraz poprzez płace z ludnością. Stąd rozrachunek między nimi, o którym mówiła poprzednia funkcja banku, musi być z natury rzeczy rozszerzony na *rozrachunek z zagranicą, budżetem i ludnością*.

Dopiero wiążąc rozrachunek krajowy z zagranicznym w jednym banku uzyskujemy pełną możliwość kontroli wszystkich przebiegów finansowych w kraju i tym samym pełną kontrolę nad gospodarstwem przy pomocy złotych. Rozerwanie tych czynności musiałoby prowadzić do zahamowań obrotowości środków obrotowych w gospodarstwie i wiążąc dodatkowo pewne ilości środków groziłoby poważnymi stratami.

Skoro w banku mieści się rozrachunek przedsiębiorstw z budżetem to jasne jest, że najcelowsza i najmądrzejsza jest również zasada stosowana w gospodarstwie socjalistycznym — *wykonywania kasowego budżetu przez bank*. Jest ona logicznym wynikiem poruszanej już zasady jedności kasy i jedności rozrachunku w gospodarce socjalistycznej i jako taka nie wymaga komentarzy.

W imię również zasady jedności kasy oraz jedności rozrachunku — jest bank socjalistyczny komórką wykonującą wszelkie *czynności kasowe dla banków inwestycyjnych*.

Jest wreszcie — w imię tych zasad — *instytucją zbiorczą dla oszczędności gromadzonych przez ludność*. Tak bowiem jak każde przedsiębiorstwo uspołecznione ma prawny obowiązek koncentrowania wszystkich swych obrotów i całej swej kasy w banku, tak dążeniem banku musi być gromadzenie wszystkich wolnych sum ludności, całego pogotowia kasowego obywateli w swoich kasach. Tylko wtedy bowiem bank będzie mógł być jedną kasą i jedną wielką izbą rozrachunkową państwa socjalistycznego. Jedynie różne metody mogą być stosowane w obydwu wypadkach tej samej zasady. W pierwszym, bank ma za sobą prawo i obowiązek przedsiębiorstw, winien

wieć tylko to prawo i obowiązek jak najściślej wykonywać. W drugim, jego magnesem jest jedynie jego sprawna aparatura, wola i świadomość celowości całej akcji. Winien więc bank te plusy umiejętnie wykorzystać i odpowiednio propagować wyższość i większą dogodność utrzymywania pogotowia kasowego w banku niż w kieszeni lub pończosze.

Na ostatnim miejscu należy wymienić najważniejszą funkcję banku tj. *emitowanie pieniędzy*. Wymienić ją należy na ostatku dlatego, że jest ona jakby zakończeniem całej akcji banku wymienionej w poprzednich punktach. Nie ma bowiem wątpliwości, że przy koniecznym i niewątpliwym w gospodarce socjalistycznej pełnym pokryciu wydatków budżetowych przez dochody budżetu, emisja może wynikać wyłącznie z czynności bankowych. Zależy ona od wielkości kredytu, od wielkości zebranych wolnych środków budżetu, przedsiębiorstw, instytucji, zakładów, ludności, od wielkości i szybkości rozrachunku itd. Jest ona więc jakby ukoronowaniem czynności banku i sprawdzianem działalności gospodarczej całego państwa, przebiegającej przez bank.

Wszystkie wyżej wymienione funkcje mają swoje odbicie w *planie kredytowym sporządzanym przez bank*. Plan ten, który jest zestawieniem wszystkich wolnych środków w państwie, a więc środków zbierających się na rachunkach przedsiębiorstw, zakładów, instytucji i ludności, wolnych środków wynikających z obrotów zagranicznych a zestawianych w planie finansowania obrotu zagranicznego, czasowo wolnych środków budżetu państwa, tak centralnego jak miejscowych oraz dopuszczalnej emisji obliczonej na podstawie planu kasowego z jednej i zamierzonych kredytów z drugiej strony, jest pełnym planem czynności bankowych. Planuje on wszelkie czasowe zmiany w środkach obrotowych i stąd, ze względu na trudną przewidywalność zmian, może być tylko planem kwartalnym. Jest planem i jak każdy plan socjalistyczny jest po jego zatwierdzeniu przez rząd prawem dla banku, prawem nakładającym na bank określone obowiązki i mobilizującym tak bank, jak wszystkie organizacje, tak finansowe, jak te, których środki znajdują się w kasach banku, do maksymalnego wysiłku w celu powiększenia swej produkcji i obrotów, przyspieszenia obrotowości swych środków i powiększenia tą drogą akumulacji.

Tak pokrótce nakreślony szkic funkcji obrazuje nam ogrom odpowiedzialności i zadań spełnianych przez bank socjalistyczny.

Narodowy Bank Polski nie spełnia jeszcze wszystkich wymienionych powyżej funkcji banku socjalistycznego; chociaż z roku na rok zbliża się do zakreślonego celu. Nie ma jeszcze w Polsce jedynego ban-

ku — nie może być więc wobec tego wypełnione zadanie banku jako jedynego kredytodawcy, jednej kasy, pełnego rozrachunku, pełnego planowania kredytowego i kasowego itd. Ten niedorozwój naszej bankowości ma swoje obiektywne przyczyny w tym, że w Polsce nie całe gospodarstwo jest uspołecznione.

Mimo braku jedności banku, która to zasada jest podstawowa dla gospodarstwa socjalistycznego, musi Narodowy Bank Polski zrobić taki wysiłek, aby wszystkie inne funkcje i cechy banku socjalistycznego były w r. 1950 wypełnione.

Nowa instrukcja kredytowa pozwala nam mieć kredyt w pełni socjalistyczny. Wymaga jedynie zrozumienia teorii socjalizmu u całego personelu kredytowego, aby kredyt posiadał nie tylko wszystkie cechy, o których wspominaliśmy, a więc — był udzielany, na planowe akcje, w ramach planu kredytowego, na określony termin, na określony cel, był zabezpieczony, ale aby był udzielany w pełnym zrozumieniu, że kredyt jest potężnym narzędziem gospodarczym w celu mobilizacji przedsiębiorstw dla skrócenia ich cyklu obro-

towego i obniżenia kosztów oraz w celu powiększenia akumulacji.

Nowa instrukcja kredytowa ustala wszelkie sposoby i schematy kontroli bankowej nad finansami przedsiębiorstwa. Trzeba jednak pełnego zrozumienia celu tej kontroli w gospodarstwie socjalistycznym, aby dała najlepsze wyniki.

Stale postępująca mechanizacja oddziałów, jednolity plan kont, instrukcja o obrocie pieniężnym i inne muszą usprawnić do maksimum rozrachunek w banku. Trzeba jednak działać w pełnej świadomości i przekonaniu, że te tzw. mechaniczne czynności banku posiadają olbrzymie znaczenie dla gospodarstwa.

Wr. 1950 Bank przejmie również obsługę budżetu i tą drogą zbliży się bardzo do swego celu jedności kasy w banku.

W r. 1950 Bank usprawni swoje planowanie kredytowe przez wprowadzenie oddolnego planowania kredytowego oraz wprowadzenie planowania kasowego.

Tym samym w r. 1950 powstają w Narodowym Banku Polskim obiektywne warunki, aby jego funkcje były funkcjami naprawdę socjalistycznego banku.

M. L. KOSTOWSKI

ISTOTA ZMIAN W NOWEJ INSTRUKCJI KREDYTOWEJ

W roku bieżącym rozpoczyna się okres szczególnie ważny dla naszego gospodarstwa narodowego. Zgodnie z założeniami ideologicznymi planu sześcioletniego, okres ten będzie się charakteryzować potężnym wzrostem produkcji we wszystkich gałęziach gospodarki, a szczególnie produkcji środków wytwarzania, co oznacza definitywną likwidację zacofania ekonomicznego kraju i wejście w etap silnego rozwoju przemysłu.

Wykonanie tych zadań wymaga zjednoczonego wysiłku całego aparatu gospodarczego, wymaga szczególnie dostosowania struktury organizacyjnej i metod pracy poszczególnych organów tego aparatu, do zakresu i istoty ich działalności.

Narodowy Bank Polski — jako naczelna instytucja powołana do finansowania życia gospodarczego i sprawowania kontroli finansowej — musi szczególnie dbać o to, aby działalność jego aparatu kredytowego była kierowana właściwymi przepisami instrukcyjnymi. Z tego powodu Bank stale aktualizuje wydawane instrukcje, przystosowując je przede wszystkim do postępu w rozwoju systemu finansowego, a następnie do

doświadczeń osiąganych na warsztatach pracy aparatu bankowego.

Instrukcja Służbowa VI/C na rok 1950 jest typowym przykładem oddziaływania tych dwóch czynników na system czynności bankowych dotyczących finansowania i kontroli przedsiębiorstw.

Zmiany wynikające z rozwoju systemu finansowego mają bardzo wyraźny charakter i są ściśle powiązane z tezami uchwały Rady Ministrów z 12 kwietnia 1949 r., wszystkimi uchwałami rozszerzającymi system finansowy na nieobjęte nim dotąd grupy przedsiębiorstw oraz z nową strukturą planu kredytowego.

Dokonane pod wpływem tych dyspozycji zmiany w przepisach instrukcyjnych dotyczą w pierwszym rzędzie funkcjonowania kredytu bankowego.

Przy operowaniu kredytem, a więc zarówno przy jego planowaniu, przyznawaniu jak i wykorzystywaniu nie można traktować go jako zagadnienia odrębnego, izolowanego od innych współzależnych elementów finansowych.

Przejęcie dyspozycji gospodarczych z rąk jednostek przez jednolity podmiot gospodarczy włączyło kredyt do grupy tych czynników, które są nierozdzielnie złą-

czone z narodowym planem gospodarczym. Między tymi czynnikami istnieje organiczne powiązanie, wskutek czego funkcjonowanie ich połączone jest więzami współzależności.

Według właściwej interpretacji układu planu kredytowego, limity kredytów nie oznaczają już pewnych cyfr bezwzględnych, są one uzależnione od cyfr zawartych po drugiej stronie planu, określających środki, w których kredyty mają swoje źródło pokrycia.

Jeżeli się przyjmie, że kredyt przez stwarzanie nowej siły kupna przyczynia się do wzmocnienia obrotu pieniężnego, to z uwagi na jego rolę w planie kredytowym, jego ścisły związek z celami gospodarczymi, wzmocnienie takie jest zawsze zrównoważone albo zwiększoną akumulacją środków pokrycia, albo dodatkową masą towarów. Na takich założeniach oparte jest pojęcie i funkcjonowanie kredytu sformułowane w Instrukcji.

W pierwszym rzędzie nastąpiło rozszerzenie kredytu na większą ilość rodzajów odpowiadających odpowiednim grupom aktywów finansowanych z kredytu.

Nowy podział kredytu został dostosowany do funkcji, jakie ma on spełniać w gospodarce finansowej. Można je wyrazić następująco:

- 1) Kredyt bierze udział w procesach produkcji i obrotu jako część składowa środków obrotowych przedsiębiorstw;
- 2) Kredyt przyczynia się do kształtowania właściwej struktury środków obrotowych;
- 3) Kredyt odzwierciedla szybkość przebiegu procesów eksploatacyjnych kredytowanego przedsiębiorstwa.

Można spotkać się tu z zarzutem, że ujęta w powyższy sposób rola kredytu mieści się w tradycyjnym pojęciu kredytu i nie nadaje mu cech nowych. Nie dałoby się temu zaprzeczyć, gdyby powyższe sformułowanie ocenić z punktu widzenia analizy pojęcia kredytu. Moim zamiarem jest jednak zaakcentowanie tylko tych funkcji kredytu, które dzisiaj można uważać za istotne, gdy chodzi o to pojęcie.

Jaśniejsze wyrażenie wypowiedzianych wyżej myśli osiągniemy przez szersze ich rozwinięcie.

1) Kredyt bankowy zawsze uzupełniał środki obrotowe przedsiębiorstwa, jako kapitał obcy. Stosunek środków obcych do własnych był zawsze przedmiotem gruntownej analizy ze strony czynników mających za interesowanie w sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. Za zdrowe podstawy finansowe uważało się takie, które wyrażały się pokryciem majątku trwałego kapitałem własnym, a majątku obrotowego, w całości lub w części, kapitałem obcym. Zasady te, które miały znaczenie raczej teoretyczne i były przestrzegane albo łamane w zależności od żywiołowego działania praw

kapitału — stanowią w gospodarce planowej normy dyscypliny finansowej, obowiązującej zarówno jednostki gospodarcze jak i aparat finansowy powołany do zaopatrywania tych jednostek w środki operacyjne.

Przeznaczenie obu grup środków operacyjnych, tj. trwałych i obrotowych ma tak istotne znaczenie zarówno dla gospodarki narodowej, jak i poszczególnych przedsiębiorstw, że stało się przedmiotem znacznej kardynalnej zasady systemu finansowego o rozgraniczeniu gospodarki inwestycyjnej od eksploatacyjnej, co musi być przestrzegane bez świadomych odchyień.

Pozostaje do wyjaśnienia pytanie, w jakim stosunku powinny być pokryte środki operacyjne przedsiębiorstwa jego funduszami.

Bez wątpienia środki trwałe muszą mieć pełne pokrycie w funduszach własnych przedsiębiorstwa. Ta zasada nie wykreśla linii granicznej. Linia ta przebiega w taki sposób, że odcina na stronę funduszy własnych również pewną część środków obrotowych — tę właśnie, którą przedsiębiorstwo ma prawo zaliczyć do pokrycia normatywów.

Gdyby po drugiej stronie linii powstawała jeszcze jakaś część funduszy własnych, to podlega ona od prowadzeniu na rachunek sum obrotowych; gdyby zaś środki własne nie sięgały tej linii granicznej, brak ich musi być uzupełniony z tego rachunku (w przedsiębiorstwie rozliczającym się z rachunkiem sum obrotowych).

Tak więc część funduszy własnych, która jest przeznaczona na finansowanie eksploatacji — nazywana własnymi środkami obrotowymi — może równać się sumie wyliczonych normatywów, zmniejszonej o wysokość zobowiązań stałych. Niektóre rodzaje przedsiębiorstw (np. handlowe) mogą funduszami własnymi pokrywać tylko część normatywów.

Jeżeli byśmy więc chcieli ująć wyliczenie własnych środków obrotowych we wzór matematyczny, posługując się następującymi oznaczeniami:

Sw — własne środki obrotowe

N — suma wyliczonych normatywów

P — stosunek procentowy przysługującego pokrycia normatywów środkami własnymi

Z — zobowiązania stałe

— to moglibyśmy go sformułować następująco:

$$Sw = (N \cdot P) - Z$$

Jest to przysługująca przedsiębiorstwu suma funduszy własnych na pokrycie środków obrotowych.

Ogólna więc wysokość funduszu własnego przedsiębiorstwa może się równać sumie środków trwałych i własnych środków obrotowych.

Dalsze potrzeby eksploatacyjne przedsiębiorstwa mogą być pokrywane tylko z kredytu bankowego.

Z rozważań powyższych wynika zasada, że przedsiębiorstwo może korzystać z kredytu bankowego, gdy jego środki obrotowe są za szczupłe w stosunku do przewidzianych w planie zadań gospodarczych, ale *ma obowiązek do finansowania wyłącznie z kredytu środków ponadnormatywnych* nawet wówczas, gdy posiada fundusze własne pokrywające te środki. W takim przypadku obowiązuje przedsiębiorstwo odprowadzenie nadwyżki na rachunek sum obrotowych.

2) Mając już uporządkowane w myśl powyższych zasad fundusze przedsiębiorstwa według dwóch podstawowych grup (fundusze własne i obce) musimy omówić strukturę funduszy obcych.

Powiedzieliśmy już, że mają one po stronie aktywów odpowiednik w środkach ponadnormatywnych. Wiemy też, że gospodarowanie tymi środkami powinno podlegać szczególnie bacznej kontroli finansowej. Wprowadzone wyżej stosunki porównawcze wyrażają metodę kontroli środków normatywnych przedsiębiorstw, byłyby jednak nie wystarczające do skutecznego prowadzenia kontroli środków ponadnormatywnych.

Kredyt obrotowy udzielany na różne cele i różne przedmioty nie klasyfikowany bieżąco na grupy odpowiadające tym celom i przedmiotom, nie mógłby spełnić roli instrumentu kontroli omawianego odcinka gospodarki finansowej.

Jeżeli nawet stwierdzamy, że w gospodarce przedsiębiorstwa nastąpiły zaburzenia finansowe, to wykrycie ich przyczyn będzie możliwe dopiero po przeprowadzeniu analizy na podstawie materiałów sprawozdawczych.

Ogólne obbligo kredytu było dotąd związane z całkowitością aktywów, wobec czego kontrola poprzez kredyt była po pierwsze sprawdzana *ex post*, a po drugie wymagała całego szeregu czynności analitycznych, które były i będą zresztą nadal odrębną metodą kontroli.

W Instrukcji obecnej podjęta jest próba uczynienia z kredytu *instrumentu bieżącej, wprost samoczynnej kontroli środków obrotowych przedsiębiorstwa*.

Udzielenie kredytu na zapasy materiałowe, czy wyrobów gotowych następuje na pewnych ustalonych warunkach i w związku z tym ustala się przebieg likwidacji kredytu zależny od przebiegu procesów, których przedmiotem są sfinansowane z kredytu zapasy. Jeżeli więc nastąpi zahamowanie ustalonej likwidacji kredytu, to występuje wówczas pewne zakłócenie w procesie eksploatacyjnym przedsiębiorstwa.

Tak samo jeżeli kredyt inkasowy kształtuje się w sposób nie odpowiadający wysokości obrotów towarowych i okresu obiegu faktur to wiadomo, że wystąpiły jakieś zatory finansowe, które w przypadku, gdy kredyt jest za wysoki, będą świadczyć o wydłu-

żonym cyklu inkasowym, a gdy jest za niski — o błędzie w obliczeniu środków normatywnych, lub o wzroście sumy zobowiązań.

Szerszy wachlarz kredytów spełnia zatem dokładniej rolę instrumentu kontroli i chociaż idealne jego działanie jest zależne od porządku na wszystkich odcinkach działalności finansowej przedsiębiorstwa, to nawet w istniejącym stanie rzeczy wprowadzone zmiany w podziale i kontrolowaniu kredytów posuwają w znacznym stopniu naprzód organizację kontroli bieżącej.

Instrukcja przez wyraźne określenie, że normowaniu podlegają środki obrotowe związane z ciągłymi i powtarzalnymi procesami eksploatacyjnymi sprecyzowała tym samym rolę kredytu normatywnego, wyodrębniając go od kredytów służących do finansowania określonych przedmiotów i potrzeb wchodzących w zakres gospodarki ponadnormatywnej. Ten odcinek gospodarki finansuje się kredytami niezbędnymi przedsiębiorstwu przejściowo czy to na eksploatację sezonową (procesy zmienne), czy na rezerwy materiałowe i towarowe o specjalnym przeznaczeniu, czy wreszcie na upłynnienie należności fakturowych.

Planowana gospodarka ponadnormatywna przedsiębiorstwa finansowana jest zatem przez trzy podstawowe rodzaje kredytu bankowego:

- 1) kredyt sezonowy
- 2) kredyt specjalny
- 3) kredyt inkasowy.

Pomijamy tu kredytowanie obrotów towarowych z zagranicą, jako zagadnienie specjalne.

Rozdzielenie kredytów sezonowych od specjalnych, ściśle i wyczerpujące ujęcie przedmiotów kredytowania oraz wprowadzenie kredytu inkasowego związanego z cyklem realizacji należności — ułatwia w znacznym stopniu bieżącą kontrolę planowanych środków ponadnormatywnych w poszczególnych grupach i przebiegu ich upłynnienia.

3) Funkcjonujący w powyższy sposób kredyt bankowy jest właściwie odbiciem na kontach rachunków bankowych przebiegu procesów eksploatacyjnych i finansowych przedsiębiorstwa.

Odchylenia od planu kredytowego przedsiębiorstwa będą wskazywać na zakłócenia w tych procesach zarówno wówczas gdy poszczególny kredyt przekracza limity planu np. w przypadku gromadzenia się towarów nie mających zbytu lub zaleganiu przez odbiorcę w regulowaniu faktur (może tak być gdy odbiorca nie podlega kontroli bankowej, lub nie ma środków na otwarcie akredytywy), jak i wówczas gdy przyznany kredyt jest niewykorzystany np. w przypadku niskiego obliga kredytu inkasowego, z powodu nienadsyłania przez dostawców faktur lub wskutek zwiększonej aku-

mulacji środków własnych, powstałej przez błędne obliczenie normatywów.

Dla wyczerpania tematu związanego z funkcjonowaniem kredytu trzeba jeszcze jasno postawić sprawę dopuszczalności kredytowania. Przede wszystkim obowiązuje zasada kredytowania przedsiębiorstwa na podstawie przebiegu wykonywania jego planu przemysłowo-finansowego (finansowego dla przedsiębiorstw handlowych i usługowych). Chodzi tu o to, żeby kredyt był udzielany, każdorazowo na zapotrzebowanie przedsiębiorstwa uzasadnione realizacją planu, z wykluczeniem automatycznego kredytowania pozycji planu (kredytowanie „pod plan”). Jeżeli jednak kredyt jest z jednej strony ograniczony stopniem wykonania planu, to z drugiej strony kredyt może przekroczyć wyznaczone limity w przypadku gdy plan przedsiębiorstwa zostaje w czasie jego wykonywania rozszerzony wskutek przekroczenia planu produkcji czy sprzedaży. Kredyt więc jest w sposób konsekwentny związany z przebiegiem procesów eksploatacyjnych przedsiębiorstwa ujętych w jego planie.

Pozostaje jeszcze do omówienia jedno z najistotniejszych zagadnień kredytowych.

Realizacja planu przedsiębiorstwa może nie wykazywać przekroczenia planu produkcji czy sprzedaży, a kredyt obliczony stosownie do tej realizacji (wykluczamy błędne obliczenie) okazuje się nie wystarczający. Występuje wówczas naruszenie dyscypliny finansowej, zakłócające planowany przebieg procesów gospodarczych, przy czym naruszenie to może być spowodowane przez przedsiębiorstwo, może być skutkiem wadliwej działalności innych przedsiębiorstw, albo wreszcie może wynikać z błędów w ogólnej organizacji produkcji czy obrotu.

Jeżeli więc przedsiębiorstwo wskutek tych przyczyn przekroczy limit kredytowy, lub nie spłaci kredytu w wyznaczonym terminie, to nastąpi nieuzasadniony gospodarczo wzrost kredytu, który może być tylko przez krótki okres czasu tolerowany.

Jest tu mowa o kredycie przeterminowanym wprowadzonym w celu umożliwienia przedsiębiorstwu sprostowania błędów, jakie nastąpiły w gospodarce finansowej, bez hamowania jego działalności eksploatacyjnej.

Tylko ten wzgląd przemawia za kredytem przeterminowanym, trzeba więc dobrze zrozumieć rolę tego kredytu, żeby nie dopuścić do utrwalenia się nieprawidłowego stanu rzeczy, który powoduje powstawanie zadłużenia przedsiębiorstwa.

Słyszysz się czasem nieodpowiedzialne słowa, że Bank kredytuje wszystkie przedstawiane mu przez przedsiębiorstwo wymagalne płatności, jeżeli nie ma ono na ich pokrycie własnych środków pieniężnych. Rozumie się przez to zapewne tryb spłaty kredytu inkasowego

dostawcy poprzez kredyt przeterminowany odbiorcy i w ogóle obciążanie przedsiębiorstwa na rachunku tego kredytu. *Jest to zupełnie błędne rozumowanie oparte na nieuwzględnianiu tych wszystkich rygorów, którymi obarczony jest kredyt przeterminowany.*

Jest oczywiste, że wyniki, jakie zostaną przez Bank osiągnięte, będą zależały w głównej mierze od sposobu wykonywania kontroli finansowej przez cały aparat kredytowy Banku.

Z punktu widzenia przepisów Instrukcji można stwierdzić, że *w żadnym przypadku nie może być tolerowany automatyzm w pokrywaniu zobowiązań przedsiębiorstwa.*

Wszystkiego nie można płacić. Przepisy Instrukcji o otwieraniu akredytyw przez odbiorców, którzy byli, czy są obciążeni na rachunku kredytu przeterminowanego, przepisy o zawieszeniu i zamknięciu kredytowania, zablokowaniu rachunku operacyjnego i stosowaniu tych wszystkich środków, które mają na celu zmuszenie przedsiębiorstwa do przestrzegania dyscypliny finansowej, muszą być ściśle wykonywane.

Przy takim rozumieniu kontroli nie finansuje się przedsiębiorstwu nadmiernych zapasów, bo przy stwierdzeniu tendencji przedsiębiorstwa w tym kierunku, trzeba zaraz je wezwać do upłynnienia nadmiarów i w razie nieosiągnięcia tą drogą skutku, zawiadomić przedsiębiorstwo i jego głównych dostawców, że dalsze zamówienia oraz dalsza realizacja dokonanych już zamówień mogą być wykonane tylko z równoczesnym otwarciem przez odbiorcę akredytywy. *Ta droga postępowania musi być bezwzględnie przestrzegana. To samo dotyczy stosowania innych środków z zakresu sankcyj bankowych.*

Należy tu jeszcze dodać, że sankcyj tych nie można traktować tylko z punktu widzenia formalnego. Wstrzymanie premii, czy wyższe oprocentowanie kredytu jest formalnie sankcją, ale nie można na tym poprzestać, należy dokonać wszystkiego, żeby przywrócić, czy stworzyć prawidłowy stan rzeczy w gospodarce przedsiębiorstwa.

Działalność oparta na takich założeniach może być dopiero uważana za właściwą kontrolę bankową.

Przedstawiona wyżej kontrola wykonywana bieżąco przez analizę obliża kredytowego wymaga uzupełnienia innymi formami i metodami kontroli — szczególnie badaniem wyników działalności przedsiębiorstwa.

Kontrola Banku zaczyna się w okresie tworzenia planów przemysłowo-finansowych (finansowych dla przedsiębiorstw handlowych i usługowych), podczas czynności polegających na opiniowaniu planów przedsiębiorstw i uzgadnianiu planów zbiorczych — czyli na szczeblu kontroli wstępnej.

Wobec wprowadzenia już w szerokim zakresie obowiązku sporządzania przez przedsiębiorstwa wymienio-

nych planów, Bank przyjmuje je za podstawę do wykonywania swych czynności kredytowania i kontroli.

Z metod bieżącej kontroli wykonywania planów przedsiębiorstw, poza omówioną już kontrolą za pomocą kredytu, pozostaje zmodyfikowana nieco kontrola dyspozycji pieniężnych przedsiębiorstwa, zarówno ewidencjonowanych w Banku (zapotrzebowanie środków obrotowych, fakultatywne arkusze kontrolne), jak i rejestrowanych w raportach kasowych przedsiębiorstw.

Umiejętne wykorzystywanie tych materiałów może być skutecznym instrumentem kontroli bieżącej, pomocnym szczególnie przy podejmowaniu analizy działalności przedsiębiorstwa w celu ustalenia powodów uwidoczniionych przez kontrolę kredytową objawów wadliwej gospodarki finansowej.

W miarę usprawniania sprawozdawczości przedsiębiorstw kontrola Banku coraz bardziej przesuwają się w kierunku analizy bilansów i rachunków wyników jako najpełniejszych form i najskuteczniejszych sposobów kontroli. Ponieważ ta metoda należy jednak do rodzaju kontroli *ex post*, nie będzie można obejść się bez stosowania kontroli dyspozycji pieniężnych przez badanie zapotrzebowań środków obrotowych i ewidencjonowania ich w arkuszach kontrolnych, w tych wszystkich przypadkach, gdy sprawozdawczość przedsiębiorstwa, dająca materiały do kontroli, jest nadsyłana oddziałowi Banku z dużymi opóźnieniami. *Dopuszczanie do przerw w kontroli działalności przedsiębiorstwa byłoby poważnym rozluźnieniem kontroli bieżącej.*

Kontrola wyników działalności przedsiębiorstwa ustala najpewniej kształtowanie się poszczególnych składników majątku obrotowego oraz sposób sfinansowania tego majątku.

W wyniku tej kontroli stwierdza się na podstawie analizy bilansu przede wszystkim stany zapasów

w przedsiębiorstwie i zamrożenia środków obrotowych w robotach kapitałowych.

Analiza rachunku wyników przeprowadzona prawidłowo da najwłaściwszą ocenę działalności gospodarczej przedsiębiorstwa.

Otrzymujemy ją przede wszystkim przez ustalenie w jakim stopniu zostały utrzymane proporcje nakreślone w planie finansowym przedsiębiorstwa, szczególnie dotyczące kosztu własnego produkcji oraz towarów poszczególnych grup nakładów operacyjnych. Wyprowadza się wreszcie rentowność przedsiębiorstwa tj. osiągniętą marżę zysku operacyjnego oraz bilansowego będącego stosunkiem procentowym nadwyżki dochodów nad nakładami do kosztu własnego realizacji produkcji.

Ten najwierniejszy obraz stanu finansowego przedsiębiorstwa uzyskany na podstawie analizy omówionych materiałów sprawozdawczych musi być podstawą do przeprowadzania wszelkich badań działalności przedsiębiorstwa, do ustalania punktów wyjściowych w planach finansowania jego środków i musi być głównym materiałem porównawczym w ciągu następnego okresu sprawozdawczego.

Podejmowanie przez aparat kredytowy Banku, bezpośrednio po stwierdzeniu uchybień w gospodarce finansowej przedsiębiorstwa, odpowiedniej akcji interwencyjnej ze stosowaniem sankcyj bankowych, stawia na realnych podstawach przedstawioną kontrolę badania wyników działalności, tak, że przez zespół wszystkich czynności przewidzianych tą metodą można stworzyć wystarczająco skuteczny instrument kontroli bankowej.

Po osiągnięciu powszechnego usprawnienia w rachunkowości przedsiębiorstw wydaje się, że przedstawiona wyżej metoda kontroli w połączeniu z bieżącą kontrolą kredytową oraz kontrolą przestrzegania zasad systemu finansowego spełni w zupełności te zadania, które stawia się kontroli bankowej.

ALFRED SIEBENEICHEN

UMOWY HANDLOWE I PŁATNICZE W PRAKTYCE PRZEDWOJENNEJ I DZISIEJSZEJ

I.

UMOWY PRZEDWOJENNE

Umowy między państwami mają na celu uregulowanie stosunków pomiędzy państwami zawierającymi daną umowę w określonej dziedzinie. Rzeczą umów handlowych będzie więc uregulowanie stosunków w dziedzinie handlu, natomiast rzeczą umów płatniczych — stosunków dotyczących wzajemnych płatności. Myślą przewodnią przy zawieraniu tego rodzaju umów jest ustalenie warunków obrotu handlowego i płatniczego, ułatwiających ten obrót z korzyścią dla umawiających się stron.

Sam fakt zawierania tego rodzaju umów mających na celu wprowadzenie ułatwień do wzajemnego obrotu handlowego czy płatniczego, wskazuje na to, że w stosunkach między państwowymi muszą istnieć jakieś przeszkody utrudniające te stosunki. Gdyby bowiem tego rodzaju przeszkód nie było, między państwami obrót handlowy, względnie płatniczy mógłby się rozwijać całkowicie swobodnie i nie wymagałby uprzedniego zawierania specjalnych umów pomiędzy zainteresowanymi państwami.

Utrudnienia w obrocie międzynarodowym są wynikiem ogólnego układu warunków w światowej sytuacji gospodarczej oraz polityki gospodarczej poszczególnych państw. Podłożem obu jest ekonomiczna struktura społeczeństwa w danej formacji społeczno-ekonomicznej i wynikające stąd konsekwencje w stosunkach między państwowymi.

Okres liberalizmu gospodarczego

W okresie rozwijającego się kapitalizmu przemysłowego wymiana międzynarodowa nie była krępowana ograniczeniami obrotu natury administracyjnej. Prawie że wyłącznym instrumentem regulującym obrót towarowy z zagranicą w sposób bezpośredni były cła, których działanie łagodziły w dodatku postanowienia międzynarodowych traktatów handlowych. Traktaty te bądź ustanawiały niższe cła (tzw. konkurencyjne) dla towarów pochodzących z kraju partnera, bądź też po-

wodowały automatyczne rozszerzenie tych cła konkurencyjnych na inne kraje korzystające z klauzuli największego uprzywilejowania, umieszczanej w większości traktatów handlowych. Traktaty te zawierane były zwykle na długie okresy czasu, co przyczyniało się do względnej stabilizacji warunków międzynarodowej wymiany towarów.

Również w dziedzinie zapłat międzynarodowych nie istniały wówczas żadne ograniczenia. Państwa produkujące posiadały system pieniężny oparty na systemie waluty złotej, który uznawany był jako gwarancja automatycznego wyrównywania się bilansów płatniczych i stabilizacji walut. Swoboda zapłat międzynarodowych i wymienialność dewiz, a więc swobodna możliwość zakupu jednych walut za inne pozwalały na stosowanie tzw. wielostronnego, automatycznego clearingu ułatwiającego równoważenie bilansu płatniczego danego kraju w jego całości.

Przyczyny odstąpienia od swobody wymiany międzynarodowej

Przejście kapitalizmu w stadium monopolistyczne, a więc w imperializm uwypukliło jaskrawo sprzeczności rozwoju sił wytwórczych kapitalizmu. Według definicji Lenina (Dzieła wybrane, str. 956) „imperializm jest to kapitalizm na tym stadium rozwoju, kiedy ukształtowało się panowanie monopolów i kapitału finansowego, kiedy nabrał wybitnego znaczenia wywóz kapitału, rozpoczął się podział świata przez międzynarodowe trusty i zakończony został podział całego terytorium kuli ziemskiej przez największe kraje kapitalistyczne“.

Koncentracja produkcji przez monopolistyczne związki kapitalistów — kartele, syndykaty, trusty, wzmożony zabór najważniejszych źródeł surowca, połączenie się kapitału przemysłowego z bankowym i polityka kolonialna połączona z walką o źródła surowców, o wywóz kapitału, o „sfery wpływów“ — czyli o sfery korzystnych transakcji, koncesji, mono-

polistycznych zysków itp., wreszcie o terytorium gospodarcze w ogóle — wszystko to zmieniło zasadniczo układ poprzednich stosunków.

Reglamentacja obrotu towarowego i umowy kontyngentowe

Pierwsza wojna światowa lat 1914 — 1918 ujawniła bardziej jeszcze sprzeczności tkwiące w ustroju kapitalistycznym. Już podczas tej wojny i bezpośrednio po niej następuje jawne odstępianie od zasad swobody wymiany międzynarodowej. W wielu krajach utrzymuje się również po zakończeniu działań wojennych system reglamentacji obrotu towarowego i walutowego, uważany wówczas za objaw przejściowy. W szczególności w dziedzinie obrotu towarowego utrzymywane są zakazy przywozu i wywozu towarów i system kontyngentów autonomicznych. Na tym tle powstają międzypaństwowe umowy handlowe typu kontyngentowego.

Państwa zainteresowane z jednej strony w otrzymaniu potrzebnych im towarów, a w szczególności surowców i towarów inwestycyjnych, a z drugiej strony walczące o rynki zbytu dla swoich towarów gotowych występują przeciwko jednostronnemu określaniu kontyngentów przywozowych, względnie wywozowych i domagają się dwustronnego ustalania kontyngentów w umowach handlowych. W ten sposób, zamiast, lub w ramach kontyngentów autonomicznych powstają kontyngenty umowne oparte na wzajemności i równoważące się co do korzyści.

Jednocześnie zakazy przywozu stają się wyraźnym instrumentem polityki gospodarczej państw i obok pierwotnej swej roli — niedopuszczania towarów zbędnych — używane są jako narzędzie uzyskiwania możliwości wywozu towarów na rynki obce, a przy tym są narzędziem bardziej elastycznym i skuteczniejszym niż cła, gdyż eliminującym prawie że całkowicie działanie klauzuli największego uprzywilejowania.

Klauzula ta w dziedzinie kontyngentów umownych mogła bowiem działać jedynie w odniesieniu do samej zasady udzielenia lub nieudzielenia pozwolenia przywozu, a więc udziału w kontyngencie autonomicznym, nie zaś w odniesieniu do wysokości tego udziału. Pod tym względem decydować zaczęła zasada wzajemności, a więc wzajemnego udzielania sobie kontyngentów umownych równoważących się co do korzyści.

Zmienił się również charakter umów. Zamiast międzynarodowych traktatów handlowych posiadających raczej charakter ramowy, decydującą rolę w dziedzinie możliwości efektywnego dokonywania eksportu odgrywają umowy handlowe, kontyngentowe, które określają ilościowo lub wartościowo zakres obustron-

nej wymiany towarowej. W związku z tym skrócił się czas obowiązywania umów, gdyż kontyngenty ustalane były zwykle na okres czasu nie przekraczający jednego roku. Tym samym rokowania gospodarcze musiały być odtąd prowadzone corocznie, lub częściej, przez co powstawał powód do częstych tarć i niepewności w stosunkach międzypaństwowych.

Skutki polityki imperialistycznej

Ograniczenia obrotu towarowego, a tym bardziej ograniczenia płatnicze, jakie powstały podczas pierwszej wojny światowej i bezpośrednio po niej były uważane jako ograniczenia przejściowe. Istotnie, w miarę postępu odbudowy gospodarczej poszczególnych państw po wojnie i w miarę stabilizacji ich walut ograniczenia wymiany międzynarodowej były stopniowo likwidowane. Okazało się jednak wkrótce, że raczej ten objaw powrotu do swobody wymiany nosił charakter przejściowy, gdyż tu właśnie ujawniły się ze wzmożoną siłą sprzeczności wynikające z kapitalizmu monopolistycznego, powodujące nierównowagę wymiany pomiędzy poszczególnymi krajami.

Nierównowaga ta musiała się przede wszystkim ujawnić w wymianie pomiędzy krajami imperialistycznymi a krajami kolonialnymi i zależnymi, surowcowymi, eksploatowanymi przez kraje imperialistyczne. Eksport kapitałów do krajów kolonialnych związany był ściśle z walką o rynki surowcowe, lecz łączył się zarówno z celem rozwoju produkcji surowców, jak też zamierzeniem utrzymywania niskich cen płaconych za te surowce oraz z tendencją wyciągania jak największych korzyści w postaci procentów od eksportowanego kapitału. Na tym polegała eksploatacja krajów kolonialnych i półkolonialnych przez kraje imperialistyczne, co musiało powodować nierównowagę bilansu płatniczego krajów zależnych.

Kryzys światowy 1929 — 1939 r. a obrót płatniczy

Ta nierównowaga, w miarę zbliżania się kryzysu gospodarczego lat 1929 — 1939, ujawniała się również w bilansach płatniczych krajów imperialistycznych. Monopole kapitalistyczne starają się sprzedać swe towary na rynkach zagranicznych po cenach niższych, dumpingowych, lecz napotykają tu na obronę innych krajów w postaci ceł, lub skuteczniej, w postaci zakazów przywozu. Wskutek tego równoważenie bilansu płatniczego dokonywane jest raczej nie przez wzmożenie eksportu, lecz przez obniżenie importu.

Zmniejszenie importu jednych krajów jest, równocześnie z zmniejszeniem eksportu z innych. Redukowanie importu z krajów dłużniczych utrudnia im spłatę odsetek i rat kapitałowych, co jednocześnie pogarsza bilans płatniczy krajów wierzycielskich. Powstaje więc pewnego rodzaju błędne koło. Bankructwo kra-

jów dłużniczych zmniejszało aktywne saldo krajów wierzycielskich a nawet zmieniało je na pasywne. Wskutek tego kraje wierzycielskie nie udzielały nowych kredytów krajom dłużniczym, co bardziej jeszcze pogarszało położenie tych krajów.

W tej sytuacji poszczególne kraje, nie wyłączając liberalistycznej Anglii, przeszły do polityki protekcjonistycznej. W całym szeregu krajów wprowadzono ponownie zakazy przywozu i wywozu, kontyngenty przywozowe itp.

Rzecz prosta, że kryzys światowy, który rozpoczął się w r. 1929 i trwał aż do wybuchu drugiej wojny światowej musiał znaleźć swój wyraz przede wszystkim w dziedzinie walutowej państw kapitalistycznych. Zaznaczyć należy, że w odróżnieniu od poprzednich kryzysów przemysłowych, kryzys ten posiadał charakter przewlekły, ogarnął wszystkie kraje kapitalistyczne, co uniemożliwiało ratowanie się jednych krajów kosztem drugich, a ponadto splótł się z kryzysem rolnym, co rzucało wtórny refleks na sytuację przemysłu. Nic też dziwnego, że kryzys ten musiał przerzucić się również na system kredytowy, sferę zobowiązań dłużniczych i walutę.

We wszystkich krajach, nie wyłączając Stanów Zjednoczonych, następuje bankructwo olbrzymiej liczby przedsiębiorstw. Anglia w roku 1931 odstępuje od systemu waluty złotej. Półtora roku później (w marcu 1933 r.) odstępują od waluty złotej Stany Zjednoczone A. P. Cały szereg innych państw idzie w ich ślady, nie wyłączając państw tzw. bloku złotego (Francja, Belgia, Holandia, Szwajcaria). Tworzy się tzw. blok szterlingowy państw wiążących losy swoich walut z deprecjonującym się funtem szterlingiem.

Niepewność sytuacji finansowej, odstąpienie szeregu państw od systemu waluty złotej, ogólny kryzys kapitalizmu — powodują, że kapitał międzynarodowy szuka lokaty w postaci krótkoterminowej, co wprowadza niepewność do stosunków finansowych, ruchy i wędrówki kapitałów (tzw. gorącego pieniądza) i wreszcie prowadzi do powszechnego kryzysu walutowego. W tych warunkach szereg państw, z Niemcami na czele, wprowadza u siebie system ograniczeń walutowych.

Reglamentacja dewizowa

Reglamentację dewizową wprowadziły u siebie przede wszystkim kraje dłużnicze, które chciały zapobiec odpływowi kapitałów za granicę. Ograniczenia te miały pomóc do zbilansowania bilansu płatniczego przez zakaz dokonywania płatności na zagranicę bez zezwolenia władzy dewizowej oraz przez bieżącą kontrolę zaciąganych zobowiązań, a jednocześnie miały mobilizować zasoby walutowe na potrzeby kraju i starać

się o zwiększenie strony przychodowej bilansu płatniczego.

Większość krajów uważała również i teraz ograniczenia dewizowe jako objaw przejściowy i liczyła na zniesienie tych ograniczeń po oczekiwanym zlikwidowaniu kryzysu gospodarczego. Natomiast w faszystowskich Niemczech przeważał pogląd, że ograniczenia dewizowe i związany z nimi clearing reglamentowany stanowią system odpowiadający charakterowi gospodarki narodowej Niemiec oraz instrument polityki autonomicznej, umożliwiający przewyżczanie kryzysów.

Istotnie też Niemcy używały i nadużywały instrumentu reglamentacji dewizowej oraz clearingu, celem wymuszenia na swoich wierzycielach zrzeczenia się znacznej części swych zablokowanych należności oraz celem gospodarczego opłatania państw europejskich południowo-wschodnich.

Umowy rozrachunkowe

Ograniczenia, powstające na skutek wprowadzenia reglamentacji dewiz przez poszczególne kraje spowodowały duże utrudnienia w stosunkach międzynarodowych i przyczyniały się do coraz większej redukcji wymiany towarowej. Wskutek tego powstały specjalne porozumienia płatnicze pomiędzy zainteresowanymi krajami, mające na celu umożliwienie dalszej wymiany towarów i usług oraz regulowanie wynikających z niej płatności.

Te umowy nosiły najrozmaitszy charakter, zmieniający się w miarę najczęściej ujemnych doświadczeń. Najbardziej charakterystyczna była ewolucja typu tych umów zawieranych przez Niemcy, które wprowadziły reglamentację dewizową w r. 1931, blokując należności wierzycieli zagranicznych. Przykład Niemiec naśladowały zresztą inne kraje europejskie, jak: Węgry, Czechosłowacja, Grecja, Jugosławia, Austria, Bułgaria, Dania, a w późniejszych latach: Rumunia, Włochy, Polska i szereg państw pozaeuropejskich.

Pierwsze umowy zawarte przez Niemcy na wiosnę 1932 r. miały cel podwójny: odmrożenie należności w krajach, które zastosowały reglamentację dewizową i utrzymanie korzystnego bilansu handlowego z krajami wolnodewizowymi pomimo nadwartościowego kursu marki niemieckiej. Utrzymanie dodatniego bilansu handlowego było dla Niemiec konieczne ze względu na ich zadłużenie za granicą.

Umowy typu clearingowego zawarte zostały z Bułgarią, Estonią, Grecją, Jugosławią, Rumunią i Węgrami. Natomiast z Belgią, Luksemburgiem, Finlandią, Francją, Holandią, Włochami, Norwegią, Portugalią, Hiszpanią, Szwecją i Szwajcarią, Niemcy zawarły umowy tzw. typu szwedzkiego, których wspólną cechą charakterystyczną było ustanowienie mechanizmu róż-

rachunkowego, umożliwiającego regulowanie zapłat dokonywanych powyżej kwot, które kraje reglamentacyjne zobowiązały się regulować w wolnych dewizach oraz ustanowienie takiego stosunku pomiędzy importem i eksportem, aby powstawała nadwyżka umożliwiająca krajom reglamentacyjnym zapłatę ich poprzednich zadłużeń.

Ten typ umów przestał jednak działać skutecznie w r. 1933, na skutek zupełnej dysproporcji pomiędzy cenami w Niemczech a cenami światowymi, przy istniejącym wówczas kursie urzędowym marki, co spowodowało, przy prowadzonej przez Niemcy polityce ekspansji gospodarczej, taką nierównowagę bilansu handlowego Niemiec, że przydziały dewiz wolnych dla importerów niemieckich spadły do 5% przydziałów z lat 1930 — 1931. Toteż import niemiecki przerzucił się na zapłatę w clearingu, powodując zamrożenia dostawców zagranicznych. W ten sposób system przydziału (tzw. alokacji) dewiz wolnych zbankrutował zupełnie.

Doprowadziło to do rewizji dotychczasowych umów w r. 1934 i zawarcia nowych, które można podzielić na dwie kategorie: umów płatniczych oraz umów clearingowych.

Szerzej omówiłem poszczególne typy umów rozrachunkowych w artykule „Międzypaństwowe umowy rozrachunkowe” *Wiadomości Narodowego Banku Polskiego* Nr 4/1949 str. 218.

Umowy płatnicze i clearingowe w Niemczech

Do pierwszej kategorii należy umowa pomiędzy Niemcami a W. Brytanią z 1 listopada 1934 r., która przewiduje regulowanie należności wzajemnych w dewizach wolnych. W umowie tej zafiksowano stały kurs rozrachunkowy i stosunek eksportu do importu niemieckiego jak 100:55, przy czym eksport z Niemiec nie był ograniczony. Pozostałe 45% należności z eksportu, nie zużyte na import do Niemiec, zostały zarezerwowane na spłatę zadłużeń niemieckich.

Do drugiej kategorii należały umowy z szeregiem innych krajów, noszące charakter czysto clearingowy, a więc przewidujące rozrachunek wzajemnych należności bez transferu dewiz wolnych. Umowy te, powiązane ściśle z umowami kontyngentowymi, w niektórych wypadkach (Belgia, Francja, Holandia, Szwecja) przewidują zużycie części eksportu niemieckiego na zapłatę zaległych należności odnośnych krajów. Cechą charakterystyczną umów clearingowych, w szczególności zawartych z krajami południowo-wschodnimi, było ustalenie w tych umowach kursu rozrachunkowego pomiędzy marką a walutą partnera, przy czym kursy w poszczególnych umowach silnie odbiegały od parytetu siły nabywczej marki i były wyrazem presji gospodarczej i politycznej Niemiec w stosunku do danego

kraju. W tym szczególnie przejawiał się charakter clearingu jako instrumentu polityki gospodarczej Niemiec, używanego w celach ekspansji gospodarczej, wewnętrznej i zagranicznej. W zależności od celów tej polityki, dostosowywanej do danego kraju i sytuacji, kurs ten faworyzował bezpośrednio eksport do kraju partnera, bądź też początkowo faworyzował import do Niemiec po to, aby spowodować zamrożenie partnera i zmusić go następnie do zakupu towarów niemieckich po wysokich cenach.

Praktyki niemieckie powodowały również, że zamrożeni eksporterzy zagraniczni odstępowali swe należności importerom ze zniżką wynoszącą np. w Jugosławii 15% w r. 1935. W innych krajach eksporterzy musieli być finansowani przez własne banki pod zastaw zamrożonych w Niemczech należności. Nie brak też było bezpośredniej presji politycznej i gospodarczej na poszczególne kraje starające się poprawić kurs rozrachunkowy lub też zmniejszyć swój eksport do Niemiec, celem uniknięcia dalszych zamrożeń. Tak np. Rumunia, która do r. 1937 rozliczała się z Niemcami wg kursu 55 lei za markę, zdołała następnie obniżyć ten kurs do 38 — 39 lei dzięki temu, że posiadała w swym ręku atut w postaci nafty. Jednakże już w r. 1938 kurs rozrachunkowy został podniesiony do 40,5 — 41,5 lei, a po okupacji Czechosłowacji ustanowiony został obowiązek dostarczania do Niemiec 25% produkcji nafty rumuńskiej.

Próba clearingu wielostronnego

Jak więc widzimy, instrument umów handlowych i clearingowych oraz kursów rozrachunkowych ustalanych w poszczególnych umowach był używany przez Niemcy jako środek podboju gospodarczego krajów słabszych i przekształcenia ich w kraje półkolonialne.

Szczytem tej polityki był wymuszany na państwach okupowanych, względnie kontrolowanych przez Niemcy podczas drugiej wojny światowej tzw. clearing wielostronny polegający na wielostronnej kompensacie sald pomiędzy krajami uczestniczącymi w tym systemie. Chodziło tu o 17 krajów europejskich, które posiadając swe konta w Reichsbanku miały rozrachowywać się między sobą przez kompensatę sald na tych kontach. Dążeniem Niemiec faszystowskich było stać się przywódcą nowej zony monetarnej obejmującej „wielki obszar ekonomiczny Europy” lub nawet Euroafryki i wzorowany na bloku szterlingowym.

Marzenia te upadły wraz z upadkiem imperialistycznych, faszystowskich Niemiec, pozostawiając za sobą w Niemczech należności zamrożone oceniane na koniec 1944 r., wg Banku Rozrachunków Międzynarodowych, na 40 miliardów marek, a według raportu Komisji Bankowo-Walutowej Kongresu Stanów Zjednoczonych A. P. z maja 1945 r. na 100 miliardów marek.

(c. d. n.)

PAWEŁ HEINZELMAN

ZAKRES I ZASADY REGLAMENTACJI DEWIZOWEJ W POLSCE

Narodowy Bank Polski odgrywa dominującą rolę w obrocie pieniężnym z zagranicą, jak również w obrocie walutami obcymi w kraju. Wynika z tego, że pracownicy naszej instytucji powinni poznać przepisy regulujące te dziedziny życia gospodarczego. Oczywiście w ramach szczupłego artykułu nie ma możliwości dokładnego przedstawienia tych przepisów. Zadaniem niniejszego opracowania jest tylko dać pojęcie ogólne o tzw. przepisach dewizowych obowiązujących w Polsce. Poszczególne zagadnienia z dziedziny tego przedmiotu zostaną podane w osobnych artykułach-monografiach.

Obecne przepisy dewizowe opierają się na *dekrecie Prezydenta R. P. z dnia 26 kwietnia 1936 r.*, w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi, obowiązującym w brzmieniu obwieszczenia ministra skarbu z dnia 6 listopada 1938 r. (Dz. U. R. P. nr 86/38, poz. 584) ze zmianami wprowadzonymi dekretem Prezydenta R. P. z dnia 2 września 1939 r. (Dz. U. R. P. nr 87/89, poz. 549).

Dekret zwany popularnie dewizowym określił ramy naszej reglamentacji dewizowej. W tych ramach minister skarbu, wykorzystując nadane mu dekretem uprawnienia, wydaje rozporządzenia, które bądź to wprowadzają w życie pewne blankietowe postanowienia dekretu, bądź też precyzują i rozwijają inne z tych postanowień. Zasadnicze rozporządzenie z dnia 26 kwietnia 1936 r. obowiązuje obecnie w brzmieniu z dnia 20 stycznia 1939 r. (Dz. U. R. P. nr 7, poz. 40). Prawie dokładnie o siedem lat później rozporządzenie z 19 stycznia 1946 r. (Dz. U. R. P. nr 4, poz. 43) wprowadziło w życie zakaz sprowadzania z zagranicy papierowych pieniędzy polskich i zagranicznych. Wreszcie rozporządzenie z 24 października 1947 r. uregulowało sprawę wywozu złota i kosztowności (Dz. U. R. P. nr. 68, poz. 426). Inne obowiązujące rozporządzenia nie mają większego znaczenia.

Dostosowanie przepisów dewizowych do życia, do sytuacji gospodarczej Państwa porusza dekret Kom-

sji Dewizowej, która zarządzeniami ogólnymi w formie okólników, uchwał generalnych, czy instrukcji — łagodzi zakazy i obowiązki wynikające z dekretu czy rozporządzeń.

Przedstawiony wyżej system tworzenia prawa dewizowego wskazuje nam jakie są władze i organa dewizowe. Głównym wykonawcą dekretu jest *minister skarbu*, on powołuje Komisję Dewizową, on również wydaje rozporządzenia wykonawcze.

Jednakże życie gospodarcze ciągle się zmienia i wymaga częstego dostosowywania przepisów do swych zmian. Z drugiej strony rozporządzenia ministra skarbu nie mogą być z dnia na dzień zmieniane. Dlatego też dostrajanie przepisów dewizowych do życia zostało powierzone *Komisji Dewizowej*, organowi wykonującemu postanowienia dekretu, który władny jest nie tylko zezwalać na poszczególne czynności zakazane przepisami dewizowymi lub zwalniać poszczególne osoby od nakładanych tymi przepisami obowiązków, ale również ma prawo zawieszać w pełni lub części zakazy i obowiązki przewidziane dekretem. Komisja Dewizowa składa się obecnie z 6 członków (w tym 2 zastępcy). Przewodniczącego i 3 członków mianuje minister skarbu. Zastępcę przewodniczącego i jednego członka mianuje prezes Narodowego Banku Polskiego. Komisja była więc pomyślana jako organ czynników finansowych Państwa. Zmiany ustroju ekonomicznego spowodowały konieczność wprowadzenia do Komisji Dewizowej przedstawicieli innych resortów i fachowców w dziedzinach wiążących się z gospodarką dewizową. Obecnie wśród członków Komisji widzimy przedstawiciela MHZ, ponadto w posiedzeniach Komisji uczestniczą tzw. konsultanci powoływani przez przewodniczącego na stałe, lub jako biegli do pewnych określonych spraw. Dzięki takiemu składowi Komisja może spełniać swą rolę „regulatora ruchu” w życiu dewizowym kraju.

Dla opracowywania i wykonywania swych postanowień Komisja dysponuje biurem wchodzącym organizacyjnie w skład NBP, na prawach autonomicznego wydziału. Skutkiem tego zapewne spotyka się niejed-

nokrotnie, nawet w pismach oddziałów NBP, określenie „Komisja Dewizowa przy NBP“. Określenie to jest oczywiście błędne. Niemniej Narodowy Bank Polski odgrywa poważną rolę w omawianej dziedzinie. Przede wszystkim zakazy i ograniczenia wprowadzone dekretem nie odnoszą się do Banku, jeśli działa w swoim imieniu i na swój rachunek. Ponadto Bankowi przysługują uprawnienia w zakresie ustalania i ogłaszania kursów walut obcych, kontroli transakcji arbitrażowych oraz kontroli działalności banków dewizowych. Wreszcie większość czynności kontrolnych w terenie spełnia Bank na zlecenie Komisji Dewizowej lub z okazji kontroli związanej z systemem finansowania przedsiębiorstw.

Prawo dewizowe jest prawem specjalnym, posiada też specjalne terminy i określenia. Tak np. „*cudzoziemiec*“ w rozumieniu dekretu dewizowego nie pokrywa się bynajmniej z pojęciem nadawanym temu terminowi powszechnie. Dla dekretu decydującą rolę w tym względzie odgrywa nie przynależność państwowa osoby fizycznej lub prawnej, a jej miejsce zamieszkania lub siedziba.

Wobec tego cudzoziemcami są obywatele polscy zamieszkali za granicą, choćby nawet zatrudnieni byli w oficjalnych przedstawicielstwach R. P. Odwrotnie obywatele obcy zamieszkujący legalnie w kraju ponad sześć miesięcy nie są uważani za „*cudzoziemców*“. Podobnie jak nie są nimi działające w Polsce przedstawicielstwa i oddziały przedsiębiorstw i instytucji zagranicznych. Obok terminu „*cudzoziemiec*“ wiele kłopotu sprawia określenie „*handel zagranicznymi środkami płatniczymi*“. Otóż, w odróżnieniu od pojęcia ogólnego, handlem wyżej wymienionymi wartościami będzie zawieranie lub wykonywanie wszelkich umów, w wyniku których następuje lub ma nastąpić przeniesienie prawa własności, lub posiadania tych wartości. Tak więc będzie „*handlem złotem*“ wykonanie umowy darowizny, której przedmiotem będzie moneta złota. Istotnymi momentami są: istnienie umowy i przejście posiadania lub prawa własności. Nie ma więc „*handlu*“, gdzie nie ma umowy (spadkobranie), tak jak nie wykracza przeciwko przepisom, kto przyjmuje te wartości w dzierżenie (depozyt prawidłowy, przechowanie).

Jeśli mówimy o zakazie „*handlu złotem*“ w kraju, mamy na myśli jedynie złoto nieprzerobione (sztaby i monety, złom, oraz wszelkiego rodzaju inne złoto nieprzerobione). Natomiast określenie „*środki płatnicze*“ obejmuje zarówno dewizy jak i pieniądze. Oczywiście ograniczeniami objęte są jedynie pieniądze obiegowe.

Przechodząc do omawiania poszczególnych form regulacji dewizowej zaczynamy od zakazu *sprowadzania*

z zagranicy pieniędzy papierowych zagranicznych i krajowych. Zakaz ten wprowadzony w okresie odbudowy Państwa miał niewątpliwie na celu ochronę waluty polskiej i ograniczenie czarnego rynku walutowego. Obecnie wobec ustabilizowania się złotego i ukrócenia czarnego rynku, zakaz odnośnie walut obcych został praktycznie zniesiony uchwałami Komisji Dewizowej, zezwalającymi nie tylko na przywóz do kraju pieniędzy obcych, ale i na sprowadzanie ich pocztą. Natomiast zabronione jest w dalszym ciągu sprowadzanie z zagranicy polskich pieniędzy papierowych, z małym wyjątkiem dopuszczonej do przywozu kwoty zł 4.000 w ruchu podróży i drobnych kwot w małym ruchu granicznym.

Zakazem sprowadzania objęte jest również złoto nieprzerobione (w znaczeniu jak wyżej), papiery wartościowe zagraniczne i krajowe oraz kupony od takich papierów. Wprowadzenie zakazu może się tłumaczyć tym, że sprowadzanie złota czy papierów jest zwykle połączone z zapłatą. Zakaz przywozu złota w ruchu podróży jest zresztą uchylony zarządzeniem Komisji Dewizowej.

Widzimy więc, że zakaz sprowadzania złota i walut obcych praktycznie nie istnieje. Czy jednak sprowadzone wartości wolno posiadać? Otóż, w obecnym stanie prawnym *posiadanie walut obcych i złota nie jest zabronione*, ani ograniczone przepisami dewizowymi. Natomiast specjalny dekret wprowadził zakaz posiadania waluty radzieckiej (p. Dz. U. R. P. nr 2/45, poz. 25).

Można zatem sprowadzić pieniądze obce z zagranicy, wolno je posiadać, nie wolno jednak przenieść na osoby nieuprawnione posiadania lub prawa własności tych pieniędzy w wyniku umowy. Jak wszystkim wiadomo *handel zagranicznymi środkami płatniczymi i „złotem nieprzerobionym“* jest bez zezwolenia zabroniony, o ile jedną ze stron nie jest Narodowy Bank Polski, względnie bank lub agent dewizowy. Jednakże stosując się do wymogów życia, Komisja Dewizowa ograniczenie handlu walutami złagodziła w stosunku do przedsiębiorstw usługowych na wybrzeżu, PLL „LOT“, bufetów stacyjnych na niektórych liniach tranzytowych, kupców na pograniczu i in. Również osoby, trudniące się rzemiosłem złotniczym i przerobem złota dla celów dentystycznych, mają prawo nabywać na wolnym rynku „*złoto nieprzerobione*“, z wyjątkiem sztab i monet.

W tym miejscu należy wspomnieć, że przepisy dekretu zabraniają osobom zamieszkałym w kraju nabywania zagranicznych papierów wartościowych (procentowych i dywidendowych) oraz kuponów od takich papierów i nabywania polskich papierów i kuponów od cudzoziemców.

Ograniczeniem ogólnie znanym i rozumianym jest *zakaz wywozu środków płatniczych*: złota, platyny, klejnotów, papierów wartościowych, książeczek oszczędnościowych i wkładowych. Cel tego zakazu jest jasny — niezmnieszenie bez uzasadnionej potrzeby substancji majątkowej Państwa.

Samo pojęcie wywozu nie budzi również większych wątpliwości, jeśli weźmiemy pod uwagę wywóz sensu stricto, a więc przewiezienie za granicę przy okazji przekraczania granicy. Jednakże dekret dewizowy pod terminem wywóz rozumie — tak jak prawo celne — wszelkiego rodzaju powodowanie znalezienia się poza granicami celnymi Państwa wartości czy przedmiotów podlegających reglamentacji. Wywozem więc będzie dla dekretu zarówno przeniesienie pieniędzy za granicę w małym ruchu granicznym, jak i przesłanie ich pocztą lub wreszcie przerzucenie tych pieniędzy przez granicę. Zresztą obok terminu wywóz dekret używa również określenia wysyłanie.

Najważniejszym wyjątkiem od ogólnego zakazu wywozu jest przepis zezwalający „cudzoziemcom“ na *powrotny wywóz wartości przywiezionych* do Polski z zagranicy, o ile wartości te zostały przez cudzoziemca zgłoszone przy wjeździe i wpisane w odpowiednim zaświadczeniu. Poza tym wywożenie mniejszych ilości pieniędzy lub walorów, aniżeli przywiezione, powinien cudzoziemiec usprawiedliwić udokumentowanym stwierdzeniem, że brakujących wartości wyżył się legalnie. Ponadto Komisja Dewizowa zezwoliła na wywożenie w ruchu podróжных cudzoziemców i osób zamieszkających w kraju, z wyłączeniem wszakże emigrantów, kwoty zł 4.000 — na paszport, w ciągu miesiąca.

Analogicznie do przepisów o sprowadzaniu, Komisja Dewizowa zezwoliła na wywóz (przenoszenie raczej) drobnych kwot w małym ruchu granicznym i w stosunkach ze strefami wolnocłowymi.

Wywóz złota jest dopuszczalny jedynie w ruchu podróжных i w małym ruchu granicznym, przy czym uprawnienie to obejmuje przedmioty złote osobistego użytku.

Zabawnym zdawałoby się szczegółem, będącym w istocie dowodem, jak daleko musi sięgać ingerencja władz dewizowych w sprawy życia codziennego, jest zezwolenie generalne na przenoszenie przez granicę złotych kolczyków przez mieszkanki Śląska Cieszyńskiego.

Inne przypadki wywozu mogą mieć miejsce na zasadzie tzw. zaświadczeń walutowych wystawianych przez banki na podstawie zezwoleń Komisji Dewizowej.

Trzeba tu zwrócić uwagę, że tak jak u nas, w innych państwach również obowiązują ograniczenia co

do sprowadzania pieniędzy krajowych i te właśnie ograniczenia bierze Komisja Dewizowa pod uwagę, udzielając zezwoleń na wywóz obcych pieniędzy.

Nie trzeba podkreślać, pisząc dla pracowników Banku, że wywóz środków płatniczych stanowi znikomą ułamek obrotu pieniężnego z zagranicą. Olbrzymia większość płatności na rzecz zagranicy odbywa się poprzez banki. Istnieją również możliwości przekazywania pocztą, jednak w praktyce przypadki przekazów pocztowych na zagranicę są bardzo rzadkie. Zagraniczne operacje bankowe mogą być wykonywane jedynie przez banki posiadające uprawnienia dewizowe. Wiemy, że w praktyce olbrzymia większość operacji zagranicznych przechodzi przez Narodowy Bank Polski, oraz Bank Handlowy w Warszawie SA.

Banki dokonują wypłat na zagranicę w zasadzie na podstawie zezwolenia Komisji Dewizowej. Oczywiście spotkam się w tym miejscu z zarzutem nieścisłości. Jak to, przecież płatności z tytułu całego obrotu towarowego z częścią kosztów ubocznych nawet, regulowane są na podstawie dokumentów wystawionych przez czynnik regulujący obrót towarowy. Mimo pozorów słuszności takie stwierdzenie nie mówi wszystkiego. Jeśli tak się dzieje, jeśli pozwolenie przywozu jest dokumentem, na podstawie którego Bank wykonuje przekaz, to dlatego, że Komisja Dewizowa upoważniła generalnie banki do wykonywania takich przekazów na podstawie właśnie pozwoleń przywozu. Moment ten podkreślam, aby uwypuklić wielką elastyczność naszych przepisów dewizowych.

Reglamentacja dewizowa nie ogranicza się do handlu walutami, wywozu pieniędzy i kosztowności za granicę lub dokonywania wypłat zagranicznych. Przedmiotem dekretu jest również *obrot krajowymi środkami płatniczymi*. Ograniczeniom dewizowym podlegają zatem również wypłaty w kraju, jeśli dzięki tym wypłatom odniesie jakkolwiek, choćby pośrednią, korzyść „cudzoziemiec“ dewizowy.

Dekret zagadnienie to określa terminem *stawiania do dyspozycji cudzoziemca środków płatniczych*, przy czym termin ten należy rozumieć zwięźajaco, ograniczając go do płatności w kraju. Pojmując ten termin szeroko, doszlibyśmy do wniosku, że dekret cały nie ma nic innego na celu, jak ograniczyć stawianie środków płatniczych lub mienia do dyspozycji „cudzoziemców“. Wróćmy jednak do naszego zwięzonego pojęcia. Otóż stawianiem do dyspozycji jest nie tylko dokonywanie wypłat na rzecz, czy do rąk „cudzoziemca“, ale również z jego polecenia. Zastanowiwszy się głębiej, stwierdzimy, jak szeroki zasięg ma omawiany zakaz. Każdy, kto styka się z „cudzoziemcami“ (choćby nawet obywatelami polskimi), jest w każdej chwili narażony na popełnienie przestępstwa dewizowego.

Teoretycznie każdą usługę uzyskaną od osoby zamieszkałej w kraju „cudzoziemiec“ powinien opłacać w walucie. Stawianie mu do dyspozycji środków płatniczych ułatwia mu obejście tego wymogu. W tym też leży główny powód zakazu. Oczywiście zakaz ten nie może być sprowadzany do absurdu. Trudno np. uważać za przestępstwo dewizowe pokrycie przez przedsiębiorstwo kosztów pobytu w Polsce zagranicznej delegacji przybyłej do Polski w celach handlowych.

Z uwagi na to, że „zakaz dokonywania wypłat na rzecz lub z polecenia „cudzoziemca“ dotyczy codziennych płatności wewnątrzno-krajowych, Komisja Dewizowa zmuszona była zakaz ten złagodzić.

Niektóre przedsiębiorstwa usługowe mają więc prawo inkasować należności dla swych kontrahentów zagranicznych i dokonywać wypłat w ich imieniu. Podobnie adwokaci oraz zarządcy nieruchomości cudzoziemców mają szereg uprawnień pod tym względem. Wreszcie ostatnio zezwolono na wypłacanie w złotych w kraju do rąk „cudzoziemców“ ich wynagrodzenia za pracę wykonywaną w Polsce.

Nie jest uważane za stawianie do dyspozycji „cudzoziemca“ wpłacanie pieniędzy na jego *rachunek zablokowany* w banku posiadającym odpowiednie uprawnienia. Inaczej aniżeli ustawodawstwo niemieckie, dekret dewizowy i rozporządzenia nie uzależniają otwarcia i prowadzenia rachunku zablokowanego od zezwoleń Komisji Dewizowej. Natomiast wszelkiego rodzaju *rachunki zagraniczne specjalne* wymagają takiego zezwolenia. Otwarcie i prowadzenie *rachunku zagranicznego wolnego* nie wymaga zezwolenia, o ile zostaną dotrzymane warunki przewidziane rozporządzeniem. Najistotniejszym z tych warunków jest warunek zasilania rachunku zagranicznego wolnego, przekazami z zagranicy. Prowadzenie rachunku zagranicznego w walucie obcej jest bez zezwolenia zabronione.

Wykonanie postanowień dekretu, zabraniających *dysponowania mieniem posiadany za granicą oraz należnościami od zagranicy* z wszelkich tytułów jest bardzo trudne do skontrolowania. O ile bowiem dysponowanie nieruchomościami i walorami oraz należnościami znajdującymi się w depozycie sądów, urzędów opiekuńczych i t. p. — wymaga najczęściej sporządzenia aktu notarialnego, to dyspozycje co do ruchomości lub gotówki — żadnej specjalnej formy nie wymagają i tego rodzaju dysponowanie jest bardzo trudno uchwytne. Jedną z form dysponowania swym mieniem jest udzielenie „cudzoziemcowi“ pełnomocnictwa do odbioru środków płatniczych. Czy nie jest to bowiem typowym przykładem stawiania pieniędzy do dyspozycji „cudzoziemca“? — Celem zachęcenia naszych obywateli do korzystania z usług naszych placówek konsularnych i dyplomatycznych, Komisja De-

wizowa zezwoliła generalnie na udzielenie tym placówkom lub ich pracownikom pełnomocnictw do wszelkich spraw majątkowych, łącznie z odbiorem pieniędzy.

Ciekawy i całkowicie uzasadniony jest przepis dekretu stanowiący, że nie jest dysponowaniem należnością lub mieniem wydanie posiadaczowi mienia lub zobowiązanemu do uregulowania należności — polecenia przekazania mienia lub należności do Polski.

Zakazem charakterystycznym dla okresu gospodarki kapitalistycznej, w jakim powstał dekret, jest zakaz *udzielania cudzoziemcowi kredytu i poręki* za spłatę takiego kredytu, jak również *przyjmowanie kredytu od cudzoziemców* i udzielanie poręki za spłatę. Nie dotyczy to jednak kredytów towarowych. Dzisiaj gdy kredyty udziela i kredyty przyjmuje wyłącznie Państwo lub jego przedsiębiorstwa, zakazy te nie mają praktycznego znaczenia.

Dekret dewizowy przewiduje możliwość wprowadzenia drogą rozporządzenia ministra skarbu — obowiązku zgłaszania i zaofiarowania do skupu należności od zagranicy, jak również zgłaszania i zaofiarowania do skupu posiadanych w kraju zagranicznych środków płatniczych, złota i walorów.

Z powyższych wymogów obowiązuje obecnie jedynie nakaz *zgłaszania i zaofiarowania do skupu należności bieżących*. Na tej podstawie opiera się tzw. kontrola waluty eksportowej. Eksporterzy bowiem nie tylko muszą zgłosić swoje należności z tytułu eksportu, ale muszą udowodnić, że „waluta eksportowa“ została odsprzedana Bankowi w wysokości odpowiadającej rzeczywistej wartości sprzedanego towaru. Kontrolę następną waluty eksportowej przeprowadzało do niedawna Biuro Komisji Dewizowej, które jeszcze do dziś nadzoruje tę kontrolę spełnianą obecnie przez Ministerstwo Handlu Zagranicznego. Naturalnym jednak kontrolerem jest, a przynajmniej powinien być, bank finansujący eksportera.

Opierając się na postanowieniach rozporządzenia wykonawczego, Komisja Dewizowa przypominała ogółowi usługowców o obowiązku zgłaszania i zaofiarowania do skupu bieżących należności. Kontrola wpływów z tego tytułu nie daje jednak na razie większych rezultatów.

Ostatnim zagadnieniem ekonomicznym, jakie porusze, jest sprawa *kursów walut obcych*. Postanowienia dekretu i tutaj zdały egzamin elastyczności. Zgodnie z dekretem prawidłowymi kursami są notowania oficjalnej Giełdy Pieniężnej w Warszawie, a w przypadku, gdy takich notowań nie ma, może kursy ustalić Narodowy Bank Polski, względnie Komisja Dewizowa.

Obecnie obowiązują stawki przeliczeniowe dla dewiz i banknotów ogłaszane w tabelach naszego Banku.

Dekret dewizowy, obok postanowień z zakresu gospodarki finansowej, zawiera przepisy *karne*. Nie zamierzam rozwodzić się nad nimi. Podkreślę tylko, że górne granice odpowiedzialności są bardzo wysokie, istnieją jednakże duże możliwości złagodzenia kary. Znamienne jest ustanowienie odpowiedzialności kierowników, którzy — dowiedziawszy się o przestępstwie dewizowym popełnionym przez ich pracownika — nie zawiadomili o tym Komisji Dewizowej.

W ten sposób wyczerpaliliśmy główne zasady obowiązujące w Polsce reglamentacji dewizowej.

Charakterystyczną cechą dekretu dewizowego jest wielka elastyczność jego przepisów, jak to mieliśmy

możność stwierdzić niejednokrotnie przy omawianiu poszczególnych zagadnień. Dzięki temu rysowi może ten dekret spełniać w dalszym ciągu swą rolę, pomimo całego szeregu anachronizmów i przepisów całkowicie nieaktualnych.

Należy jednak zdać sobie sprawę, że dzisiaj — gdy czynnik kapitalistyczny prawie całkowicie utracił swe znaczenie na rzecz czynnika społecznego, gdy gospodarka planowa będąca jedną z naczelných zasad ustroju socjalistycznego opanowuje coraz bardziej i coraz doskonalej nasze życie ekonomiczne — reglamentacja dewizowa będzie musiała być zastąpiona nowym systemem dewizowym.

MIROSLAW ORŁOWSKI

ŹRÓDŁA ŚRODKÓW OBROTOWYCH PRZEDSIĘBIORSTWA SOCJALISTYCZNEGO

I.

Źródłami własnych środków obrotowych przedsiębiorstw w ustroju socjalistycznym są w zasadzie *dotacje* z budżetu państwowego na uzupełnienie środków obrotowych własnych, zwłaszcza w postaci dotowania nimi nowozakładanych przedsiębiorstw. Następnie źródłem takim są dotacje z budżetu na pokrycie ewentualnych strat, jakie mogą wynikać z działalności przedsiębiorstwa, przy ustaleniu ceny sprzedaży poniżej planowanych kosztów własnych¹⁾.

Jeżeli chodzi o własne środki obrotowe, przypomnijmy, że w ustroju pełnej gospodarki planowej, źródłem ich w normalnym przebiegu pracy przedsiębiorstwa „jest w pierwszym rzędzie zysk przedsiębiorstwa; jeżeli zaś zysk nie wystarcza, to środki obrotowe mogą być tworzone z dotacji zarządów centralnych odnośnej gałęzi gospodarki, mającej możliwość drogą redystrybucji zysków, skierowania zysku jednych przedsiębiorstw na rozszerzenie środków obrotowych innych swych przedsiębiorstw. Jeżeli zaś tych źródeł również nie wystarcza dla dopełnienia środków obrotowych w tej gałęzi, wziętej jako całość, to z pomocą przychodzi — jak wyżej zaznaczyliśmy — budżet państwowy, w którym przeznaczone są, zgodnie z planami finansowymi, dotacje na ten cel²⁾).

Własne środki obrotowe są objęte z reguły t. zw. *normatywami*. Normatywne jednak środki obrotowe przeważnie nie wystarczają na pokrycie potrzeb finansowych przedsiębiorstw. Dlatego, jak traf-

nie podkreśla R o z m a r y n³⁾, „podstawowa jest zasada rozgraniczenia potrzeb finansowych przedsiębiorstwa, pokrywanych przez kredyt bankowy i potrzeb pokrywanych własnymi środkami obrotowymi przedsiębiorstwa. Kredyt krótkoterminowy dostarczyć ma przedsiębiorstwu jedynie środki obrotowe, a więc finansować ma eksploatację, a nie inwestycje. Pewne z góry określone kategorie potrzeb eksploatacyjnych pokrywane być winny przy pomocy środków obrotowych, inne natomiast, również z góry określone kategorie potrzeb eksploatacyjnych przedsiębiorstwa pokrywane być winny w drodze bezpośredniego kredytu bankowego. Innymi słowy: kategorie potrzeb eksploatacyjnych pokrywanych w drodze kredytu są ściśle określone i odgraniczone od innych potrzeb eksploatacyjnych pokrywanych przy pomocy środków obrotowych własnych.

Zasadą rozgraniczenia jest odróżnienie potrzeb stałych od potrzeb przejściowych. Pierwsze, o charakterze stałym, pokrywane są funduszami, które na stałe oddane są przedsiębiorstwu, a więc funduszami obrotowymi własnymi i drugie, o charakterze przemijającym (czasowym) pokrywane są z funduszy, dostarczonych jedynie czasowo, a więc w drodze kredytu krótkoterminowego. Do kategorii potrzeb stałych należą „środki niezbędne dla zapewnienia (przedsiębiorstwu) minimalnego zapasu: surowca, materiałów produkcyjnych i pomocniczych, paliwa,

1) Por. A. M. Birman i c. i Bronisław Blass i c.

2) M. Batyriew i M. Usoskin: „System bankowy ZSRR“, Warszawa, 1949, Str. 63.

3) Prof. Dr Stefan Rozmaryn. „Organizacja kredytu krótkoterminowego w ZSRR“. „Wiadomości NBP“, Nr 7/1948 r. Str. 41-42.

półfabrykatów, niezakończonych produkcji, gotowych wyrobów i towarów, małego inwentarza, a także wkładów na wydatki przyszłych lat — koniecznego dla wykonywania przez przedsiębiorstwo jego programu¹⁾

Chodzi więc o minimalne środki, jakie stale potrzebne są jako warunek wykonywania przez przedsiębiorstwo jego normalnej działalności, zgodnie z ustanowionym dla przedsiębiorstwa planem. Środki te nie powinny przekraczać niezbędnego minimum, koniecznego dla stałej, normalnej działalności eksploatacyjnej przedsiębiorstwa. To stałe minimum, określane corocznie, zgodnie z corocznym planem produkcyjnym przedsiębiorstwa, nosi nazwę wspomnianego już *normatywu*.²⁾ Normatywy określane są indywidualnie i corocznie dla każdego przedsiębiorstwa, dla każdej z wymienionych wyżej kategorii: surowca, materiałów pomocniczych, paliwa itp. Rzecz oczywista, że np. wzrost normalnej szybkości obrotów, ulepszenie warunków transportowych itp. pozwala zniżyć wysokość normatywu danej kategorii, podczas gdy zahamowanie szybkości lub utrudnienia transportowe działają w odwrotnym kierunku. To samo dotyczy zmniejszenia lub zwiększenia planu produkcji. Normatywy określane są corocznie dla każdego przedsiębiorstwa, przez organa hierarchicznie wyższe. Normatywy ustalane są in natura, a mianowicie w pewnej ilości dni. Przeliczone na pieniądze normatywy dają w swej sumie wysokość niezbędnych przedsiębiorstwu własnych środków obrotowych. Można to też wyrazić słowami, że fundusze obrotowe własne są funkcją normatywów, gdyż ze zmianą normatywów zmieniać się winna też wysokość niezbędnych przedsiębiorstwu funduszy własnych.

Wynika stąd, że potrzeby produkcyjne przedsiębiorstwa, pozostające w granicach normatywów, nie powinny być nigdy finansowane w drodze kredytu bankowego.

Na odwrót, potrzeby produkcyjne przedsiębiorstwa, przekraczające normatywy, a zatem potrzeby o charakterze stałym, lecz przemijającym, pokrywane być winny wyłącznie przez kredyt bankowy. Mamy tu do czynienia z potrzebami przedsiębiorstwa o charakterze sezonowym, np. zakup owoców, warzyw, buraków cukrowych itp.

1) Rozporządzenie z 23.VII. 1931 r.

2) „Według zasad systemu finansowego Związku Radzieckiego państwowe przedsiębiorstwa produkcyjne, z nielicznymi wyjątkami, mają prawo i obowiązek posiadania własnych środków obrotowych w wysokości pokrywającej normatywy środków obrotowych” — Bronisław Błasiński: Z zagadnień systemu finansowego przedsiębiorstw radzieckich, „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego” Nr. 5 z 1949 r.

Podstawową zasadą jest rozgraniczenie własnych środków obrotowych od uzyskanych w drodze kredytu bankowego. Podział ten ma miejsce w formie procentowego udziału w całości środków obrotowych, środków własnych i środków uzyskanych z banku, w postaci kredytów. Procent ten kształtuje się rozmaicie w różnych rodzajach działalności gospodarczej. W handlu radzieckim np. własne środki obrotowe wahają się od 10 — 40% wartości remanentów towarowych przewidzianych w planie. Oczywiście, że powyższy procent, ustalony nadrzędnie, stanowi jedynie jeden z limitów finansowych. O ile środki własne przedsiębiorstwa są wyższe od zaplanowanego limitu, uzyska ono kredyt w rozmiarach mniejszych, niżby to wypadało z planowanego udziału procentowego, a więc jedynie w kwocie pokrywającej faktyczną różnicę między zaplanowanym zapotrzebowaniem ogółu środków obrotowych, a faktycznie posiadanymi środkami własnymi. W przemyśle radzieckim powyższy udział procentowy obydwu rodzajów środków wynosi odnośnie wytwórczości niedokończonej 80% (środki własne) i 20% (kredyt), odnośnie zaś fabrykatów co najmniej połowę środków obrotowych potrzebnych do ich wyprodukowania wynosić muszą środki własne, drugą zaś połowę może przedsiębiorstwo pokryć w drodze kredytu bankowego.

W Związku Radzieckim³⁾ podstawowe zasady gospodarki środkami obrotowymi ustalone zostały postanowieniami Rady Pracy i Obrony (Soviet Truda i Oborony) z 23 lipca 1931 r. W myśl tych postanowień dla każdego przedsiębiorstwa ustala się minimalne zasoby (*normatywy*) surowca, paliwa, materiałów w magazynach, w drodze i w niezakończonym procesie produkcji, wyrobów gotowych, narzędzi, przyrządów i tych wszystkich wartości, jakie są konieczne dla normalnego procesu produkcji. Ogólna suma tych wartości, w postaci środków obrotowych stanowi własne środki przedsiębiorstwa, za zachowanie których przedsiębiorstwo nie tylko odpowiada, ale obowiązane jest również powiększyć je drogą akumulacji. Z drugiej strony przedsiębiorstwo, w ramach ustalonych planem, może tymi środkami swobodnie manewrować.

Drugą zasadą jest, że potrzeby przedsiębiorstwa związane z finansowaniem towaru w drodze finansowania sezonowych procesów produkcji (np. zakup buraków cukrowych przez cukrownie), sezonowym nagromadzeniem paliwa, surowców i materiałów pomocniczych, z czasowym powiększeniem nakładów w niezakończonych wytwórczości, sezonowym nagromadzeniem się wyrobów gotowych (np. w fabrykach przetworów owocowych, czy warzywnych), czy z sezo-

3) M. Usoskin Osnovy kreditnawo dzieła; Moskwa 1946 r. S.r. 35-37.

wymi potrzebami w procesie wytwórczości lub wymiany — pokrywane są w drodze kredytu bankowego a więc stanowią pożyczone środki obrotowe.

Własne środki obrotowe w zasadzie są uzupełniane, względnie powinny być uzupełniane przede wszystkim w drodze akumulacji wewnątrz przedsiębiorstwa i dopiero w braku dostatecznej akumulacji własnej, z akumulacji innych przedsiębiorstw tej branży, lub wreszcie w drodze dotacji budżetowych.

Pożyczone i obce środki obrotowe tworzą się w drodze kredytu bankowego udzielanego pod warunkiem obowiązkowego ich zwrotu w określonym terminie. Z uwagi na odmienny charakter obydwóch tych rodzajów środków mamy tu do czynienia z dwiema różnymi metodami postępowania z nimi. Technicznie znajduje to swój wyraz w otwieraniu w Banku Państwa („Gosbanku“) przedsiębiorstwu dla obydwóch tych typów (środków) dwóch różnych rachunków: rozliczeniowych i kredytowych („zsudnych“). Widzimy więc tu konsekwentnie przeprowadzoną zasadę ścisłego, ekonomicznego i technicznego rozdziału środków obrotowych na własne i pożyczone. Rozdział ten pociąga za sobą konieczność gospodarowania własnymi środkami obrotowymi metodą budżetową i gospodarowania środkami obrotowymi pożyczonymi metodą kredytowo-bankową. W konsekwencji własne środki obrotowe po zakończeniu każdego procesu gospodarczego, w jakim brały udział, wracają z powrotem do dyspozycji przedsiębiorstwa, które nimi ponownie dysponuje samodzielnie na cele i w ramach przewidzianych planem. Natomiast środki uzyskiwane z banku po zakończeniu procesu gospodarczego, na jaki zostały dane, muszą być zwrócone „Gosbankowi“ na spłatę udzielonego kredytu, a na nowy proces przedsiębiorstwo musi uzyskać nową pożyczkę.

Na czym polega różnica gospodarowania omawianymi dwoma typami środków obrotowych w ZSRR? W obydwóch przecież przypadkach państwo socjalistyczne daje do dyspozycji przedsiębiorstwu określone środki materialne. Otóż wprowadzenie dwóch tych różnych metod gospodarowania środkami obrotowymi dokonane zostało dla pogłębienia zasady rozrachunku gospodarczego (chozrasczotu) i kontroli rublem. Cel tego posunięcia organizacyjnego sprecyzowała uchwała Centralnego Komitetu Wszechrosyjskiej Komunistycznej Partii (bolszewików) z dnia 21 października 1931

r. w sposób następujący: „Zaopatrzenie zjednoczeń, centralnych zarządów i przedsiębiorstw we własne środki obrotowe, przejście w udzielaniu kredytu bankowego tylko na ściśle przewidziane potrzeby produkcji i obrotu towarów i wyłącznie na zasadzie zwracalności kredytu w ustalonych terminach, powinno okazać się dalszym silnym krokiem naprzód w dziele umocnienia zasad rozrachunku gospodarczego a w związku z tym umocnienie dyscypliny w zobowiązaniach i wykonywaniu ustalonych planów gospodarczych“.

Następnie postanowieniami Rady Pracy i Obrony z 23 lipca 1931 r. sformułowano dalszą zasadę dającą kryterium wydzielania przedsiębiorstwom własnych środków obrotowych w granicach normatywów. Wychodzono z tego założenia, że dawanie jednostkom gospodarczym własnych środków obrotowych w rozmiarach przewyższających ich nieodzowne minimum, zmniejszałoby z jednej strony zainteresowanie przedsiębiorstwa w zachowaniu i ewentualnie powiększaniu tych środków oraz zmniejszałoby intensywność walki o oszczędność i racjonalne ich zużycie, z drugiej zaś strony utrudniałoby manewrowanie państwowymi rezerwami pieniężnymi.

Dopiero zastosowanie tych dwóch metod gospodarowania obydwoma rodzajami środków obrotowych, daje możliwość zharmonizowania zasady samodzielności gospodarczej i manewrowej zdolności „chozrasczotnej“ przedsiębiorstwa, z zasadą centralnej dyspozycji rezerwami pieniężnymi i kontrolą rublem działalności przedsiębiorstwa przez „Gosbank“. Charakterystyczne jest, że np. przed ostatnią wojną udział własnych środków obrotowych i obcych, kredytowanych przedstawiał się w Związku Radzieckim w szeregu przedsiębiorstw następująco: niewiele ponad połowę środków obrotowych przypadało na własne środki obrotowe i ponad 40% na kredyt bankowy.¹⁾

Ewolucja przy tym idzie w kierunku rozszerzenia sfery kredytowania bankowego, zwłaszcza w handlu. Np. rozporządzeniem z dnia 16 sierpnia 1933 r. do obiektów podlegających finansowaniu w drodze kredytu bankowego zostały zaliczone towary w aparacie handlowym. W rezultacie ostatnio w dziedzinie handlu kredyt bankowy jest normalną i nieodzowną postacią finansowania przedsiębiorstw tej gałęzi gospodarstwa narodowego.

1) M. Usoskin 1. c. str. 37.

II.

W przeciwieństwie do kredytu udzielanego na cele obrotowe w ustroju kapitalistycznym, którego cechami charakterystycznymi były: krótkie terminy, uzależnienie ich udzielenia od zabezpieczenia i zyskowności dla banku całej operacji — w ustroju gospodarki plano-

wej termin spłaty konkretnej pożyczki ma charakter rygoru, dyscypliny finansowej w przedsiębiorstwie, gdyż termin ten, obliczony na podstawie czasu trwania planowanego cyklu produkcji czy wymiany, ma za zadanie przestrzeganie wykonania planu produkcji, gdyż

dopiero terminowe świadczenia w postaci dostawy dóbr czy usług umożliwiają przedsiębiorstwu terminowość spłaty. Oczywiście, że z uwagi na uspołeczniony charakter produkcji socjalistycznej, zagadnienie zyskowności operacji kredytowej dla banku nie istnieje. Stopa procentowa, bowiem tego kredytu nie jest wynikiem kształtowania się popytu i podaży na rynku kapitałowym, ani też dochód z tego oprocentowania nie jest bynajmniej celem, do jakiego dąży bank kapitalistyczny. Przeciwnie, moment ten w gospodarce planowej nie istnieje, a oprocentowanie kredytów obrotowych jest planowane w zasadzie na poziomie niezbędnych kosztów utrzymania aparatu bankowego. Dla przedsiębiorstw zaś procent ten ma znaczenie wychowawcze z punktu widzenia dyscypliny finansowej. Ciężar kredytu bankowego jest jednym z bodźców do wzmożonej akumulacji przedsiębiorstwa, celem powiększania własnych środków obrotowych a pomniejszania lub w ostatecznej konsekwencji zlikwidowania kredytu bankowego powiększającego swym oprocentowaniem koszty własne przedsiębiorstwa.

Najważniejszą bodaj zasadą kredytu bankowego w ustroju socjalistycznym jest jak mówią — Batyriew i Usoskin¹⁾ — „planowo-celowy charakter każdej operacji kredytowej. Kredyty mogą być wydawane tylko na ściśle określone cele przewidziane planem. Charakter celowy kredytu bankowego przejawia się w tym, że kredyt ustalany jest dla każdego klienta nie w sumie ogólnej, na wszystkie rodzaje i obiekty, lecz odrębnie dla każdej kredytowanej operacji. Na przykład, jeśli bank kredytuje klienta na surowiec, opał i gotowe wyroby, to otwiera mu się trzy kredyty odrębne dla każdego rodzaju wartości — surowca, opału, gotowych wyrobów. Tak więc, jeśli kredyty wyniosą na surowiec — 100 tys. rubli, opał — 50 tys. rubli i wyroby gotowe — 70 tys. rubli, klient nie może żądać wydania mu łącznie 220 tys. rb. Odwrotnie, na każdy rodzaj tych wartości kredyt może być udzielony odrębnie i niezależnie od wykorzystania kredytu dla drugiego rodzaju. Nie trudno zauważyć, że taka właśnie forma wydawania kredytów najbardziej odpowiada zadaniom kredytu bankowego w gospodarce planowej“.

O ile chodzi o rolę kredytu bankowego w systemie radzieckim odnośnie środków obrotowych przedsiębiorstwa, to przytoczymy za Birmanem²⁾ główne jego zasady.

Przedsiębiorstwo otrzymuje pożyczkę bądź to na potrzeby sezonowe lub czasowe, przejściowe. W pierwszym przypadku na zakup sezonowych surowców, sezonowego nagromadzenia produkcji rozprawdanej następnie do sprzedaży stopniowo w ciągu roku. W drugim przypadku przedsiębiorstwo otrzymuje kredyt na

czas np. przesłania dokumentów płatniczych za wysłany już towar, do czasu zapłacenia przez odbiorcę. Ma to duże znaczenie w Związku Radzieckim z uwagi na olbrzymie przestrzenie tego państwa. Tu również należą kredyty na pokrycie potrzeb obrotowych przedsiębiorstwa, nie przewidzianych w planie np. zakłócenia w procesie produkcji lub wymiany zaistniałe bez winy przedsiębiorstwa lub np. przekroczenie planu produkcji.

Zgodnie ze wspomnianymi zasadami celowości, terminowości i zwracalności kredytu, kredyt bankowy ZSRR zapewnia kontrolę przedsiębiorstwa przy pomocy rubla. Obowiązek płacenia procentów zmusza przedsiębiorstwa do szybkiego zwrotu zaciągniętych pożyczek i przyśpieszenia obracalności środkami obrotowymi, o czym szerzej mówimy w dalszych rozdziałach.

Ponadto trzeba pamiętać, że w ustroju radzieckim Bank Państwa udziela kredytu na cele obrotowe tylko tym przedsiębiorstwom, które utrzymują środki obrotowe w granicach zatwierdzonych normatywów. Groźbą pozbawienia tego kredytu Bank automatycznie zmusza przedsiębiorstwo do wszelkich wysiłków w kierunku przestrzegania normatywu środków obrotowych. Charakterystyczne jest, że „w wielu gałęziach przemysłu (włókienniczego, spożywczego, torfowego itp.) kredyty Banku Państwa stanowią w okresie 5 — 6 miesięcy w ciągu roku podstawową część ich środków. W tych gałęziach kontrola przy pomocy rubla w drodze kredytu bankowego okazała się pozytywna. O ile chodzi o przemysł węglowy, naftowy, metalurgiczny, budowy maszyn i niektórych innych gałęzi to kredyty Banku Państwa są tu nieznaczące i, w konsekwencji, kontrola Banku Państwa jest mniej wydatna. Celem jej wzmocnienia stosuje się stopniowo t. zw. kredytowanie według obrotu i część środków obrotowych zostaje przedsiębiorstwom odebrana i zastąpiona kredytem bankowym“³⁾

Wreszcie w ustroju socjalistycznym kwestia zabezpieczenia kredytu sprowadza się właściwie do momentu kontroli, gdyż za udzielonym kredytem stoi faktycznie zaplanowany towar lub usługa.

Z uwagi na charakter niniejszego artykułu nie możemy zagłębiać się w tym miejscu w szczegóły kredytu bankowego na cele obrotowe, gdyż temat ten stanowi zagadnienie samo w sobie i jest przedmiotem specjalnych publikacji.⁴⁾

3) A. M. Birman l. c.

4) M. Batyriew i M. Usoskin: System bankowy ZSRR Warszawa, 1949. A. M. Aleksandrow: Finanse i kredyt SSSR. Moskwa, 1948. E. J. Bregiel: Kredit i kreditnaja sistema kapitalizma, Moskwa 1948. Radionow S. N.: Finansirovanie i lesnoj promysliennosti, Moskwa 1947. I. J. Siemienow: Oborotnyje sriedstwa podriadnych stroitelnych organizacij i strojek. Moskwa 1948. Usoskin. Osnovy kreditnowo diela. Moskwa 1946. Dnieżnoje obraszczienije i kredit SSSR, praca zbiorowa pod redakcją Atlasa i Bregiela, Moskwa 1947. G. Kcztow: Teorija dnież i dnieżnawo obraszczienija, Moskwa 1946. Adam Ponikowski: Zaopatrzanie przedsiębiorstw w środki obrotowe w ZSRR, „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“, Nr 3 z 1948 r. Odnośnie Polski — przyczynki opublikowane na łamach „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ w okresie 1945 — 1949 r.

1) System bankowy ZSRR. Warszawa, 1949. Str. 67-68

2) A. M. Birman. Oborotnyje sriedstwa promysliennawo predprijatija. Moskwa, 1949. Str. 30.

Na zakończenie uwag o źródłach środków obrotowych zwrócić należy uwagę na kwestię planowania pokrycia tych środków. Idąc bowiem po linii najmniejszego oporu nader często bardziej ściśle planuje się zapotrzebowanie środków obrotowych niż ich pokrycie. W tym ostatnim zakresie bardzo często przy normowaniu środków obrotowych przedsiębiorstwa nie bierze się w ogóle lub bierze się w niedostatecznej mierze pod uwagę (np. traktując je jako trudno lub nieściągalne) zobowiązań i wierzytelności przedsiębiorstwa. Odnosi się to zwłaszcza do praktyki stosowanej w Polsce. „Przy dotychczasowym obliczaniu pokrycia normowanych środków obrotowych — pisze Kuchar-

ski²⁾ — brano pod uwagę jedynie środki własne oraz kredyty bankowe. Metoda ta jest nieściśła, ponieważ przedsiębiorstwo posiada z reguły pewne zobowiązania o charakterze stałym, przechodzące z okresu na okres, jak niewypłacona w pełni robocizna, niezapłacone za ostatnie dni faktury dostawcy, nieodproszowane różnice cen itp. Te zobowiązania stanowią również źródła pokrycia środków obrotowych i nieuwzględnienie ich musi powodować wypaczenie istotnego obrazu stanu majątkowego przedsiębiorstwa“.

²⁾ M. Kucharski: Normowanie środków obrotowych. „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego” Nr 4 z 1949 r. str. 206-217.

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Zdzisław Gorczyca

MASZYNY DO KSIĘGOWANIA I KSIĘGOWOŚĆ MASZYNOWA W BANKACH

Na skutek dużej ilości operacji, całkowicie lub prawie całkowicie jednakowych zdąża bankowość do racjonalizacji drogą normalizacji i mechanizacji. Dążenie to szczególnie silnie występuje w księgowości bankowej.

Nowoczesna księgowość bankowa musi pracować szybko i pewnie. Musi poza tym być oszczędna, elastyczna i jednolita. Odpowiednio do tych wymagań kształtuje się technika bankowa.

W odniesieniu do księgowości maszynowej winna ona uwzględniać cztery zasadnicze zagadnienia, a mianowicie: 1) formularze, 2) numerację rachunków, 3) maszyny, 4) organizację pracy.

Starannie przepracowane i jednolite formularze, odpowiednia numeracja rachunków oraz odpowiednio dostosowane maszyny są podstawowymi elementami racjonalizacji i mechanizacji księgowości bankowej.

Sprawność, oszczędność i elastyczność w księgowości bankowej zależy od właściwej organizacji pracy, a ściślej biorąc od wyboru właściwego systemu i umiejętności wykorzystania w codziennej pracy możliwości technicznych.

Organizacja księgowości maszynowej zależna jest od wielu czynników, z których najważniejsze są:

- 1) charakter operacji bankowych,
- 2) wielkość banku, oddziały banku a ściślej — ogólna ilość księgowanych dziennie póżycji,

- 3) rodzaj księgowości (scetralizowana lub zdecentralizowana),
- 4) rodzaj zastosowanych maszyn księgujących,
- 5) ilość operacji na poszczególnych kontach.

Czynniki te wpłynęły na ukształtowanie się rozmaitych form księgowości maszynowej, które w większości niewiele różnią się od siebie.

Spośród tych rozmaitych form można wyodrębnić dwa zasadnicze systemy:

- I. jednofazowy — w którym księgowanie odbywa się w miarę napływu dokumentów, i
- II. dwufazowy — w którym w godzinach np. od 8 — 13 wykonywane są czynności przygotowawcze, zaś w godzinach np. od 13 — 15 następuje księgowanie i uzgadnianie.

Wszystkie inne systemy są albo odmianą tych dwóch albo kombinacją jednego i drugiego.

Jednofazowy system.

Organizacja księgowości maszynowej przy jednofazowym systemie nie różni się prawie od organizacji ręcznej księgowości przebitkowej.

Maszyny ustawione są najczęściej w pobliżu pracowników obsługujących klientów, ponieważ kontysta musi mieć kontówki stale pod ręką.

Przez zaksięgowanie dowodu na kontówce sporządzane są równocześnie wyciągi dla klientów i zbior-

niki. Zbiorniki odpowiadają dziennikom przebitkowym przy księgowości ręcznej.

Kartoteka kont obsługiwana jest przez jednego lub kilku pracowników. Kontówkę potrzebną do zaksięgowania pozycji podaje (wraz z dowodem) prowadzący kartotekę.

Księgujący zakłada do maszyny arkusz zbiorczy, kartę i wyciąg (przy niektórych kontach bilansowych wyciąg jest zbędny). Zbiornik pozostaje w maszynie tak długo aż ukończone zostaną wszystkie księgowania dotyczące konta bilansowego. Kontówki z wyciągiem zmienia się po zaksięgowaniu dowodów dotyczących danego rachunku. Często jedna kontówka zakładana jest do maszyny kilkakrotnie w ciągu dnia, ponieważ księguje się kolejno napływające dowody.

Przy jednofazowym systemie mogą być stosowane nawet najprostsze maszyny do księgowania, które od zwykłych maszyn do pisanego z szerokim wałkiem różnią się tylko specjalnym urządzeniem do zakładania kontówek. Przy tego rodzaju maszynach sumowanie i saldowanie dokonywane jest przy pomocy zwykłych maszyn sumujących. Droższe maszyny tego typu posiadają liczniki pionowe i saldujące, a nowoczesne również liczniki dodatkowe, które służą do klasyfikowania zapisów. Przez wykorzystanie tych liczników można np. uniknąć częstej zmiany arkuszy zbiorczych. Dowody do księgowania oznacza się wtedy zwykle numerami liczników.

Banki, które prowadzą rachunki wkładów oszczędnościowych używają specjalnych maszyn tzw. rejestrujących. Są one tak skonstruowane, że można przy ich pomocy dokonywać jednocześnie zapisów na kontówce, książeczce oszczędnościowej, dowodzie i zbiorniku — przy czym każdy zapis jest oryginalny.

Księgowość w systemie jednofazowym jest często jednotorowa, tzw. obroty poszczególnych kont bilansowych wyprowadzane są tylko na podstawie zbiornika, który zastępuje tzw. primanotę.

W większych oddziałach każdy rodzaj operacji księgowany jest na innej maszynie lub w przypadku gdy dział rachunków osobowych koncentruje u siebie wszystkie księgowania, rachunki te podzielone są na grupy. Jeden i drugi sposób ograniczenia pola błędów stwarza dość znaczne trudności organizacyjne, ponieważ w pierwszym przypadku kontówki rachunków osobowych wędrują od jednej maszyny do drugiej, zaś w drugim przypadku dowody muszą być każdorazowo przydzielane do właściwych grup.

Dwufazowy system

W dwufazowym systemie następuje wyraźny podział czynności na przygotowawcze i księgowania.

W godzinach od 8 — 13 tj. w pierwszej fazie:

- 1) sprawdza się dokumenty pod względem formalnym i pokrycia,
- 2) segreguje się je według kont bilansowych z podziałem na obciążeniowe i uznaniowe,
- 3) sporządza się tzw. primanoty.

W godzinach od 13 — 15-ej tj. w drugiej fazie:

- 4) podkłada się dokumenty pod rachunki szczegółowe,
- 5) księguje na maszynach,
- 6) kontroluje prawidłowość zapisu,
- 7) porównuje obroty i salda zbiorników maszynowych z obrotami i saldami próbnego bilansu.

(1) Sprawdzanie dokumentów dokonywane jest w tzw. likwidaturze. Zależnie od rodzaju operacji i ilości dokumentów — likwidatura jest więcej lub mniej rozbudowana. Pracownicy likwidatury mają bezpośredni kontakt z klientami. Przy większej ilości operacji — załatwianie zleceń nie wymagających kontaktu z klientami (tzw. poczty) koncentruje się w odrębnym zespole likwidatury.

(2) Segregowanie dowodów dokonywane jest zwykle przy pomocy specjalnej szafki, w której w dwóch rzędach poziomych znajduje się tyle przegródek, ile jest kont bilansowych. Dla pewnej grupy kont bilansowych — o niewielkiej ilości dowodów — przeznacza się wspólną przegrodę.

W górnym rzędzie odkłada się dowody obciążeniowe, w dolnym uznaniowe. Dowody kasowe segreguje się oddzielnie. Prosta czynność segregowania zastępuje żmudne dekretnowanie i wpisywanie dokumentów do tzw. dzienników kasowych i memoriałowych.

W mniejszych oddziałach sortowania dokonuje jeden pracownik. Przy tej czynności przeprowadza on jednocześnie dodatkową kontrolę dowodów. Szczególnie sprawdza, czy dla każdego zapisu jest odpowiedni dowód. W większych oddziałach — dodatkową kontrolę przeprowadza specjalny pracownik.

(3) Sporządzanie primanot polega na podsumowaniu każdej partii dowodów — oddzielnie obciążeniowych i oddzielnie uznaniowych — z podziałem na konta bilansowe.

W większych oddziałach primanoty memoriałowe sporządzane są kilkakrotnie w ciągu dnia — przez pracownika, który przeprowadzał dodatkową kontrolę, lub przez innego pracownika. Primanoty zawierają najczęściej obok sumy również numer rachunku szczegółowego i dlatego do ich sporządzania używane są zwykle maszyny księgujące.

Na podstawie primanot sporządza się bilans brutto. W bankach, które posiadają centralną księgowość — oddziały zestawiają obroty, a salda wyprowadzają tylko dla konta „kasa” i kont osobowych.

Czynności drugiej fazy wykonują pracownicy zatrudnieni w godzinach od 8 — 13 przy pracach określonych jako przygotowawcze.

(4) Sortowanie dowodów według rachunków szczegółowych dokonywane jest w większych oddziałach przy pomocy specjalnych półek z przegródkami. Do przegródek odkładane są dowody już w pierwszej fazie — z każdej uzgodnionej primanoty.

Po godzinie 13-ej jeden z pracowników podaje kolejno kontówki czynne w ciągu dnia — drugi zaś odnośne dowody. Czynności te wykonuje zwykle kilku pracowników, dla których z góry przewidziane są grupy rachunków. Kontówki z dowodami podawane są natychmiast kontystom, tak że w kilka minut po godzinie 13 rozpoczyna się księgowanie.

(5) Do księgowania — w systemie dwufazowym — przeważnie używane są maszyny w pełni zautomatyzowane, wyposażone najczęściej w 6 lub 8 liczników pionowych, licznik saldujący i specjalne urządzenie do zakładania zbiorników i kontówek z wyciągami. Przy księgowaniu na kontach szczegółowych, kontysta powtarza saldo z dnia poprzedniego, księguje wszystkie dzienne operacje i wyrzuca automatycznie saldo końcowe.

Zależnie od ilości dowodów — na jednej maszynie księguje się operacje dotyczące jednego lub kilku kont bilansowych. Przy dużej ilości pozycji dla jednego konta bilansowego przeznacza się nawet dwie lub więcej maszyn, przydzielając im z góry ustalone grupy rachunków.

(6) Zaksięgowane kontówki wraz z dowodami i wyciągami odbierają sukcesywnie pracownicy, którzy sprawdzają dokładnie każdy zapis, a szczególnie użycie właściwego rachunku.

Dowody przeznaczone dla klienta spinają z wyciągiem, zaś pozostające w bankach, odkładają dla registratury. Wyciągi z załącznikami odbiera ekspedycja i pakuje do kopert uprzednio zaadresowanych.

(7) Po zaksięgowaniu wszystkich pozycji na rachunkach szczegółowych danego konta bilansowego kontysta wypisuje na zbiorniku sumy sald początkowych Winien i Ma, sumy obrotów Winien i Ma oraz sumy sald końcowych Winien i Ma. Sumy te maszyna księgująca podaje automatycznie. Kontrola zgod-

ności obrotów i sald poszczególnych kont bilansowych — podanych przez maszynę księgującą — polega na porównaniu ich z obrotami i saldami próbnego bilansu brutto, zestawionego na podstawie primanot. Jeżeli jedno konto bilansowe podzielone jest na kilka grup, wtedy obroty zbiorników każdej grupy porównuje się z obrotami oddzielnych primanot.

W centralnej księgowości lub w oddziałach księgujących około 50.000 pozycji dziennie stosuje się specjalny system (pośredni pomiędzy jedno i dwufazowym) określony przez Kazimierza Strzegockiego jako „strumieniowy“ (w artykule pt. „Fazowa“ czy „strumieniowa“ organizacja księgowości w dużych oddziałach banku“ — zamieszczonym w 5 numerze „Przeglądu Organizacji“ z 1949 r.) System ten polega na księgowaniu partiami dokumentów każdej uzgodnionej primanoty.

Ograniczenie pola błędów w systemie dwufazowym

W systemie dwufazowym stosuje się w zasadzie dwutorową kontrolę zgodności obrotów i sald. Dwutorowa kontrola daje większą gwarancję prawidłowości księgowania aniżeli jednotorowa, którą przeważnie stosuje się w systemie jednofazowym.

W razie niezgodności, wprawny pracownik łatwo i szybko wykryje błąd, nawet przy stosunkowo dużej ilości pozycji księgowanych na jednym koncie bilansowym. Przy mniej wprawnej obsadzie wykrycie błędu polega na odkreślaniu pozycji zbiornika z pozycjami odnośnej primanoty. Oczywiście, że im mniejsze pole błędów, tym łatwiejsze jest wyszukiwanie pomyłki.

System dwufazowy pozwala na dowolne ograniczanie pola błędów:

- a) przez dostosowanie układu primanoty do ilości pozycji dotyczących poszczególnych kont,
- b) przez sporządzanie w ciągu dnia dowolnej ilości primanot.

W pierwszym przypadku chodzi o zmniejszenie pola błędów, które mogą powstać przy księgowaniu (przekrój pionowy), w drugim zaś o zmniejszenie pola błędów w primanotach memoriałowych (przekrój poziomy).

Schemat primanoty memoriałowej z podziałem kont osobowych na grupy rachunków (celem ograniczenia pola błędów w przekroju pionowym):

	Konto bilansowe:		Rachunki osobowe		Konto bilansowe: uznanie w drodze	Konto bilansowe: obciążenia w drodze	Inne konta bilansowe
	I	II	III	IV			
	1—200	201—400	401—600	601—800			
Wn							
Ma							

Schemat primanoty memoriałowej z podziałem rachunków na 4 grupy (I, II, III, IV) oraz z zesta-

wieniem rachunkowym obrazującym 3 uzgodnienia primanoty:

W i e n	Godz.	Konto bilansowe: Rachunki osobowe				Konto bilansowe uznania w drodze	Konto bilansowe obciążenia żyrowe w drodze	Inne konta bilansowe	
		I	II	III	IV				
		1—200	201—400	401—600	601—800				
	10	50	60	40	30	20	80	110	290
	12	15	5	25	45	55	35	65	245
	13	100	150	200	400	300	250	350	1750
	Razem	165	215	265	475	375	365	425	2285
M a	10	80	50	20	10	60	30	40	290
	12	15	35	45	55	25	65	5	245
	13	150	350	250	300	100	400	200	1750
	Razem	245	435	315	365	185	495	245	2285

Uzgodnienie poziome.

	Wn	Ma
Uzgodnienie primanoty memoriałowej z godz. 10-ej	290	290
„ „ „ „ 12-ej	245	245
„ „ „ „ 13-ej	1750	1750
Dzienne obroty bezgotówkowe	2285	2285

Uzgodnienie pionowe.

	Wn	Ma
Dzienne obroty memoriałowe I grupy rachunków osobowych	165	245
„ „ „ II „ „ „	215	435
„ „ „ III „ „ „	265	315
„ „ „ IV „ „ „	475	365
„ „ „ Konto uznania w drodze	375	185
„ „ „ Konto obciążenia w drodze	365	495
„ „ „ Inne konta	425	245
Dzienne obroty bezgotówkowe	2285	2285

Jeżeli oddział wykazuje dziennie przeciętnie np. 3000 pozycji do księgowania, to przy zastosowaniu zbiorówek, ilość pozycji *księgowanych* zmniejszy się znacznie (nieraz o 50 %) dzięki czemu zmniejszy się również pole błędów.

W oddziale — który prowadzi księgowość samodzielną — 3000 pozycji rozdzielone jest na szereg kont bilansowych uzgadnianych oddzielnie, co wystarczająco ogranicza pole błędów. W oddziałach — należących do banku, który posiada centralną księgo-

wość, 3000 pozycji dotyczy tylko rachunków osobowych i wtedy celem ograniczenia pola błędów stosuje się podział na grupy.

Charakterystyka systemu jednofazowego

W systemie jednofazowym księgowanie odbywa się przez cały okres pracy tzn. od godziny 8 — 15. Dowody są księgowane w takiej kolejności w jakiej są załatwiane przez poszczególne działy. Dzięki temu rachunki osobowe wykazują stale aktualne saldo, co jest największą zaletą tego systemu.

Jeden kontysta księguje dziennie około 300 — 500 pozycji i dlatego w systemie tym mogą być używane mało skomplikowane maszyny, co ma duże znaczenie z uwagi na mniejszy koszt tych maszyn i na łatwiejsze możliwości konserwacji.

Największą wadą jest duża wzajemna zależność pomiędzy działami pracy i księgowością. W godzinach pracy o mniejszym nasileniu kontysta nie jest w pełni zatrudniony, zaś przy dużym nasileniu powstają zatory.

Kilkakrotne zakładanie do maszyny jednej kontówki powoduje konieczność każdorazowego przenoszenia salda — co stwarza dodatkowe źródło błędów i znacznie zmniejsza szybkość księgowania.

W przypadku kiedy każdy rodzaj operacji księgowany jest na innej maszynie, kontówki podawane są od jednej maszyny do drugiej, co jest dość dużą przeszkodą w pracy — zwłaszcza przy ruchliwych rachunkach. Jeżeli natomiast księgowanie operacji skoncentrowane jest w dziale rachunków osobowych — przy czym rachunki te podzielone są na grupy — dowody do księgowania muszą być przez cały czas pracy podawane kontyście, co jest powodem straty czasu zarówno kontysty jak i obsługującego kartotekę.

Charakterystyka systemu dwufazowego

Charakterystyczną cechą systemu dwufazowego jest podział czynności według etapów i koncentracja ich wykonywania. Umożliwia to większą specjalizację, zwiększa szybkość wykonywania i upraszcza obieg dokumentów.

Największą zaletą tego systemu jest jego elastyczność, bowiem dzięki możliwości dowolnego grupowania zespołów — bez szczególnych trudności pokonuje się nagły wzrost pracy nawet o 30 — 40 %.

Wyodrębnianie i skoncentrowanie w drugiej fazie — mechanicznych czynności księgowania, pozwala na sprawniejszą obsługę klientów i dokładne przygotowanie dowodów do księgowania. Błędy w dowodach eliminują primanoty. W drugiej fazie cała uwaga zespołu skupiona jest na księgowaniu i dokładnej kontroli zapisów.

Im mniej kontówek zmienia kontysta, tym więcej pozycji zaksięguje w jednej godzinie. W systemie dwufazowym — kontysta księguje w jedną godzinę prawie tyle pozycji, ile w systemie jednofazowym w ciągu całego dnia pracy. Szybkość tę uzyskuje dzięki organizacji pracy, użyciu odpowiednich maszyn i wprawie.

Ujemną stroną tego systemu jest konieczność używania precyzyjnych — szybkoksięgujących maszyn — które są dość drogie.

Ponadto księgowanie po godzinie 13-ej utrudnia kontrolę pokrycia w godzinach przedpołudniowych. Celem umożliwienia tej kontroli odnotowuje się ołówkiem na kontach globalne sumy obciążeń i uznań. Niektóre banki prowadzą tzw. „drabinki“.

Pewną niedogodność w systemie dwufazowym stanowi także konieczność ukończenia prawie wszystkich prac przygotowawczych na godzinę 13, w związku z czym ogranicza się godziny przyjmowania poleceń przelewowych.

Charakterystyka maszyn do księgowania używanych w bankach

Maszyny księgujące używane przez banki można podzielić na cztery kategorie — z punktu widzenia ich przydatności do prac bankowych. W ramach każdej kategorii istnieje szereg typów, które różnią się od siebie głównie konstrukcją, wyposażeniem technicznym i szybkością pracy.

Do pierwszej kategorii można zaliczyć maszyny pisać-księgujące. Prawie wszystkie typy tego rodzaju maszyn posiadają oprócz klawiatury do pisania tekstu słownego — także szereg liczników oraz urządzenie do zakładania arkuszy zbiorczych i kontówek. Maszyny te używane są normalnie do księgowania na takich kontach, których zapisy wymagają objaśnienia słownego (np. rachunki wynikowe) lub do sporządzania list płac, zestawień itp. Instytucje niebankowe używają ich najczęściej do sporządzania faktur. Zależnie od rodzaju maszyn tego typu oraz od rodzaju wykonywanej pracy — można zaksięgować przy ich pomocy około 40 — 120 pozycji na godzinę (przebiegnie ca 60 pozycji).

Do drugiej kategorii można zaliczyć maszyny tzw. rejestrujące, które najczęściej używane są w kasach. Niektóre typy tych maszyn posiadają liczniki pionowe, saldujące i klasyfikujące oraz specjalne urządzenie, które umożliwia księgowanie na książeczkach oszczędnościowych. Maszyny te mogą być również używane do księgowania na innych kontach. W pracy są one dość powolne. Kontówki muszą posiadać specjalne wymiary. Po dokonaniu jednego zapisu maszyna wyrzuca kontówkę (oraz wyciąg i dowód) automatycznie. Z tego powodu nadają się tylko do jednofazowego systemu.

Do trzeciej kategorii można zaliczyć maszyny szybkoksięgujące. Używane są one przeważnie do księgowania nie wymagających opisu słownego. Rodzaj zapisu określa się w zasadzie tylko symbolami cyfrowymi, literowymi lub słownymi. Większość maszyn posiada symbole słowne lub literowe (alfabet) jednak kilka typów posiada również klawiaturę do pisania tekstu.

Te ostatnie, jakkolwiek bardzo zbliżone do maszyn pisać-księgujących, różnią się jednak od nich konstrukcją i przeznaczeniem. Zależnie od typu maszyn szybkoksięgujących oraz zapisów można przy ich pomocy zaksięgować około 150 do 500 pozycji w ciągu jednej godziny (przeciętnie ca 300).

Maszyny tej kategorii używane są zasadniczo tylko w systemie dwufazowym, ponieważ przystosowane są do pracy ciągłej i szybkiej. W systemie jednofazowym nie można by należycie wykorzystać ich możliwości technicznych.

Maszyny szybkoksięgujące są używane również do prac pomocniczych np. do sumowania, obliczania liczb procentowych itp. i dlatego większość ich posiada zapasowe komplety tabulatorów, które można bardzo łatwo zamienić. Komplety te posiadają tabulatory ustawione na ściśle określone prace jak np. zestawienie bilansu brutto.

Do czwartej kategorii można zaliczyć maszyny systemu kart dziurkowanych. W tej kategorii istnieje również szereg typów. Najnowsze pracują już nie na zasadzie elektromagnetycznej, lecz przy pomocy lamp elektronowych. Ostatnio dokonywane są próby zastosowania do nich również filmu (artykuł Ch. Brachet w miesięczniku „Science et vie“).

Wybór właściwego systemu i odpowiednich maszyn

Na wstępie wymienione zostały najważniejsze czynniki, które decydują o wyborze właściwego systemu pracy i odpowiednich maszyn księgujących. Dotychczasowe doświadczenia wykazały, że najwłaściwszą formą pracy jest:

- w małych oddziałach — ręczna księgowość przebitkowa,
- w średnich — księgowość maszynowa oparta na systemie jednofazowym,
- w dużych — księgowość maszynowa oparta na systemie dwufazowym,

Granice pomiędzy małym, średnim i dużym oddziałem trudno jest określić.

Można jednak przyjąć, że w małym oddziale księguje się dziennie do 500 pozycji, w średnim do 2.000 — w dużym ponad 2.000 pozycji.

Wybór odpowiednich maszyn zależy głównie od charakteru operacji i ilości pozycji do księgowania. Do małych i średnich oddziałów nadają się najlepiej maszyny pisać-księgujące i rejestracyjne, do dużych zaś maszyny szybkoksięgujące.

Są to tylko bardzo ogólne zasady. Sprecyzowanie ich i opisanie wyjątków wymaga obszerniejszej pracy.

Stopień sprawności księgowości maszynowej zależy nie tylko od układu formularzy, wyboru odpowiednich

maszyn i właściwej organizacji, lecz przede wszystkim od *umiejętności* wykorzystania tych elementów w codziennej pracy.

Mechanizacja uwalnia pracownika od mechanicznej części pracy, a nie — jak to często mylnie jest pojmowane — upodabnia człowieka do maszyny.

Brak zrozumienia istoty mechanizacji jest zwykle jedną z głównych przyczyn, które utrudniają przystosowanie się do nowych form pracy.

Z tych powodów najłatwiej jest wprowadzić jednofazowy system, ponieważ powoduje on najmniej zmian. System dwufazowy jest trudniejszy do wprowadzenia, gdyż zasadniczo zmienia organizację pracy. Przy wprowadzaniu tego systemu napotyka się na silne opory psychiczne, zwłaszcza u pracowników, którzy przywiązali się do tradycyjnych form księgowości i każdą nową formę z reguły „dyskwalifikują“.

Ujednolicenie księgowości maszynowej

Te same powody, które decydująco wpływają na wybór systemu i maszyn, komplikują zagadnienie ujednolicenia księgowości maszynowej.

Poszczególne banki różnią się bowiem rodzajem czynności i charakterem operacji. Różnice te występują również w ramach każdego z banków. Ponadto każdy bank posiada mniej lub więcej różnego rodzaju małych, średnich i dużych oddziałów.

Park maszyn księgujących, posiadanych przez banki, reprezentuje prawie wszystkie istniejące typy maszyn.

Jakkolwiek w tych warunkach ujednolicenie księgowości maszynowej napotyka na wyjątkowo dużo przeszkód, to jednak nie można pozostawić tego zagadnienia, jako nierozwiązalnego, lecz powinno się dążyć do ujednolicenia w takim zakresie, w jakim to jest możliwe.

Spośród szeregu najrozmaitszych form pracy, stosowanych obecnie, należy — zależnie od potrzeb — wytypować kilka najlepszych systemów, które w określonych warunkach winny być jednolicie stosowane.

Spośród najrozmaitszych typów maszyn należy wybrać kilka najlepszych i — o ile możliwości — takie tylko wprowadzać.

Ponadto dla większości maszyn można ustalić jednolite symbole, jednolite rozmiary i kolejność kolumn, co pozwoli na ujednolicenie formularzy.

Zbyteczne będzie uzasadnianie konieczności ujednolicenia i wyliczanie wszystkich korzyści. Ważniejszymi korzyściami będą ułatwienia: przy naprawach i konserwacji maszyn, zakupie części zapasowych, opracowaniu instrukcji i szkoleniu pracowników.

Kazimierz Niemski

JEDNOLITY PLAN KONT DLA BANKÓW

Wielki rozwój działalności naszych banków w minionym 5-leciu unaoczniał niezbicie, że nowe zadania i nowa treść ich pracy z trudnością mieszczą się w dawnych metodach i formach rachunkowości oraz techniki operacyjnej; że te metody i formy, jakie przedtem uważane były za nowoczesne i postępowe trzeba dziś uznać za przestarzałe i nie odpowiadające potrzebom obecnego etapu rozwojowego. Stąd powstała nie kwestionowana przez nikogo konieczność całkowitego zreformowania podstaw i metod rachunkowości bankowej.

Zarządzenie ministra skarbu z dnia 16 listopada 1949 roku, zatwierdzające jednolity plan kont dla banków (j. p. k. b.) i wprowadzające ten plan w życie od dnia 1 stycznia 1950 r., stanowi radykalny, rewolucyjny przełom w dotychczasowym systemie i metodach rachunkowości bankowej. Reforma, której formalnym wyrazem jest wspomniane na wstępie zarządzenie, realizuje szereg zasad mających decydujące znaczenie dla przydatności systemu rachunkowości bankowej jako jednego z najważniejszych instrumentów planowania gospodarczego w skali państwowej oraz instrumentu kontroli wykonania planów.

Zasady teoretyczne j. p. k. b.

J. p. k. b. jest *planem* w tym sensie, że porządkuje on i ujmuje w planowy system klasyfikacyjny, oparty na przesłankach ekonomicznych, całość różnorodnych operacji bankowych, w których znajdują finansowe odbicie i pieniężny wyraz procesy gospodarcze zachodzące w gospodarstwie narodowym.

Zasada *jednolitości* na której opiera się j. p. k. b. nie wymaga oddzielnego uzasadnienia, gdy całość gospodarki narodowej kierowana jest jednym ogólnopaństwowym nadrzędnym planem gospodarczym, a działalność finansowa banków jest najściślej związana z realizacją tego planu. Odtąd jednolity co do swej treści, zasad i metod system rachunkowy obowiązywać będzie zarówno Narodowy Bank Polski i Bank Inwestycyjny, jak i współdziałające z nimi banki państwowe specjalne: Bank Rolny, Bank Komunalny, Bank Rzemiosła i Handlu oraz Powszechna Kasa Oszczędności, a także Bank Handlowy w Warszawie S. A.

Oznacza to ujednolicenie w tych bankach nomenklatury operacji, ujednolicenie zasad kontowań, a w konsekwencji porównywalności i dodawalności ich danych rachunkowych i bilansowych. Zaznaczyć należy, że w przyszłości j. p. k. b. — w postaci skróconej — ma być także rozciągnięty na spółdzielnie kredytowe i kasy pracownicze.

Planowe usystematyzowanie i jednolite rozklasyfikowanie operacji bankowych w ramach j. p. k. b. czyni go *przejrzystym* i łatwo zrozumiałym, jasnym, co jest jednym z wymogów prawidłowości wszelkich konstrukcji rachunkowych.

Przystosowanie podziału klas, grup i kont do różnorodnych potrzeb odcinkowego planowania finansowego i odcinkowej kontroli wykonania planów, a zwłaszcza ściśle rozgraniczenie operacji środkami finansowymi na cele obrotowe od środków na finansowanie inwestycji i kapitalnych remontów — spełnia postulat *operatywności* j. p. k. b. w charakterze instrumentu planowania i kontroli. Jako konsekwencja poprzednio wymienionych zasad przejrzystości i operatywności występuje w j. p. k. b. *zasada prowadzenia kont w szyku rozwartym*, którą przez analogię przyrównać można by do zasady budżetowania brutto w rachunkowości państwowej.

Przykładem realizacji tej zasady mogą być rozwiązania przyjęte w klasie 1 i 2 (obrot gotówkowy — księgowanie emisji pieniądza, rozdzielność rachunków operacyjnych od rachunków bieżących pożyczkowych), w klasie 4 (rachunki wyrównawcze przedsiębiorstw — oddzielnie wpłaty i wypłaty), w klasie 5 i 6 (oddzielnie akumulacja środków na finansowanie inwestycji oraz wypłaty z tytułu finansowania inwestycji), w klasie 7, 8 itd.

Wymienione zasady: planowość, jednolitość, przejrzystość, operatywność i szyk rozwarty kontowań stanowią obiektywne cechy charakterystyczne konstrukcji j. p. k. b.

Konstrukcja j. p. k. b.

Układ formalny i merytoryczny projektu j. p. k. b. w pierwotnej postaci został szczegółowo omówiony w nr 10 „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“

z 1949 roku na str. 541 — 556. W ostatecznym, zatwierdzonym brzmieniu zostały wprowadzone w j. p. k. b. pewne zmiany i ulepszenia, przede wszystkim w uszeregowaniu kolejności niektórych klas, grup i kont, w nomenklaturze niektórych kont i dodaniu nowych grup i kont. Na załączonej tablicy (wkładka za str. 32) podajemy obowiązujący obecnie schemat klas i grup j. p. k. b.

Omówimy zmiany w j. p. k. b. w porównaniu z projektem. Kolejność układu i nomenklatura klas j. p. k. b. są następujące:

- 1 — Obrót pieniężny.
- 2 — Kredyty obrotowe (w projekcie klasa 3).
- 3 — Operacje walutowe i zagraniczne (w projekcie klasa 6).
- 4 — Rachunki rządowe i instytucji publicznych (w projekcie klasa 5).
- 5 — Środki na finansowanie inwestycji (w projekcie klasa 6).
- 6 — Finansowanie inwestycji (w projekcie kl. 4).
- 7 — Majątek trwałe i fundusze własne.
- 8 — Wydatki i dochody.
- 9 — Rachunki przejściowe, rozgraniczające i zamknięcia.
- 10 — Rachunki pozabilansowe.

Klasa 1 — Obrót pieniężny

W klasie 1 — w porównaniu z projektem j. p. k. b. omówionym w poprzednim artykule zostały zmienione grupy: 10 — Obrót gotówkowy i 11 — Rachunki i wkłady.

Grupa 10 — Obrót gotówkowy — ma następujący układ:

Konta aktywne

- 100 Kasa
- 101 Gotówka w obcych skarbcach
- 104 Zapas biletów bankowych
- 105 Zapas biletów bankowych w drodze
- 106 Zapas bilonu
- 107 Zapas bilonu w drodze.

Konta pasywne

- 108 Bilety bankowe
- 109 Bilon.

Powyższa grupa kont skonstruowana jest pod kątem widzenia potrzeb planowania kasowego i kontroli emisji pieniądza gotówkowego. Konto 100 (i wyjątkowo 101) kontroluje stan i obroty gotówki w kasie operacyjnej wszystkich banków. Konto 108 wykazuje sumę brutto emitowanych biletów bankowych, natomiast konto 104 — ich zapas w skarbcu emisyjnym i w oddziałach Narodowego Banku Polskiego, nie wypuszczonych jeszcze w obieg. Tryb kontowań przy otrzymaniu nowego zapasu biletów bankowych z P. W. P. W.: Wn konto 104, Ma konto 108; przy niszcze-

niu wycofanych z obiegu biletów — odwrotnie: Wn konto 108, Ma konto 104. Przesyłanie zapasu biletów bankowych pomiędzy skarbcem emisyjnym i oddziałami Narodowego Banku Polskiego kontrolowane jest przez konto 105: wysyłka Wn konto 105, Ma konto 104 lub 100; odbiór: Wn konto 104 lub 100, Ma konto 105.

W bilansie wszystkie te konta wykazuje się w sztyku rozwartym. Wysokość emisji netto, czyli rzeczywisty obieg biletów bankowych otrzymuje się odejmując od stanu konta 108 stan kont 104 + 105 + 100, eliminując w tym ostatnim, tj. w kasie operacyjnej ewentualny stan bilonu, o którym dane uzyskuje się z raportów kasjerskich.

W analogiczny sposób kontrolowana będzie (w razie jej uruchomienia) emisja brutto i netto bilonu oraz jego przesyłanie, przez stosowanie odpowiednio kont 106, 107 i 109 i danych z raportów kasjerskich co do stanu bilonu w kasie operacyjnej na koncie 100.

Grupa 11 — Rachunki i wkłady — której zadaniem jest kontrola stanu i obrotów pieniądza bezgotówkowego na rachunkach bankowych, została bardziej rozbudowana w porównaniu z pierwotnym projektem i obejmuje następujące konta (wyłącznie pasywne):

- 110 — Rachunki operacyjne przedsiębiorstw
- 111 — Rachunki budżetowe przedsiębiorstw
- 112 — Rachunki specjalne przedsiębiorstw
- 113 — Rachunki budżetowe instytucji społecznych
- 114 — Rachunki operacyjne przedsiębiorstw i gospodarstw nieuspołeczniionych
- 115 — Rachunki osób prywatnych
- 119 — Wkłady oszczędnościowe (także w formie asygnat kasowych).

Zauważyć należy, że do grupy 11 nie należą rachunki władz, urzędów i innych jednostek budżetowych rządowych, samorządu terytorialnego oraz zakładów ubezpieczeń społecznych, osobowych i rzeczowych, które kontrolowane będą w klasie 4. Do grupy 11 należą natomiast rachunki przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych, rachunki samorządu gospodarczego: zawodowego, związków zawodowych, partii politycznych, organizacji społecznych, rachunki jednostek gospodarczych sektora prywatnego i osób prywatnych.

W obrotach na kontach 110 — 114 i rachunkach szczegółowych tych kont powinna znaleźć pieniężne odbicie realizacja planów finansowo-gospodarczych wszystkich wymienionych jednostek gospodarczych (poza rachunkami i wkładami osób prywatnych).

W grupie 14 — Inne natychmiast płatne zobowiązania — zaniechano, w porównaniu z pierwotnym projektem, wprowadzenia konta „Czeki potwierdzone“.

W przyszłości „Czeki potwierdzone“ nie będą stosowane, operacje te bowiem utrudniałyby kontrolę wykonania planu kasowego. W grupie tej natomiast wprowadzono nowe konto 147 — Kaucje przedsiębiorstw wykonawczych do dyspozycji inwestorów — na którym kontrolowane będą sumy odprowadzone na ten cel z konta 146 do czasu zwolnienia ich przez inwestorów i przelania na właściwe rachunki operacyjne przedsiębiorstw wykonawczych (co następuje zwykle po kolaudacji robót inwestycyjnych lub remontowych). W pozostałych grupach kont klasy 1 nie wprowadzono żadnych zmian.

Równocześnie z j. p. k. b. wprowadzona została w życie we wszystkich bankach od dnia 1 stycznia 1950 roku — *instrukcja służbowa o obrocie pieniężnym*. Reguluje ona w sposób jednolity dla całego aparatu bankowego tryb prowadzenia rachunków osobowych w ramach j. p. k. b., przepisy dotyczące otwierania i zamykania tych rachunków, przeprowadzanie wszelkich operacji i sposób księgowania, rozliczenia międzyoddziałowe i międzybankowe, jak również ustala stosowanie w obrocie pieniężnym jednolitych formularzy we wszystkich bankach.

Nie potrzeba podkreślać doniosłości takiego ujednolicenia techniki operacyjnej, jej uproszczenia i usprawnienia, a w następstwie tego oszczędności w pracy i środkach rzeczowych.

Klasa 2 — Kredyty obrotowe

Symbole grup i kont tej klasy otrzymały początkową cyfrę 2 w związku ze zmianą kolejności klas. Zaniechano wprowadzenia do tej klasy grupy kredytów dyskontowych, w związku z czym poczynając od 1 stycznia 1950 roku kredyty w formie dyskonta weksli nie mogą być przez banki udzielane. Jednostki gospodarcze, przyjmujące w handlu detalicznym weksle od odbiorców (sprzedaż ratalna), mogą na podkład tych weksli złożonych do inkasa uzyskać kredyt inkasowy (konto 241). Komunalne kredyty finansowe zostały wyłączone z klasy 2. Przewidziano je w klasie 4 w ramach konta 442 — Finansowanie wykonania budżetów samorządowych.

Inne zmiany w klasie 2 w porównaniu z projektem (dawna klasa 3) są widoczne na załączonym schemacie, charakter zaś poszczególnych rodzajów kredytów obrotowych jest ściśle określony obowiązującą instrukcją kredytową.

Klasa 3 — Operacje walutowe i zagraniczne

Żadne zmiany w tej klasie nie nastąpiły, oprócz zastąpienia początkowej cyfry symbolu klasy, grup i kont — „6“ na „3“. Omówienie więc kont tej klasy, podane w poprzednim artykule, nie wymaga uzu-

pełnień. Klasa ta kontroluje plan obrotów płatniczych z zagranicą.

Klasa 4 — Rachunki rządowe i instytucji publicznych

Klasa 4, pierwotnie projektowana jako 5, została znacznie rozbudowana w celu wykorzystania jej kont dla kontroli większości odcinkowych planów finansowych składających się na państwowy plan finansowy oraz rozliczeń pomiędzy Skarbem Państwa, resortami rządowymi i instytucjami publicznymi jako klientem a obsługującym aparatem bankowym. W grupie 40 — Papiery wartościowe i rachunki związane z emisją pieniędzy (w projekcie 50) — przewidziane w projekcie konta zostały utrzymane, jedynie nazwa konta 409 została zmieniona na: „Skarb Państwa za bilon“. Przeznaczenie tego konta jest następujące: w razie uruchomienia emisji bilonu na rachunek Skarbu Państwa konto 409 będzie zadłużone, a konto 410 — Rachunek Ministerstwa Skarbu — uznane za sumę netto emisji bilonu (rzeczywisty stan obiegu); przy zmniejszeniu stanu obiegu bilonu księgowania będą odwrotne.

Grupa 41 — Rachunki skarbowe — (w projekcie grupy 51 i 52) obejmuje przede wszystkim konto 410 — Rachunek Ministerstwa Skarbu. Jest to centralny rachunek Skarbu Państwa, prowadzony w Narodowym Banku Polskim Warszawa-Praga (jako rachunek główny) i w PKO (jako rachunek pomocniczy), na którym koncentruje się wykonanie kasowe budżetu państwowego i wszystkie inne bieżące operacje finansowe Skarbu Państwa. Dwa dalsze, wolne konta 411 i 412 zarezerwowano z myślą o ewentualnym rozdzieleniu w przyszłości konta 410 na oddzielne rachunki dochodów roku bieżącego, wydatków roku bieżącego i obrotów pozabudżetowych. Konto 413 — Rachunki skarbowe specjalne — („UNRRA“, „Demobil“ itd.) akumuluje fundusze z tych specjalnych źródeł (wpływy pochodzące ze spłat od dłużników — odbiorców dostaw specjalnych). Konto 414 — Rachunki Izb i Urzędów Skarbowych — obejmuje rachunki prowadzone w oddziałach terenowych Narodowego Banku Polskiego, na które odprowadzane są wszelkie wpływy skarbowe i z których podejmowane są sumy potrzebne na dokonywanie wydatków. Saldo na tych rachunkach jest codziennie sprowadzane do zera — przez odprowadzanie nadwyżek na konto 410, bądź w razie powstania debetu — przez zasilanie za pośrednictwem tranzytowego konta 415 — Zasiłki dla Izb i Urzędów Skarbowych. Konto 416 — Rachunki władz, urzędów i instytucji państwowych — przewidziane jest dla obsługi bankowej wszelkich jednostek budżetowych (oprócz skarbowych). Rachunki objęte kontem 416 zasilane są z konta 414 lub wprost z konta 410 i na

te ostatnie konta są też odprowadzane pozostałości w ustalonych terminach. Konto 417 — Ministerstwo Skarbu za wykupione faktury — służy do rozliczenia inkasa faktur w trybie uchwał KERM, gdy płatnikami są jednostki budżetowe. Konta: 418 — Różne skarbowe rachunki kredytowe — i 419 — Różne skarbowe rachunki debetowe — są przeznaczone do rozliczeń placówek bankowych z organami skarbowymi z tytułu różnych zobowiązań i należności bankowych nie objętych innymi kontami w tej klasie.

Grupa 42 — Rachunki wyrównawcze przedsiębiorstw — kontroluje efektywny rozrachunek gospodarczy zgodnie z zasadami systemu finansowego przedsiębiorstw i obejmuje następujące konta:

konta pasywne

- 420 — Rachunek środków obrotowych — wpłaty
- 422 — Rachunek różnic cen — wpłaty
- 424 — Rachunek narzutów administrac. — wpłaty

konta aktywne

- 421 — Rachunek środków obrotowych — wypłaty
- 423 — Rachunek różnic cen — wypłaty
- 425 — Rachunek narzutów administrac. — wypłaty.

Ponadto dla kontroli wykonania przez przedsiębiorstwa obowiązku wpłat różnic cen zgodnie z okresowymi sprawozdaniami będą prowadzone ewidencyjne konta pozabilansowe:

- 024 — Należności od przedsiębiorstw z tytułu różnic cen (D-t) i
- 025 — Różnice cen do ściągnięcia (C-t).

W miarę dokonywania wpłat na konto 422 przedsiębiorstwa będą zwalniane z obliża ewidencyjnego (C-t konto 024, D-t konto 025).

Analogicznie, lecz w trybie odwrotnym, będzie prowadzona ewidencja wierzytelności przypadających przedsiębiorstwom z tytułu różnic cen — na następujących kontach pozabilansowych:

- 026 — Różnice cen do wypłaty,
- 027 — Wierzytelności przedsiębiorstw z tytułu różnic cen.

Grupa 43 — Należności i zobowiązania rządowe z tytułu operacji zagranicznych — prowadzona jest w Narodowym Banku Polskim; charakter jej objaśnienia dostatecznie sama nazwa.

Grupa 44 — Rachunki samorządowe i instytucji publicznych — mieści w sobie następujące konta: 440 — Rachunki samorządu terytorialnego — należą tu rachunki związków samorządu terytorialnego i związków międzykomunalnych oraz ich zakładów i przedsiębiorstw, prowadzone w oddziałach wojewódzkich Ban-

ku Komunalnego (rachunki główne) i w PKO (rachunki pomocnicze); 440 — Rachunki samorządu terytorialnego w placówkach zastępczych — konto prowadzone centralnie w Banku Komunalnym dla kontroli rachunków zastępczych prowadzonych w oddziałach powiatowych Banku Rolnego i rozliczanych przez grupę 18 w klasie 1; 442 — Finansowanie wykonania budżetów samorządowych — obejmuje kredyty finansowe, obrotowe dla związków samorządu terytorialnego i ich zakładów (kredyty okrotowe dla przedsiębiorstw samorządowych objęte są klasą 2); 443 — Samorządowy Fundusz Wyrównawczy — kontroluje sumy przelane z budżetu państwowego do Banku Komunalnego, lecz jeszcze nie rozprowadzone w formie dotacji oraz sumy ulokowane jako podkład pożyczek udzielonych na polecenie Zarządu S. F. W.; 448 — Rachunki zakładów ubezpieczeń społecznych — (Z. U. S. i Ubezpieczalnie Społeczne) oraz 449 — Rachunki zakładów ubezpieczeń osobowych i rzeczowych — (P. Z. U. W. „Warta“ i inne) — które to konto obejmuje zarówno rachunki budżetowe, jak i lokacyjne tych zakładów z tym jednak, że lokaty oddane na finansowanie inwestycji należą do odpowiednich kont w klasie 5.

Dalszą innowacją w klasie 4 jest wprowadzenie do niej grup 45 — Fundusze administrowane — oraz 46 — Aktywa funduszy administrowanych — które uprzednio były księgowane pozabilansowo.

Grupa 45 obejmuje następujące konta: 450 — Wierzytelności Państwowego Funduszu Ziemi, 451 — Wierzytelności b. Funduszu Obrotowego Reformy Rolnej, 452 — Wierzytelności UNRRA, 453 — Wierzytelności z rządowych akcji siewnych i nawozowych, 454 — 456 wolne (rezerwowane), 457 — Wierzytelności z tytułu dostaw specjalnych, 458 — Wierzytelności funduszy administrowanych nierolniczych, 459 — Rozliczeniowe rachunki kredytowe funduszy administrowanych. Konta 450 — 454 występują w Banku Rolnym, 457 — w Narodowym Banku Polskim, 458 — w różnych bankach. Na konto 459 (podzielone na odpowiednie subkonta) wnoszone są spłaty inkasowane przez banki od dłużników administrowanych funduszy, skąd po rozliczeniu przelewane są do Narodowego Banku Polskiego na konto 413, bądź wprost na konto 410.

Grupa 46 obejmuje odpowiednio konta: 460 — Dłużnicy Państwowego Funduszu Ziemi i dalej (do konta 468 włącznie, konta dłużników, analogiczne do kont grupy 45. Konto 469 nosi nazwę: — Różne rachunki debetowe funduszy administrowanych — służąc do księgowania ubocznych należności banków zarówno od dłużników jak i od Skarbu Państwa z tytułu wykonywanej administracji funduszami. Konta 450 — 458 w pasywach i odpowiednio konta 460 —

468 w aktywach muszą zawsze wykazywać ten sam stan pozostałości, tzn. bilansować się.

Grupa 47 — Społeczny Fundusz Oszczędnościowy — mieściła się pierwotnie w 2 klasie projektu j. p. k. b., gdzie była oznaczona symbolem 23. Poza zastąpieniem dwóch pierwszych cyfr symboli „23” przez „47” układ i przeznaczenie kont tej grupy nie uległy zmianie.

Grupa 48 — Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej — (w projekcie grupa 24) obejmuje obecnie następujące konta: 480 — F. G. M. — Fundusz Ogólnokrajowy, 481 — F. G. M. — Fundusz Komitetów Lokalnych i 482 — F. G. M. — Rachunki rozliczeniowe. Natomiast konta i środki na kapitalne remonty F. G. M. roku X (roku Y, roku Z) zostały zamieszczone w klasie 5 — Środki na finansowanie inwestycji.

W grupie 48 pozostają więc tylko sumy F. G. M. w danej chwili, lecz jeszcze nie rozdysponowane na finansowanie kapitalnych remontów domów mieszkalnych.

Grupa 49 — Specjalne rachunki rozliczeniowe — zawiera w sobie na razie następujące konta: 490 — Rozliczenia z Ministerstwem Skarbu z tytułu oprocentowania kredytów i lokat, 491 — Rozliczenia z Ministerstwem Administracji Publicznej z tytułu oprocentowania kredytów i lokat, 492 — Rozliczenia z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych z tytułu oprocentowania kredytów i lokat, 493 — Rozliczenia z Ministerstwem Przemysłu i Handlu z tytułu importu zleconego, 494 — Rozliczenia towarowe P. K. P. z Ministerstwem Komunikacji, 499 — Likwidacja instytucji bankowych.

Poza wszystkimi omówionymi poprzednio odcinkowymi zadaniami kontrolnymi, jakim służą poszczególne grupy kont, bilans klasy 4 (wziętej w całości) obrazuje rozmiar rezerw finansowych Państwa i ich zaangażowanie w bieżących operacjach kredytowych aparatu bankowego.

Klasa 5 — Środki na finansowanie inwestycji

Z klasy tej, w porównaniu z projektem — zostały wyłączone grupy: S. F. O. i F. G. M. (obecnie w klasie 4) i wkłady (obecnie w klasie 1). W ten sposób w klasie 5 znalazły się wyłącznie środki wydzielone definitywnie na finansowanie inwestycji i kapitalnych remontów (robót kapitalnych) w ciągu trzech kolejnych lat X, Y, Z, jak również lokaty na sfinansowanie kredytów inwestycyjnych.

Poza tym została utrzymana poprzednia struktura tej klasy i zasada kontrolowania oddzielnego narastania środków na finansowanie inwestycji (plan sfinansowania inwestycji) w ramach klasy 5, oddzielnie zaś

wypłat na finansowanie inwestycji w ramach klasy 6 (państwowy plan inwestycyjny).

Klasa 6 — Finansowanie inwestycji

Konstrukcja tej klasy poza zmianą początkowej cyfry symbolu z „4” na „6” i nomenklatury grup, widocznej z załączonego schematu, została zatwierdzona i omówienie poprzednie dotyczące grup 60 — 68 nie wymaga uzupełnień. Na 1950 rok na oznaczenie roku X podstawią się „1950”, roku Y — „1949” i roku Z — „lata 1945 — 1948”.

Grupa 69 — Kredyty inwestycyjne — dzieli się na następujące konta: 690 — Kredyty inwestycyjne w drodze, 691 — Pożyczki skonwertowane z planów inwestycyjnych, 692 — Kredyty krótkoterminowe do refundacji z planu inwestycyjnego roku 1950 (roku X), 693 — Kredyty krótkoterminowe do refundacji z planu inwestycyjnego roku 1949 (roku Y), 694 — Kredyty inwestycyjne pozaplanowe, 697 — Kredyty inwestycyjne przeterminowane, 698 — Należne odsetki od kredytów inwestycyjnych, 699 — Należności wątpliwe z tytułu kredytów inwestycyjnych.

Podział finansowania inwestycji na lata w ramach kont i grup 60 — 68 kontroluje finansowe wykonanie rzeczowych planów inwestycyjnych odpowiednich lat i zajął się o lata następne (okres ulgowy dla rozliczeń i refundacji, z wyłączeniem poślizgu w wykonaniu technicznym). Wykonanie natomiast planów sfinansowania inwestycji, które pokrywają się ściśle z latami kalendarzowymi, będzie mogło być kontrolowane przez uwidocznienie w części inwestycyjnej bilansu wypłat dokonanych do dnia 31 grudnia roku poprzedzającego okres sprawozdawczy (patrz wzór bilansu nr 2).

Klasa 7 — Majątek trwały i fundusze własne

Z klasy tej wyłączono grupę 76 — Udziały — i umieszczono ją w klasie 9 jako konto 927. Wprowadzono dwa nowe konta: 787 — Przelewy z tytułu podatku dochodowego i 788 — Przelew do Skarbu Państwa z tytułu nadwyżki. Grupa 72 otrzymała nazwę: Finansowanie bankowych inwestycji i kapitalnych remontów. Charakter klasy 7 został obszernie naświetlony w poprzednim artykule.

Klasa 8 — Wydatki i dochody

W klasie tej, kontrolującej wykonanie budżetu bankowego, została zmieniona kolejność niektórych grup, widoczna z schematu, poza tym dostosowano nomenklaturę niektórych kont do wydanej równocześnie instrukcji budżetowej dla banków. Z grupy 85 — Podatki i opłaty zostało wyłączone konto: — Podatek

dochodowy — które weszło jako konto 787 do klasy 7, o czym wspomnieliśmy wyżej.

Klasa 9 — Rachunki przejściowe, rozgraniczające

i zamknięcia

Klasa ta, omówiona obszernie w poprzednim artykule, nie uległa zmianom, z wyjątkiem dodania w grupie 92 nowych kont: 927 — Udziały w innych przedsiębiorstwach, 928 — Różne należności pozaoperacyjne i 929 — Różne zobowiązania pozaoperacyjne.

Klasa 0 — Rachunki pozabilansowe

Klasa 0 nie uległa żadnym zmianom. Uwagi dotyczące tej klasy, zamieszczone w nr 10/49 „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ obecnie krótko uzupełniamy:

Grupa 00 — Inkaso — kontroluje różne formy inkasa bankowego jako operacji komisowej i obejmuje następujące konta (w nawiasie podajemy czy konto jest aktywne, czy pasywne):

- 000 — Inkaso w portfelu (aktywne)
- 001 — Inkaso u korespondentów (aktywne)
- 002 — Różni za inkaso (pasywne)
- 003 — Faktury w portfelu (aktywne)
- 004 — Faktury u korespondentów (aktywne)
- 005 — Różni za faktury (pasywne)
- 006 — Towary w domach składowych (aktywne)
- 007 — Różni za towary w domach składowych (pasywne)
- 008 — Znaczki i druki do rozprzedaży (aktywne)
- 009 — Różni za znaczki i druki do rozprzedaży (pasywne).

Konta aktywne bilansują się z kontami pasywnymi, a mianowicie $000 + 001 = 002$; $003 + 004 = 005$; $006 = 007$; $008 = 009$. Zasada ta odnosi się w ogóle do wszystkich omawianych dalej kont pozabilansowych, w związku z czym mogą być przyjęte takie techniczne rozwiązania kontowań pozabilansowych, które by sprowadzały się tylko do pojedynczych zapisów bądź na kontach aktywnych, bądź na kontach pasywnych.

Operacje inkasowe na kontach 000 — 007 mogą służyć jako podstawa i zabezpieczenie dla udzielenia kredytów inkasowych (grupa 24 w klasie 2).

Grupa 01 — Akredytywy — służy do kontroli akredytów krajowych wydawanych na inne placówki bankowe, jak również akredytów otrzymywanych od innych placówek bankowych do wypłaty. Placówka bankowa, która wydaje akredytywę (uwarunkowane polecenie wypłat) na inną placówkę tego samego lub innego banku, jeżeli równocześnie nie pobiera od

klienta pokrycia z góry (co zwłaszcza najczęściej stosowane jest w Narodowym Banku Polskim), obciąża konto pozabilansowe 010 — Dłużnicy za wydane akredytywy (aktywne), a uznaje konto 011 — Akredytywy wydane (pasywne). Po otrzymaniu zawiadomienia od drugiej placówki bankowej o dokonanej wypłacie i obciążeniu (via konto 131 — Obciążenia w drodze — jeżeli chodzi o ten sam bank lub konto 159 — Otrzymane zlecenia obciążeniowe — jeżeli chodzi o inny bank) placówka pierwsza debetuje rachunek operacyjny klienta, z którego polecenia była wydana akredytywa, kredytując jedno z kont tranzytowych 131 lub 159, a równocześnie przeprowadza księgowanie zwalniające dłużnika z obliża: D-t konto 011, C-t konto 010.

Druga placówka bankowa (wypłacająca akredytywę) księguje w każdym wypadku otrzymanie akredytywy do wypłaty: na debet konta 012 — Banki za akredytywy do wypłaty (aktywne) i na kredyt konta 013 — Akredytywy do wypłaty (pasywne). Po dokonaniu wypłaty i obciążeniu banku — korespondenta via konto tranzytowe 131 lub 157, przeprowadza ona księgowanie zwalniające: D-t konto 013, C-t konto 012.

Omawiane konta ewidencyjne tak w pierwszej, jak i w drugiej placówce bankowej kontrolują wysokość pozostałych do zrealizowania akredytów, czyli sumę oczekujących bank wypłat.

Zupełnie podobny jest tryb postępowania przy księgowaniu pozabilansowym akredytów inwestycyjnych wydawanych przez banki finansujące inwestycje na placówki banków zastępczych.

Dla ewidencji tych operacji służą następujące konta: 014 — Inwestorzy za akredytywy inwestycyjne (aktywne), 015 — Akredytywy inwestycyjne na banki zastępcze (pasywne), — prowadzone w placówkach bankowych wydających zlecenia, oraz 016 — Banki finansujące za akredytywy inwestycyjne (aktywne) i 017 — Akredytywy inwestycyjne do wypłaty (pasywne) — prowadzone w placówkach bankowych dokonujących wypłaty akredytów inwestycyjnych. Sposób rozliczenia się pomiędzy obu bankami jest przy realizacji akredytów inwestycyjnych odmienny, niż przy akredytach zwykłych i następuje bezpośrednio przez żyro Narodowego Banku Polskiego. Grupa 01 jest poniekąd pozabilansowym przedłużeniem klasy 1.

Grupa 02 — Gwarancje i obliża ewidencyjne — obejmuje następujące konta pozabilansowe: 020 — Dłużnicy za gwarancje wobec Skarbu Państwa (aktywne), 021 — Gwarancje wobec Skarbu Państwa (pasywne), 022 — Dłużnicy za gwarancje wobec różnych (aktywne), 023 — Gwarancje wobec różnych (pasywne), 024 — Należności od przedsiębiorstw z tytułu różnic cen (aktywne), 025 — Różnice cen do ściągnięcia

(pasywne), 026 — Różnice cen do wypłaty (aktywne), 027 — Wierzytelności przedsiębiorstw z tytułu różnic cen (pasywne), 028 — Dłużnicy za należności odpisane (aktywne), 029 — Należności odpisane (pasywne). Niektóre z powyższych kont zostały już omówione na innym miejscu w poprzednim lub w tym artykule, charakter zaś innych kont wynika z samej ich nazwy. Grupa 02 stanowi pozabilansowe przedłużenie klasy 2 i 4.

Grupa 03 — Zagraniczne rachunki pozabilansowe — obejmuje operacje o charakterze komisowym i usługowym, należności i zobowiązania przyszłe lub prawdopodobne operacje depozytowe itp. w obrocie z zagranicą. Grupa 03 jest więc pozabilansowym przedłużeniem klasy 3. Obejmuje ona następujące konta: 030 — Akredytywy własne w walutach obcych u korespondentów (aktywne), 031 — Różni za akredytywy własne w walutach obcych (pasywne) — konta te służą dla ewidencjonowania akredytów wydawanych przez bank krajowy na zagranicę nie bezpośrednio lecz przez drugi bank krajowy (np. Bank Handlowy w Warszawie zleca, a Narodowy Bank Polski wystawia akredytywę na zagranicę); 032 — Dłużnicy z tytułu kredytów akceptacyjnych i rembursowych w walutach obcych (aktywne), 033 — Wierzyciele z tytułu kredytów akceptacyjnych i rembursowych w walutach obcych (pasywne), 034 — Dłużnicy za gwarancje wobec zagranicy (aktywne), 035 — Gwarancje wobec zagranicy (pasywne), 036 — Inkaso zagraniczne „loro“ (obce — aktywne), 037 — Inkaso zagraniczne „nostro“ (własne — aktywne), 038 — Różni za inkaso zagraniczne (pasywne), 039 — Depozyty zagraniczne (aktywne i pasywne). Charakter i przeznaczenie poszczególnych kont tej grupy wyjaśniają same ich nazwy.

Grupa 04 — Depozyty — obejmuje następujące konta: 040 — Depozyty obce w skarbcu (aktywne), 041 — Depozyty obce u różnych (aktywne), 042 — Różni za depozyty (pasywne), 043 — Depozyty na zabezpieczenie w skarbcu (aktywne), 044 — Depozyty na zabezpieczenie u różnych (aktywne), 045 — Różni za depozyty na zabezpieczenie (pasywne), 046 — Depozyty własne w skarbcu (aktywne), 047 — Depozyty własne u różnych (aktywne) i 048 — Bank za depozyty własne (pasywne). Także w tej grupie znaczenie poszczególnych kont tłumaczy się dostatecznie ich nazwami.

Grupy 05—09 obejmują kontrolę limitów planów inwestycyjnych trzech kolejnych lat X, Y, Z (w 1950 r. — r. 1950 i r. 1949), prowadzoną w Banku Inwestycyjnym i bankach współdziałających. Grupy te dzielą się na konta według lat planów inwestycyjnych i rodzaju środków finansowych: bezzwrotnych, zwrotnych i własnych tzw. nielimitowanych.

Dokładna ewidencja i kontrola limitów inwestycyjnych, czyli sum do wysokości których mogą być finansowane przez banki poszczególne inwestycje, jest sprawą nader ważną dla zachowania dyscypliny finansowej inwestorów i dla techniczno-operacyjnych potrzeb samych banków finansujących inwestycje, zwłaszcza że przeważająca część inwestycji jest finansowana ze środków bezzwrotnych, stosunkowo mniejsza część ze środków własnych inwestorów, a nieznaczna część ze środków zwrotnych (czyli z kredytów bankowych sensu stricto). Jeżeli zważyć, że państwowy plan inwestycyjny jest bardzo szczegółowy i obejmuje limity kilkudziesięciu tysięcy tytułów inwestycyjnych, że w limitach tych zachodzą nieustanne, niemal codzienne zmiany na skutek ich powiększeń, zmniejszeń i przeniesień (virements) oraz zmiany przeznaczenia zarządzane przez P. K. P. G. lub zainteresowane resorty w ramach uprawnień ustawowych, staje się zrozumiałe, że rachunkowość limitów w ramach j. p. k. b. musiała tak być skonstruowana, ażeby zapewniona została automatyczna ich kontrola bankowa i bieżąca aktualizacja.

Cykl kontowania limitów inwestycyjnych w Banku Inwestycyjnym i w bankach współdziałających ma przebieg następujący: (podajemy przykład dla limitów środków bezzwrotnych Planu Inwestycyjnego 1950 r. — analogiczny przebieg mają kontowania limitów środków zwrotnych i własnych oraz w odniesieniu do planów inwestycyjnych trzech kolejnych lat X, Y, Z). Centrala Banku Inwestycyjnego — po otrzymaniu państwowego planu inwestycyjnego na dany rok do finansowej realizacji bądź późniejszych oddzielnych zarządzeń właściwych władz centralnych — obciąża konto pozabilansowe 050 — Należne środki bezzwrotne na pokrycie P. I. 1950 r. (aktywne) — i uznaje konto 053 — Limity do rozprowadzenia środków bezzwrotnych P. I. 1950 r. (pasywne) — za pełną sumę limitów środków bezzwrotnych wynikającą z planu lub z oddzielnych zarządzeń. Dla wzmiankowanych kont prowadzi się subkonta szczegółowe według części P. I. (resortów). Zmiany stanu zapisów na kontach „Należne środki...” mogą następować tylko w wypadkach podwyższenia lub obniżenia ogólnej sumy państwowego planu inwestycyjnego. Konta pozabilansowe „Należne środki...” w zestawieniu z klasą 5 bilansową „Środki na finansowanie inwestycji” wykazują każdorazowo stosunek pomiędzy *potrzebnymi* środkami na finansowanie inwestycji, a środkami już *przeznaczonymi* na ten cel w klasie 5.

W miarę otrzymywania od właściwych władz centralnych wniosków inwestycyjnych lub spisów tytułów inwestycyjnych opatrzonych klauzulą wykonalności (por. § 8 instrukcji tymczasowej z dnia 28. 2. 1949 roku wydanej przez Ministerstwo Skarbu w porozumieniu z Kontrolą Państwową w sprawie finansowania

i kontroli inwestycji zamieszczonych w Planie Inwestycyjnym — Dz. Urz. Min. Sk. nr 8 poz. 38 z 1949 roku) i po ich sprawdzeniu, Centrala Banku Inwestycyjnego, przekazuje je w celu uruchomienia finansowania inwestycji własnym oddziałom terenowym lub centralom banków współdziałających — stosownie do zakresu ich działania. Równocześnie kontuje ona sumę przekazanych limitów finansowych na ciężar kont „Limity do rozprawdzenia...” (p. wyżej) i na dobro kont „Limity w drodze...” (pasywne z podziałem na subkonta szczegółowe według oddziałów i części P. I.) lub „Banki za limity...” (pasywne z podziałem na subkonta szczegółowe według banków współdziałających, części i działów P. I.). W ten sposób sumy na kontach „Limity do rozprawdzenia...”, prowadzonych w centrali banku, stopniowo zmniejszają się aż do zera — w miarę rozdziału tytułów inwestycyjnych w teren. Ewentualna pozostałość na tym koncie może powstać tylko w razie niedostarczenia Bankowi Inwestycyjnemu pewnej ilości wniosków inwestycyjnych.

Centrale banków współdziałających, po otrzymaniu z Centrali Banku Inwestycyjnego wniosków inwestycyjnych lub spisów tytułów inwestycyjnych we właściwym im zakresie finansowania, kontują je zgodnie, lecz w porządku odwrotnym na ciężar kont „B. I. za limity...” (aktywne z podziałem na subkonta szczegółowe według części P. I.) i na dobro kont „Limity do rozprawdzenia...” (pasywne z podziałem jak wyżej). Dalsze postępowanie i kontowanie w centralach banków współdziałających jest analogiczne jak w Centrali Banku Inwestycyjnego.

Oddziały banków finansujących inwestycje (jednakowo B. I. i banki współdziałające) po sprawdzeniu otrzymanych z centrali wniosków inwestycyjnych lub spisów tytułów inwestycyjnych, zawiadamiają właściwych inwestorów o uruchomieniu limitów, tj. finansowania inwestycji i kontują równocześnie odpowiednie sumy w ciężar kont „Limity w drodze...” i na dobro kont „Inwestorzy za limity...”, (pasywne). W ten sposób na szczeblu centrali danego banku konta „Limity w drodze...” powinny wyrównać się w każdym wypadku do zera, nad czym czuwać musi Centralna Księgowość, a limity finansowe planów inwestycyjnych zostają umiejscowione ostatecznie na pozabilansowych kontach pasywnych „Inwestorzy za limity...”, prowadzonych we właściwych terytorialnie i rzeczowo oddziałach banków. Rolę księgi szczegółowej do tych kont spełnia kartoteka z podziałem na części i działy P. I. oraz na rodzaje środków. Kartoteka ta ułożona jest ponadto z dalszym podziałem na rozdziały i paragrafy P. I. Analogiczną kartotekę centralną dla całego banku (jako kontrolną kopię kartotek oddziałowych) prowadzi centrala danego banku. Kartotekę oddzia-

łową i centralną stanowią przebitki jednolicie ustalonych formularzy do kontowań limitów. Zaznaczyć należy, że może być przyjęta i taka technika kontowań, że limity uruchomione przez oddziały kontują wprost na ciężar kont „Limity do rozprawdzenia...” i na dobro kont „Inwestorzy za limity...” z pominięciem zarówno w centrali, jak i w oddziałach kontowań na kontach „Limity w drodze...”. Stosunek sum wykazanych na kontach pozabilansowych „Inwestorzy za limity...” do sumy wypłat wykazanych na odpowiednich kontach w klasie 6 — „Finansowanie inwestycji” wykazuje każdorazowo stopień finansowej realizacji P. I. Ten sam stosunek wykorzystania limitu widoczny jest także z karty kontowej „limitu i wypłat” każdego bezpośredniego inwestora w odniesieniu do tego ostatniego.

Końcowy obraz pozabilansowy limitów inwestycyjnych powinien wyglądać następująco:

w Banku Inwestycyjnym

Aktywa	Pasywa
Należne środki	Inwestorzy za limity
na pokrycie P. I. roku X —	środków P. I.
300	roku X — 200
	Banki za limity środków
	 P. I.
	roku X — 100
	300

w bankach współdziałających

B. I. za limity środków P. I. roku X	Inwestorzy za limity środków P. I. roku X —
100	100
100	100

W skonsolidowanym bilansie łącznym banków pozycje „Banki za limity...” kompensują się.

Bilanse.

Realizując konsekwentnie zasady przyjęte w założeniach do j. p. k. b. został skonstruowany wzorowy schemat bilansu banków w taki sposób, by przejrzystość i automatycznie był w nim odzwierciedlony ścisły rozdział środków finansowych obrotowych od inwestycyjnych.

W tym celu bilans dzieli się na 3 części:

część 1 — Operacyjna

„ 2 — Inwestycyjna

„ 3 — Administracyjna

Część 1 — Operacyjna — obejmuje aktywa i pasywa klas 1, 2, 3 i 4 j. p. k. b. oraz — po podsumowaniu tychże — ogólne sumy aktywów i pasywów części 1 i 3 bilansu (każdej z nich oddzielnie) i zamyka się obustronnie sumą bilansową, równą po stronie aktywów i po stronie pasywów.

Część 2 — Inwestycyjna — mieści w sobie aktywa i pasywa klas 5 i 6 oraz saldo konieczne dla ich zbilansowania. Sumy powyższych aktywów i pasywów (które w praktyce mogą nie bilansować się) przenosi się obustronnie do części 1 bilansu, o czym była wyżej mowa.

Saldo nie bilansującej się części 2 bilansu wykazuje, na jaką kwotę zostały zaczerpnięte środki obrotowe z części 1 bilansu na sfinansowanie inwestycji (w wypadku nadwyżki sumy klasy 6 nad sumą klasy 5, tzn. w wypadku salda debetowego umieszczonego dla zbilansowania po stronie pasywów), bądź jaka kwota środków przeznaczonych na inwestycje została przejściowo ulokowana w części 1 bilansu (w wypadku nadwyżki sumy klasy 5 nad sumą klasy 6, tzn. w wypadku nadwyżki sumy klasy 6 nad sumą klasy 5, tzn. wania po stronie aktywów).

W podobny sposób jak część 2 skonstruowana jest część 3 bilansu — Administracyjna — która obejmuje klasy 7, 8 i 9 j. p. k. b. i zamyka się również saldem, które — gdy jest debetowe — sygnalizuje na jaką sumę bank zaczerpnął środki obrotowe z części 1 bilansu na pokrycie swych potrzeb administracyjnych, bądź — gdy jest kredytowe — wykazuje jaką sumę własnych środków ulokował bank w obrocie w części 1 bilansu. Ten układ części 3 bilansu przyczyni się niewątpliwie do podniesienia dyscypliny finansowej w wewnętrznej gospodarce administracyjnej banków (inwestycyjnej, budżetowej i pozaoperacyjnej).

Na załączonych tablicach podajemy wzory schematów części 1, 2 i 3 bilansu oraz rachunku zamknięcia wydatków i dochodów.

Wnioski.

Wprowadzenie w życie j. p. k. b. rozpoczyna pierwszy etap reformy rachunkowości bankowej — 1° w sensie oparcia jej metod formalnych na prawidłowych zasadach teoretycznych, 2° w sensie usprawnienia oraz uproszczenia techniki kontowań i 3° w sensie dokładniejszego przystosowania rachunkowości bankowej do, jej roli narzędzia planowania finansowego i kontroli wykonania planów.

Dalszy rozwój naszego życia gospodarczego oraz pogłębianie i doskonalenie metod jego finansowania wywoła niewątpliwie potrzebę uzupełnień i ulepszeń w obecnej konstrukcji j. p. k. b., Nie powinno to jednak nastroczać zasadniczych trudności wobec elastycznego ujęcia jego układu.

Moment najważniejszy i zarazem najtrudniejszy — przejścia z dotychczasowych różnych systemów na nowe zasady j. p. k. b. — jest już poza nami, dalsze zaś etapy doskonalenia nowego systemu będą bez porównania łatwiejsze.

Praktyczne stosowanie j. p. k. b. w bankach przyniesie zapewne wiele cennych spostrzeżeń, które mogą się przyczynić do jego dalszych ulepszeń w przyszłości. Spostrzeżenia takie i uwagi prosimy kierować do Redakcji „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ dla autora niniejszego artykułu.

Wielokrotnie wypróbowana sprawność fachowa, wytrwałość i entuzjastyczna postawa zespołów pracownich w aparacie bankowym, w szczególności zespołów księgowości, które pod tym względem zawsze się wyróżniały, upewnia nas w przeświadczeniu, że reforma rachunkowości bankowej będzie przeprowadzona sprawnie i terminowo.

BILANS BRUTTO

Banku z dnia 1950 r.

Część 1 — Operacyjna.

AKTYWA

PASYWA

Oznaczenie klas i kont j. p. k. b.				Sumy szczeg. zł	Sumy grup zł	Sumy ogólne zł	Oznaczenie klas i kont j. p. k. b.				Sumy szczeg. zł	Sumy grup zł	Sumy ogólne zł			
1	Obrót pieniężny						1	Obrót pieniężny								
100-101	Kasa						108	Bilety bankowe								
104-105	Zapasy biletów bankowych						109	Bilon								
106-107	Zapasy bilonu						110	Rachunki operacyjne przedsiębiorstw								
12, 15	Banki						111	Rachunki budżetowe przedsiębiorstw								
18	Rachunki zastępcze międzybankowe						112	Rachunki specjalne przedsiębiorstw								
19	Rachunki międzyoddziałowe						113	Rachunki budżetowe instytucji społecznych								
2	Kredyty obrotowe						114	Rachunki operacyjne przedsiębiorstw i gospodarstw nieuspołeczniionych								
20	Kredyty normatywne						115	Rachunki osób prywatnych								
21	Kredyty sezonowe						119	Wkłady oszczędnościowe								
22	Kredyty specjalne															
230	Kredyty na import dóbr bieżących															
231	Kredyty na import dóbr inwestycyjnych						12, 15	Banki								
232	Kredyty eksportowe						130 m. 131	Rozliczenia w drodze								
24	Kredyty inkasowe i rozrachunkowe						14	Inne natychmiast płatne zobowiązania (w tym rachunki rozliczeniowe inwestorów zł.....)								
							18	Rachunki zastępcze międzybankowe								
26	Kredyty przeterminowane						19	Rachunki międzyoddziałowe								
27	Kredyty dla przedsiębiorstw i gospodarstw nieuspołeczniionych						2	Kredyty obrotowe								
28	Kredyty refinansowe						28	Kredyty refinansowe								
29	Różni dłużnicy z tytułu udzielonych kredytów						3	Operacje walutowe i zagraniczne								
3	Operacje walutowe i zagraniczne						31	Rachunki i kredyty zagraniczne w walutach obcych								
300	Złoto						32	Rachunki krajowe w walutach obcych								
301-305	Waluty zagraniczne i dewizy						33	Rachunki zagraniczne w złotych								
31	R/ki i kredyty zagraniczne w walutach obcych						34	Różne rachunki z tytułu operacji zagranicznych.								
32	R/ki krajowe w walutach obcych															
33	R/ki zagraniczne w złotych						4	Rachunki rządowe i instytucji publicznych								
34	Różne r/ki w złotych z tytułu operacji zagranicznych						400	Bilety skarbowe								
							401	Obligacje pożyczek państwowych								
4	Rachunki rządowe i instytucji publicznych						410	Rachunek Ministerstwa Skarbu								
400	Bilety skarbowe															
401	Obligacje pożyczek państwowych						413	Rachunki skarbowe specjalne								
402	Zobowiązania dłużne Skarbu Państwa						414-418	Rachunki skarbowe różne								
408-409	Rachunki związane z emisją pieniędzy						420	Rachunek środków obrotowych — wpłaty								
410	Rachunki Ministerstwa Skarbu						422	Rachunek różnic cen — wpłaty								
							424	Rachunek narzutów administracyjnych — wpłaty								
414-417							43	Należności rządowe z tytułu operacji zagranicznych								
419	Rachunki skarbowe różne						440-441	Rachunki samorządu terytorialnego								
421	Rachunek środków obrotowych — wypłaty						443	Samorządowy Fundusz Wyrównawczy (w tym lokata w poż. obrot. zł.....)								
423	Rachunek różnic cen — wypłaty						448	Rachunki zakładów ubezpieczeń społecznych								
424	Rachunek narzutów administracyjnych — wypłaty						449	Rachunki zakładów ubezpieczeń osobowych i rzeczowych								
43	Zobowiązania rządowe z tytułu operacji zagranicznych						450-458	Fundusze administrowane								
442	Finansowanie wykonania budżetów samorządowych						459	Rozliczeniowe rachunki kredytowe funduszy administrowanych								
443	Samorządowy Fundusz Wyrównawczy — zadłużenie						470-473	Spółeczny Fundusz Oszczędnościowy A — B — C — D								
460-468	Aktywa funduszy administracyjnych						474-477	S. F. O. — Różne rachunki kredytowe								
469	Różne rachunki debetowe funduszy administrowanych						480-481	Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej								
479	Spółeczny Fundusz Oszczędnościowy — przelewy do budżetu i na lokaty						482	F. G. M. — rachunki rozliczeniowe								
474, 478	S. F. O. — rozliczeniowe rachunki debetowe															
482	Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej — rachunki rozliczeniowe						49	Specjalne rachunki rozliczeniowe różnych ministerstw								
49	Specjalne rachunki rozliczeniowe różnych ministerstw															
	Część 1 — Operacyjna							Część 1 — Operacyjna								
	Część 2 — Inwestycyjna							Część 2 — Inwestycyjna								
	Część 3 — Administracyjna							Część 3 — Administracyjna								
	Suma bilansowa							Suma bilansowa								

BILANS BRUTTO

Banku z dnia 1950 r.

Część 2 — Inwestycyjna.

AKTYWA

PASYWA

Oznaczenie klas i kont j. p. k. b.				Oznaczenie klas i kont j. p. k. b.			
		Sumy szereg. zł	Sumy grup zł			Sumy szereg. zł	Sumy grup zł
6	Finansowanie inwestycji Rok bieżący			5	Środki na finansowanie inwestycji Rok bieżący		
600	Wyплаты ze środków bezzwrotnych na inwestycje z P. I. 1950 r. — krajowe			500	Wpłaty amortyzacji na inwestycje 1950 r.		
601	Wyплаты ze środków bezzwrotnych na inwestycje z P. I. 1950 r. — z importu			501	Dotacje Skarbu Państwa na inwestycje 1950 r.		
602	Wyплаты ze środków bezzwrotnych na inwestycje z P. I. 1950 r. ze specjalnych dostaw zagranicznych			502	Lokaty celowe na inwestycje 1950 r.		
603	Wyплаты ze środków bezzwrotnych na inwestycje do zaplanowania			503	Wpłaty środków nielimitowanych na inwestycje 1950 r.		
604	Wyплаты ze środków bezzwrotnych na inwestycje pozaplanowe			504	Wpłaty środków nielimitowanych poza- planowe na inwestycje 1950 r.		
605	Wyплаты ze środków bezzwrotnych na kapitałne remonty z P. I. 1950 r. — kra- jowe (w tym: antycypacje zł.....)			505	Wpłaty amortyzacji na r-k kapitałnych remontów 1950 r.		
606	Wyплаты ze środków bezzwrotnych na kapitałne remonty z P. I. 1950 r. — z importu (w tym: antycypacje zł.....)			506	Środki na kapitałne remonty F. G. M. 1950 r.		
610	Wyплаты ze środków zwrotnych na inwe- stycje z P. I. 1950 r. — krajowe						
611	Wyплаты ze środków zwrotnych na inwe- stycje z P. I. 1950 r. — z importu				Lata ubiegłe		
612	Wyплаты ze środków zwrotnych na inwe- stycje z P. I. 1950 r. — ze specjalnych dostaw zagranicznych			510, 511	Środki na finansowanie inwestycji bez- zwrotne 1949 r.		
613	Wyплаты ze środków zwrotnych na inwe- stycje do zaplanowania			512	Środki na finansowanie inwestycji zwrot- ne 1949 r.		
614	Wyплаты ze środków zwrotnych na inwe- stycje pozaplanowe			513-514	Środki na finansowanie inwestycji nie- limitowane 1949 r.		
615	Wyплаты ze środków zwrotnych na ka- pitałne remonty z P. I. 1950 r. — kra- jowe.			516	Środki na kapitałne remonty F. G. M. 1949 r.		
616	Wyплаты ze środków zwrotnych na ka- pitałne remonty z P. I. 1950 r. — z im- portu			52	Środki na finansowanie inwestycji lat 1945 — 1948		
620	Wyплаты ze środków nielimitowanych na inwestycje z P. I. 1950 r. — krajowe			56	Lokaty celowe na finansowanie kredy- tów inwestycyjnych (w tym z S. F. W. zł.....)		
621	Wyплаты ze środków nielimitowanych na inwestycje z P. I. 1950 r. — z importu			57	R-ki likwidacyjne środków inwestycyj- nych z lat ubiegłych		
622	Wyплаты ze środków nielimitowanych na inwestycje z P. I. 1950 r. — ze specjał- nych dostaw zagranicznych				Rachunki inwestycyjne międzybankowe		
623	Wyплаты ze środków nielimitowanych na inwestycje do zaplanowania			580	R-k Inwestycyjny B. I. (w N. B. P.) 1950 r.		
624	Wyплаты ze środków nielimitowanych na inwestycje pozaplanowe			583	B. I. za dotacje ze środków bezzwrot- nych na 1950 r.		
625	Wyплаты ze środków nielimitowanych na kapitałne remonty z P. I. 1950 r. — krajowe			586	R-k refinansowy środków zwrotnych na inwestycje 1950 r.		
	Do przeniesienia				Do przeniesienia		

AKTYWA

PASYWA

Oznaczenie klas i kont j. p. k. b.			Oznaczenie klas i kont j. p. k. b.		
	Sumy szczeg.	Sumy grup		Sumy szczeg.	Sumy grup
	zł	zł		zł	zł
Z przeniesienia			Z przeniesienia		
626			581, 584,		
Wyплаты ze środków nielimitowanych na			587		
kapitałne remonty z P. I. 1950 r. —			R-ki inwestycyjne międzybankowe 1949 r.		
z importu					
629			52, 56,		
Wyплаты на капитальные ремонты ze środków			58		
F. G. M. 1950 r.			Pozostałe rachunki inwestycyjne między-		
			bankowe		
690			59		
Kredyty inwestycyjne w drodze			Operacje emisyjne		
692					
Kredyty krótkoterminowe do refundacji					
z P. I. 1950 r.					
Lata ubiegłe					
63					
Finansowanie inwestycji ze środków bez-					
zwrotnych 1949 r. (w tym wypłaty do					
dnia 31. 12. 49 r. zł.....)					
64					
Finansowanie inwestycji ze środków					
zwrotnych 1949 r. (w tym wypłaty do					
dnia 31. 12. 49 r. zł.....)					
650-656					
Finansowanie inwestycji ze środków					
nielimitowanych 1949 r. (w tym wypłaty					
do dnia 31. 12. 49 r. zł.....)					
659					
Wyплаты на капит. ремонты ze środków					
F. G. M. 1949 r.					
693					
Kredyty krótkoterminowe do refundacji					
z P. I. 1949 r.					
66-68					
Finansowanie inwestycji ze środków lat					
1945 — 1948					
691					
Pożyczki skonwertowane z planów inwe-					
stycyjnych					
694					
Kredyty inwestycyjne pozaplanowe					
(w tym z S. F. W. zł.....)					
697-699					
Różne należności z tyt. kredytów inwe-					
stycyjnych					
5					
Środki na finansowanie inwestycji					
580					
R-k Inwestycyjny (B. I.) w N. B. P.					
1950 r.					
583					
Dotacje dla banków współdziałających					
ze środków bezzwrotnych 1950 r.					
586					
R-ki refinansowe środków zwrotnych na					
inwestycje 1950 r.					
502					
Lokaty celowe na inwestycje z P. I.					
1950 r.					
581, 584,					
Rachunki inwestycyjne międzybankowe					
587					
1949 r.					
52, 56, 58					
Pozostałe r-ki inwestycyjne międzyban-					
kowe					
59					
Operacje emisyjne					
Suma do przeniesienia do części 1 Bi-			Suma do przeniesienia do części 1 Bi-		
lansu			lansu		
Saldo = środki ulokowane w części			Saldo = środki zaczerpnięte z części		
1 Bilansu			1 Bilansu		

BILANS BRUTTO

Wzór nr 3.

Banku z dnia 1950 r.

Część 3 — Administracyjna.

AKTYWA

PASYWA

Oznaczenie klas i kont j. p. k. b.	Sumy szereg. zł	Sumy grup zł	Sumy ogółne zł	Oznaczenie klas i kont j. p. k. b.	Sumy szereg. zł	Sumy grup zł	Sumy ogółne zł
7 Majątek trwały				7 Fundusze własne			
70, 71 Majątek trwały				78 Fundusze własne (po potrąceniu przelewów podatku dochodowego zł.....)			
73 Inwestycje i kapit. remonty rozpoczęte				72 Finansowanie inwestycji i kapitalnych remontów własnych			
74 Inwestycje i kapit. remonty zakończone				770 Fundusz amortyzacyjny majątku trwałego			
8 Wydatki bieżące				771 m 772 Rozliczenie amortyzacji na inwestycje			
81 Wydatki operacyjne				773 m. 774 i na kapitalne remonty			
82 Różnice kursowe				8 Dochody bieżące			
83 Wydatki osobowe				80 Dochody operacyjne			
84 Wydatki rzeczowe				82 Różnice kursowe			
85 Podatki i opłaty				86 Dochody z nieruchomości			
86 Wydatki na administrację nieruchomości				87 Dochody pozaoperacyjne oraz zyski nadzwyczajne			
87 Wydatki pozaoperacyjne oraz straty nadzwyczajne				888 Sumy odzyskane i refundowane			
88 Amortyzacja, rezerwy i odpisy				9 Rachunki przejściowe i rozgraniczające			
890 Koszty organizacyjne				Suma do przeniesienia do części 1 Bilansu			
.....				Saldo = środki włożowane w części 1 Bilansu			
9 Rachunki przejściowe i rozgraniczające							
Suma do przeniesienia do części 1 Bilansu							
Saldo = środki włożowane w części 1 Bilansu							

Wzór nr 4.

RACHUNEK ZAMKNIĘCIA WYDATKÓW I DOCHODÓW

Banku z dnia 1950 r.

(konto 998)

WINIEN

MA

Oznaczenie grup i kont j. p. k. b.	zł	zł	Oznaczenie grup i kont j. p. k. b.	zł	zł
81 Wydatki operacyjne			80 Dochody operacyjne		
810 Prowizje zapłacone			800 Prowizje pobrane		
811-816 Odsetki zapłacone			801-805 Odsetki pobrane		
82 Różnice kursowe			806 Dodatek administracyjny		
820 na papierach wartościowych			807 Dochody zwrotne		
821 na pieniądzach zagranicznych			808 Dochody związane z emisją		
822 na dewizach i r/kach koresp. zagran.			82 Różnice kursowe		
823 inne			820 na papierach wartościowych		
83 Wydatki osobowe			821 na pieniądzach zagranicznych		
84 Wydatki rzeczowe			822 na dewizach i r/kach koresp. zagran.		
85 Podatki i opłaty			823 inne		
(oprócz pod doch. i pod. od nieruch.)			863 Dochody z nieruchomości		
86 Wydatki na administrację nieruchomości			87 Dochody pozaoperacyjne i zyski nadzwyczajne		
87 Wydatki pozaoperacyjne i straty nadzwyczajne			871 Dochody pozaoperacyjne		
870 Wydatki pozaoperacyjne			873 Zyski nadzwyczajne		
872 Straty nadzwyczajne			888 Sumy odzyskane i refundowane		
88 Amortyzacja, rezerwy i odpisy			789 Strata netto		
880 Amortyzacja na inwestycje					
881 „ na r/k kapit. remontów					
883 Przeniesienia na fund. statutowe					
884 Rezerwa na wątpliwe należności					
885 Rezerwa na różnice kursowe					
886 Inne rezerwy specjalne					
887 Odpisy na dłużnikach					
89 Rozliczenia wydatków					
890 Koszty organizacyjne					
787 Przelewy z tyt. podatku dochodowego					
788 Przelew do Skarbu Państwa z tytułu nadwyżki					
789 Nadwyżka netto					

Stefan Szatowski

JEDNOLITA BANKOWA TECHNIKA OBROTU PIENIĘŻNEGO

Wchodząca obecnie w końcowy etap reforma bankowa ma zespolić banki w bardziej niż dotychczas jednolity organizm, poddany jednemu ośrodkowi dyspozycyjnemu. Jest to bowiem konieczne dla sprostania przez banki zadaniom, jakie nakłada na nie plan sześcioletni. Zadań zaś tych jest bardzo wiele i wymagają one od banków wysokiej sprawności technicznej oraz możliwie jak najdalej posuniętego ujednolicenia systemów techniki operacyjnej, rachunkowej i formularzy.

Szczególnie ujednolicenie i zrationalizowanie systemów techniki prowadzenia rachunków osobowych (żyrowych, czekowych, bieżących), jest zagadnieniem podstawowym wiążącym się z wszelkimi operacjami pieniężnymi. W dziedzinie tej banki stosowały dotychczas różnorodne systemy, jak np. — przebitka arkusza kontowego wyciągu i dziennika, przebitka z dziennikiem sporządzanym oddzielnie, arkusz kontowy i dziennik oddzielnie dla klienta, a wyciąg okresowy itd. Niezależnie od tego różnaitość druków i formularzy używanych przy tym, i to nawet w placówkach tego samego banku oraz brak odpowiednich instrukcji utrudniały należyte wyszkolenie pracowników.

Drugim pilnym zagadnieniem, jest uporządkowanie rozliczeń międzyoddziałowych i międzybankowych. W dziedzinie tej bowiem, niestychanie ważnej przede wszystkim dla sprawnego funkcjonowania przelewów bezgotówkowych, banki również stosowały dotychczas najrozmaitsze systemy. Systemy te z jednej strony hamowały szybkość tych przelewów, lub też niezmiernie utrudniały sprawną kontrolę rozliczeń i powodowały wiele pracy dodatkowej dla poszczególnych placówek bankowych; z drugiej zaś strony powodowały dekoncentrację funduszy banków, utrudniającą centralom właściwe ich wykorzystanie.

UJEDNOLICENIE TECHNIKI PROWADZENIA RACHUNKÓW OSOBOWYCH.

Zatwierdzona przez ministra skarbu (zarządzenie z dn. 16. 11. 1949 r.) „Instrukcja Służbowa o Obrocie Pieniężnym“, część A — „Rachunki operacyjne i inne oraz rozliczenia międzyoddziałowe“ stanowi pró-

bę ujednolicenia techniki prowadzenia rachunków osobowych według następujących wytycznych:

- a) usprawnienie i ujednolicenie techniki przy wykorzystaniu doświadczenia wszystkich banków;
- b) zrationalizowanie i zaoszczędzenie pracy z uwagi na skąpe rezerwy fachowców bankowych;
- c) umożliwienie pełnej realizacji jednolitego planu kont bankowych, by statystyka i planowanie finansowe otrzymały jak najdokładniejsze dane z rachunkowości bankowej.

Instrukcja ta w zasadzie opiera się na instrukcji prowadzenia dotychczasowych rachunków żyrowych i bieżących, wprowadzonej w NBP z dniem 1. 1. 1949 r. Oparcie to jest jednak tylko ramowe, t. zn., że niezmieniony został ogólny układ instrukcji i przepisy ogólne dotyczące czynności związanych z otwieraniem i zamykaniem rachunków. Przejęto również z tej instrukcji system dziennych kart kontowych z przebitkowym wyciągiem oraz nowatorski pomysł skasowania primanot (wzgl. dzienników) i zastąpienia ich zbiorowym zestawieniem dowodów przy pomocy maszyn do liczenia. Poza tym, w oparciu o formularze stosowane w NBP, opracowano formularze dla wszystkich banków.

Jednakże poprzednio obowiązujący w NBP system prowadzenia rachunków osobowych musiał zostać dostosowany do zmienionych zasad finansowania przedsiębiorstw opierających się na rozrachunku gospodarczym. Rozrachunek gospodarczy wymaga bowiem z jednej strony — koncentracji obrotów pieniężnych przedsiębiorstw na jednym rachunku (operacyjnym), z drugiej zaś strony — wyraźnego rozgraniczenia poszczególnych operacji pożyczkowych, umożliwiającego łatwą kontrolę przebiegu finansowania, zgodności tegoż z planem, jak też przebiegu spłaty udzielonych kredytów lub rozliczenia dotacyj.

Dlatego też dużą zmianę stanowi dla NBP nowy system zestawiania i kontroli obrotów dziennych, łączący zestawienie obrotów na rachunkach osobowych z wszystkimi innymi obrotami dziennymi w oddziale i wprowadzający wspólne uzgadnianie tych obrotów. System ten ma na celu:

- a) umożliwienie ścisłego rozgraniczenia obrotów na poszczególnych rachunkach, zgodnego z założeniami jednolitego planu kont bankowych i wymaganiem statystyki i planowania finansowego.
- b) przyspieszenie uzgodnień całości obrotów dziennych przez umożliwienie w ciągu dnia kilkakrotnych częściowych uzgodnień obrotów memoriałowych.

Chociaż więc omawiana instrukcja nosi tytuł „Rachunki operacyjne i inne oraz rozliczenia międzyoddziałowe“, znaczenie jej — poza ujednoliceniem i racjonalizowaniem we wszystkich bankach techniki prowadzenia rachunków osobowych — polega przede wszystkim na tym, że w zasadzie reguluje ona całą rachunkowość placówek bankowych. Nie można bowiem było ujednolicić prowadzenia rachunków osobowych według zasad rozrachunku gospodarczego bez ustalenia drogi, na której placówka bankowa zestawia wszystkie obrotyienne.

Przyspieszenie uzgodnienia całości obrotów dziennych osiągnięto, wprowadzając zasadę, że na każdą operację memoriałową (bezgotówkową) bank musi posiadać oddzielne dowody do obciążenia i uznania odpowiednich kont bilansowych. Dowody memoriałowe przed skierowaniem ich do księgowania segreguje się na odpowiednie konta bilansowe w szafce posiadającej oddzielne przegródki dla dowodów „Wn“ i „Ma“. Po odłożeniu dowodów do szafki, można każdej chwili je zestawić dla uzgodnienia obrotów. Pierwsze uzgodnienie tego rodzaju w praktyce na ogół będzie zawsze obejmowało awizy uznaniowe i obciążeniowe nadesłane z innych oddziałów. Po ich uzgodnieniu, zaksięgowanie na właściwych rachunkach osobowych wymaga pewnego czasu, w związku z czym napływające w międzyczasie zlecenia (dowody) mogą być posegregowane i uzgodnione, a następnie jako druga partia oddane do zaksięgowania na rachunkach osobowych. Z kolei ponownie, podczas księgowania poprzednich zleceń na rachunkach osobowych, może być posegregowana i uzgodniona następna partia itd. aż do końca godzin przyjmowania zleceń memoriałowych. Ilość uzgodnień winna być regulowana w zależności od ilości operacji i dokładności pracy księgujących. W większych oddziałach konieczne są bardzo częste uzgodnienia, przy czym dla uniknięcia zahamowań w razie niezgodności zestawienia, mogą być stosowane dwie lub więcej szafki do segregowania dowodów, czynne kolejno z chwilą rozpoczęcia zestawiania dowodów w szafce sąsiedniej; każda z szafek winna przy tym otrzymywać wszystkie dowody „Wn“ i „Ma“ poszczególnych operacji, celem umożliwienia samodzielnego uzgodnienia danej partii obrotów.

W mniejszych oddziałach uzgodnienia mogą być przeprowadzane rzadziej lub też nawet mogą być przeprowadzane jednorazowo przy końcu dnia. W tym ostatnim przypadku instrukcja przewiduje zmianę obiegu dowodów memoriałowych i ich segregowanie oraz zestawienie po uprzednim zaksięgowaniu na rachunkach osobowych.

Wszelkie dowody kasowe segreguje się po otrzymaniu ich z kasy i po zaksięgowaniu na rachunkach osobowych dowodów dotyczących tych rachunków. Wystarczy jednorazowe zestawienie obrotów kasowych, przy czym uzgadnia się je w drodze rachunkowego wyprowadzenia salda gotówki na dzień bieżący i porównania go z saldem gotówki faktycznie znajdującej się w banku.

Sumy obrotów dziennych na każdym koncie bilansowym, oddzielnie memoriałowym i oddzielnie kasowych, zestawione i uzgodnione — jak wspomniano — partiami lub jednorazowo, na podstawie oryginalnych dowodów księgowych, wpisuje się do „Zestawienia obrotów dziennych“. Po podsumowaniu poszczególnych kolumn uzyskuje się obraz całości obrotów dziennych. Zauważyć przy tym należy, że stosowana poprzednio w NBP tzw. „sztraca“ nie ujmowała całości obrotów kasowych, w związku z czym bardzo trudne byłoby wyodrębnienie i zaksięgowanie w raporcie dziennym tych obrotów, czego wymaga jednolity plan kont bankowych oraz zasada podwójnej księgowości.

Dla banków — poza NBP — omawiana instrukcja wprowadza inną zasadniczą nowość, a mianowicie znieśnienie dzienników i primanot oraz oparcie się wyłącznie na dowodach księgowych, segregowanych w szafkach i uzgadnianych przy pomocy zestawień maszynowych. System ten bowiem opiera się na daleko posuniętej racjonalizacji pracy, eliminującej zapisy porządkowe i ograniczającej się do zapisów bezpośrednich na właściwych rachunkach lub kontach. Banki, akceptując powyższy system, wykazały śmiałe podejście do nowatorskich pomysłów. Niewątpliwie bowiem poszczególnym placówkom w okresie początkowym trudno będzie przyzwyczaić się do tego systemu, który zresztą wymaga dobrej wewnętrznej organizacji oraz dużej jej dokładności ze strony tzw. likwidatorów i pracowników kontrolujących.

Przy opracowywaniu instrukcji zracjonalizowano i znormalizowano szereg formularzy dotyczących rachunków osobowych. Osiągnięcia w tej dziedzinie są bardzo duże. Przedstawienie ich jednak w artykule byłoby trudne bez drobiazgowych opisów. Przykładowo tylko nadmienić można, że np. formaty wszelkiego typu „zbiorowych zestawień“ dostosowano do maszyn sumujących i wyeliminowano wszelkie zbędne rubryki.

ROZLICZENIA MIĘDZYODDZIAŁOWE i MIĘDZYBANKOWE.

Ujednolicenie rozliczeń międzyoddziałowych w poszczególnych bankach stanowiło stosunkowo łatwiejsze zagadnienie. Przyjęto bowiem założenie, że wszystkie banki w niedługim czasie przechodzą na scentralizowaną księgowość. System rozliczeń międzyoddziałowych, stosowany w NBP, uznano za racjonalny i ujęto go w części A instrukcji o obrocie pieniężnym, jako obowiązujący wszystkie banki.

Na marginesie tej sprawy warto jednak zaznaczyć, że w toku dyskusji rozważano też pewne odmiany przyjętego systemu. Wysunięto propozycję by dla ułatwienia kontroli w Centralnej Księgowości, placówka sporządzająca awiz (uznaniowy lub obciążeniowy) przesyłała jego jedną kopię Centralnej Księgowości oraz drugą kopię wraz z oryginałem awizu do właściwej placówki. Placówka otrzymująca oryginał awizu skierowywałaby kopię również do Centralnej Księgowości, która — przy pomocy porównania obu kopii — przeprowadzałaby kontrolę rozliczeń. Druga propozycja była odmianą pierwszej, a mianowicie polegała na tym, by dodatkową kopię załączano tylko do oryginału awizu. Po skierowaniu tej kopii do Centralnej Księgowości, przez placówkę otrzymującą awiz, Centralna Księgowość mogłaby łatwiej wyszukać odpowiednią pozycję na zestawieniu awizów wysłanych z pierwszej placówki.

Projektów tych nie przyjęto, stojąc na stanowisku, że wartość ich nie jest dostatecznie udowodniona przy dużej ilości rozliczeń pomiędzy placówkami większych banków. Niemniej pożądane byłoby znalezienie sposobu ułatwienia kontroli w Centralnej Księgowości.

Sytuacja w dziedzinie rozliczeń pomiędzy placówkami różnych banków wymagała uporządkowania, gdyż tak uzgodnienie i wyrównywanie tych rozliczeń, jak i względy obrotu bezgotówkowego, wysuwały pilną potrzebę tego. W stanie dotychczasowym trudno było centralom poszczególnych banków zorientować się ile ich placówki są winne placówkom innego banku lub odwrotnie, gdyż poszczególne placówki rozliczały się bezpośrednio i w rozmaitych terminach. O ile zaś placówki kierowały przelewy przez rachunki żyrowe w oddziałach NBP, wówczas uznanie odbiorcy przelewu ulegało przedłużeniu o drogę przelewu poprzez oddziały NBP.

W związku z powyższym dla usprawnienia ześrodkowania w centralach banków wolnych funduszy i umożliwienia przez to centralom szybszego dysponowania nimi oraz dla przyspieszenia bezgotówkowych obrotów przelewowych i wszelkich rozliczeń międzybankowych, opracowano zatwierdzoną przez ministra skarbu

część B instrukcji o obrocie pieniężnym p. t. „Rozliczenia międzybankowe“.

Główne zasady tych rozliczeń są następujące:

- Celem szybszego załatwienia operacji, placówki uczestniczących w rozrachunku banków przesyłają sobie odnośne dokumenty wprost t. zn. z pominięciem pośrednictwa oddziałów NBP.
- Przy przysyłaniu dokumentów dołącza się je do zbiorówek („U“ lub „O“) znormalizowanych we wszystkich bankach.
- Uznanie lub obciążenie właściwych rachunków osobowych w placówkach otrzymujących zbiorówki następuje natychmiast po otrzymaniu zbiorówki.
- Rozliczenia operacji międzybankowych następują w placówkach centralnych w Warszawie, natychmiast po otrzymaniu przez nie znormalizowanej zbiorówki („R-U“ lub „R-O“) od placówki, która zainicjowała operację.
- Rozliczenie centralne następuje przez Izbę Rozrachunkową przy Oddziale Głównym NBP w drodze podania do rozrachunku, przez placówkę centralną banku drugiego (odbiorcy zlecenia), zbiorówek „R-U“ lub „R-O“.
- Kontrolę rozliczeń przeprowadza Centralna Księgowość każdego banku, w drodze łączenia zbiorówek „R-U“ lub „R-O“, otrzymanych z własnych placówek terenowych, z kopiami zbiorówek, które przedstawił do rozrachunku drugi bank.

Instrukcja omawia szczegółowo sposób księgowania w terenowych placówkach banków i w placówkach centralnych.

Dla odciążenia placówek centralnych od rozliczeń przeprowadzonych w tych miejscowościach, w których istnieją przy oddziałach NBP Izby Rozrachunkowe, instrukcja poleca w tych przypadkach przeprowadzać rozliczenia bezpośrednio przez miejscowe Izby.

Przyjęty w instrukcji system rozliczeń stanowi całkowicie nowatorską próbę uregulowania zagadnienia rozliczeń międzybankowych.

RÓŻNE ZAGADNIENIA TECHNIKI OBROTU PIENIĘŻNEGO.

Krótki okres czasu nie pozwolił na wyczerpanie wszelkich zagadnień ujednolicenia całości techniki i rachunkowości obrotu pieniężnego. Podjęto pracę nad ujednoliceniem inkasa faktur według przepisów uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. oraz inkasa innych dokumentów. Inkaso faktur zostało wprowadzić już poprzednio częściowo ujednolicone, gdyż wszystkie banki przyjęły obowiązujące w tym względzie przepisy

NBP, jako obowiązujące w międzybankowych obrotach. Zachodzi jednak konieczność uzupełnienia i dostosowania tych przepisów do wymaganych przez jednolity plan kont bankowych księgowości w klasie „O”.

To samo dotyczy inkasa innych dokumentów. Wyłaniają się jednak tutaj dodatkowe problemy, jak ujednolicenie techniki inkasowej i formularzy przy inkasie różnego rodzaju dokumentów (czeki, weksle, inkaso towarowe) przy założeniu bezpośredniego korespondowania ze sobą wszystkich placówek bankowych. Ważną dziedzinę stanowi też usprawnienie i zra-

cjonalizowanie techniki czynności z akredytowaniem, przekazami bankowymi oraz techniki związanej z finansowaniem inwestycji. A wreszcie niezmiernie ważne jest dla banków zagadnienie organizacji i techniki centralnej księgowości, jako syntezy wszystkich operacji bankowych. Wszystkie te dziedziny przedstawiają szerokie pole do pracy dla racjonalizatorów i nowatorów bankowości. Dlatego też bardzo pożądane byłoby, aby artykuł niniejszy zapoczątkował dalsze omówienia problemów oraz rozwiązań techniki i rachunkowości bankowej.

DZIAŁ i n s t r u k c y j n y

DEPARTAMENT OGÓLNY

WYCIĄGI Z PISM WYDZIAŁU ORGANIZACYJNEGO

W związku z kierowaniem przez różne oddziały za pytań w sprawach poruszających podobne zagadnienia — zamieszcza się poniżej wyciągi z niektórych pism Wydziału, omawiających lub wyjaśniających nasuwające się oddziałom wątpliwości.

Zawarte w wyciągach wyjaśnienia lub wykładnie poszczególnych przepisów mają służyć jako porównawczy materiał informacyjny przy załatwianiu podobnych spraw wynikających z praktyki oddziałowej.

W pierwszej kolejności przytaczamy szereg wyjaśnień dotyczących właściwego stosowania przepisów o obrocie bezgotówkowym, zaznaczamy jednak, że wyjaśnień tych nie należy traktować, jako bezwzględnie i stale obowiązujących. Do udzielania autentycznej interpretacji przepisów ustawy z 1. VII. 1949 r. o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym powołany jest jedynie minister skarbu (art. 17), treść zatem poszczególnych pism pozostaje tak długo aktualna, dopóki nie ukaże się inne zarządzenie Banku lub wyciąg z pisma Wydziału Organizacyjnego, regulujący dane zagadnienie w sposób odmienny.

ZAGADNIENIA NA TLE STOSOWANIA PRZEPISÓW O OBROcie BEZGOTÓWKOWYM.

Art. 1 ust. 1 pkt. 2 —

Kupiec, który za wiedzą Urzędu Skarbowego prowadzi wyłącznie sprzedaż likwidacyjną na podstawie

zgłoszonego rewanżu, i który nie jest zobowiązany już do prowadzenia ksiąg handlowych (uproszczonych) — nie może być uważany za uczestnika obrotu bezgotówkowego i przepisom ustawy nie podlega.

SP. L. dz. O/III/16-b z 1. X. 1949 r.

Art. 3 —

Odpowiadając na pytanie przytoczone w piśmie Związku Zrzeszeń Kupieckich woj. łódzkiego, wyjaśniamy co następuje:

Zawarty w art. 3 pkt. 3 ustawy obowiązek lokowania zasobów gotówkowych — przekraczających górną granicę pogotowia kasowego — powstaje w tym przypadku, gdy uczestnik obrotu bezgotówkowego, należący do grupy gospodarki prywatnej, korzysta z kredytu bankowego i właściwy dla niego bank lub spółdzielnia kredytowa zażądają odprowadzenia tych nadwyżek do kas banku.

...wyjaśniamy, że z art. 3 pkt. 2 ustawy z dn. 1. VII. 1949 r. o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym wynika, iż uczestnicy obrotu bezgotówkowego grupy prywatnej — obowiązani są do regulowania wszelkich transakcji w drodze przelewów bankowych lub czekami rozrachunkowymi wyłącznie z uczestnikami obrotu bezgotówkowego.

Jeżeli zatem uczestnik obrotu dokonuje transakcji z osobą w obrocie nie uczestniczącą — zapłata może

być dokonana gotówką bez względu na wysokość kwoty. Na takiej wykładni wyżej wymienionego artykułu oparty został przepis ok. 140/49 dotyczący uprawnień do zapłaty gotówkowej dla uczestników obrotu bezgotówkowego grupy prywatnej.

MT. O/III/16-b z dn. 16. IX. 1949 r.

Art. 5 —

Uczestnicy obrotu bezgotówkowego należący do grupy gospodarki prywatnej obowiązani są do posiadania rachunku w Banku Zw. Sp. Zar. tylko w tym przypadku, gdy są przez tę instytucję kredytowani. Sprawę tę wyjaśniliśmy z Instytucją Centralną PBI, cd której otrzymaliśmy zapewnienia, że pismo okóln. Wydziału Finansowego tego banku z dn. 20. VI. 1949 Znak 2/a/F nie stanowi podstawy do żądania przeniesienia omawianych rachunków z Banku Spółdzielczego do miejscowego oddziału PBR. Odpowiedniej treści wyjaśnienie zostanie skierowane przez Instytucję Centralną PBR bezpośrednio do oddziałów tego banku.

SP. C/III/17-d z dn. 26. XI. 1949 r.

Art. 7 —

...podzielamy stanowisko Oddziału, że tamtejsza Miejska Kolej Elektryczna obowiązana jest odprowadzać swoje wpływy kasowe bezpośrednio do Banku Komunalnego, jako instytucji kredytowej sprawującej kontrolę nad tym przedsiębiorstwem (dekret z 26. X. 1949 r. o reformie bankowej).

Nie zgadzamy się natomiast z wyrażonym przez Oddział poglądem, że MKE winna otworzyć w NBP rachunek pomocniczy, specjalnie w celu odprowadzania wpływów kasowych, a to z uwagi na przepis art. 7 wyżej wymienionej ustawy, który zagadnienie to reguluje odmiennie, w sposób nie budzący wątpliwości. Poza rachunkiem w BK może Miejska Kolej Elektryczna posiadać rachunek pomocniczy jedynie w PKO.

TP. O/3/16-b z 1. X. 49.

Art. 8 —

...wyjaśniając wysunięte przez Oddział wątpliwości oraz w związku z budzącą zastrzeżenia wykładnią niektórych przepisów ustawy, wyjaśniamy, że:

- 1) uczestnik grupy uspołecznionej (art. 1 ust. 1 pkt. 1) zobowiązany jest na podstawie art. 2 ust. do regulowania wszelkich rozrachunków w drodze bezgotówkowej, z wyjątkiem przypadków wyliczonych z art. 8 pkt. 1 do 5.

Zagadnienie, w jakich innych przypadkach może być przez uczestnika grupy uspołecznionej uskutecziona wypłata gotówkowa ponad górną granicę drobnych wypłat — nie jest na razie rozstrzygnięte. Wy-

płaty takie (np. przy zakupie obrazu od artysty malarza) zostaną prawdopodobnie objęte pkt. 6 wyżej wymienionego artykułu. Określenie przez ministra skarbu typu transakcyj dozwoływanych do gotówkowego regulowania z mocy tego punktu nastąpi w niedługim czasie.

- 2) uczestnik obrotu bezgotówkowego grupy prywatnej (art. 1 ust. 1 pkt. 2) może dokonywać wypłat gotówkowych ponad górną granicę drobnych wypłat gotówkowych na rzecz nieuczestników obrotu — bez ograniczenia.

TP. O/3/16-b z 1. X. 1949.

—o—

Załatwiając list z dnia 27 ub. m. upoważniamy Oddział do wydania DOKP zezwolenia na gotówkową wypłatę omówionych w wyżej wymienionym liście odškodowań klientom kolei. Wypłaty te mogą być dokonywane gotówkowo tylko na rzecz osób, które nie są obowiązane do uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym. Zezwolenie niniejsze ważne jest na okres przejściowy do czasu uregulowania przez ministra skarbu zakresu zwolnień objętych przepisami art. 8 ust. 1 pkt. 6 ustawy z dnia 1. VII. 49.

SP. O/3/17-d z dn. 7. X. 1949.

—o—

...wyrażamy zgodę na wypłacanie gotówką przez Ubezpieczalnię Społeczną bezpośrednio ubezpieczonym lub za pośrednictwem PKO — wszelkich ustawowych świadczeń pieniężnych, bez względu na ich wysokość.

Jednocześnie komunikujemy, że zezwolenie na gotówkowe dokonywanie tego rodzaju wypłat z pogotowia kasowego oraz z innych wpływów gotówkowych, jak również na uzupełnianie pogotowia z wpływów dziennych — udzieliliśmy już generalnie Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, który powiadomił o tym wszystkie podległe sobie placówki ubezpieczeń społecznych ok. Nr 186 z dn. 3. X. br.

MT. O/3/17-d z dn. 10. XI. 1949.

—o—

...aprobowujemy zajęte przez Oddział stanowisko odnośnie ustalania wysokości pogotowia kasowego dla niektórych jednostek gospodarczych grup uspołecznionej w sposób podany w Ich liście, tj. w formie generalnego zezwolenia na dokonywanie niektórych określonych wypłat z pogotowia kasowego. Zastrzegamy jednakże, iż zezwolenie generalne wyznaczające limit pogotowia, z uwzględnieniem wypłat gotówkowych przewidzianych w art. 8 ust. 1 pkt. 1 — 4 i 6 ustawy z dn. 1. VII. 1949 — winno być wydawane bardzo ostrożnie i ograniczane do przypadków naprawdę wyjątkowych, uzasadnionych ważnymi przy-

czynami gospodarczymi lub utrudnioną komunikacją z Oddziałem. Zezwoleniem tym nie mogą być również objęte należności uczestników obrotu bezgotówkowego, w stosunku do których obowiązują zasady art. 2 ust. 1 pkt. 2 wyżej wymienionej ustawy.

Odpowiadając na poruszone w liście wątpliwości, wyjaśniamy co następuje: Przyjęta przez Oddział interpretacja użytego w Ok. 140/49 pkt. 8 ust. 1 określenia „bez względu na osobę kontrahenta” jest słuszna. Określenie to odnosi się jednakże do transakcji wymienionych w art. 8 ust. 1 pkt. 1 omawianej ustawy (drobne wpłaty i wypłaty) i w żadnym przypadku nie może być rozciągnięte na wypłaty przewidziane w punktach 2 — 4 i 6 powołanego artykułu, jeżeli transakcja zawierana jest z uczestnikami obrotu bezgotówkowego, co do których obowiązuje zasada ogólna z art. 2 ust. 1 pkt. 2.

Wątpliwości Oddziału odnośnie treści art. 8 ust. 4 wyżej wymienionej ustawy są teoretycznie słuszne, praktyka jednakże wykazuje, że zagadnienie sposobu regulowania należności przez uczestnika obrotu grupy prywatnej w przedsiębiorstwach detalicznej sprzedaży nie nastrocza nigdy specjalnych trudności.

Przepis ust. 4 wyżej wymienionego artykułu podyktowany został troską o ustrzeżenie przedsiębiorstw detalicznej sprzedaży przed nieuczciwością niektórych uczestników i — aczkolwiek opóźnia dokonanie zakupu — nie stwarza sytuacji bez wyjścia, gdyż transakcja dojdzie zawsze do skutku, gdy sprzedawca otrzyma np. wyciąg ze swego rachunku z zawiadomieniem o wpływie należności za towar.

MT. O/3/16-b z 27. X. 1949.

—o—

...wyjaśniamy, że Oddział ma prawo — na podstawie ust. 2 pkt. 2 art. 8 ustawy z dn. 1. VII. 1949 — zezwolić spółdzielni spożywczej na regulowanie z pogotowia kasowego wydatków wymienionych w ust. 1 pkt. 3 i 4 omawianego artykułu.

W zezwoleniu jednak należy oznaczyć możliwie niski limit, do wysokości którego wypłaty te mogą być dokonywane i zaznaczyć, że zezwolenie to odnosi się do zakupów na ściśle określone cele (skup warzyw, owoców, okopowizny w okresie podaży).

Udzielanie tego rodzaju zezwoleń leży w kompetencji Oddziału. Jednocześnie zaznaczamy, że drobne wypłaty (art. 8 ust. 1 pkt. 1) nie na cele wymienione w pkt. 2 — 4 i 6 ust. 1 powołanego artykułu mogą być dokonywane z pogotowia kasowego lub wpływów dziennych bez zgody Oddziału.

SP. O/3/17-d z dn. 14. XI. 1949.

Art. 10 —

W sprawie odnotowywania na złożonych do wykonania poleceniach przelewu oraz czekach rozrachun-

kowych — obok daty przyjęcia — również daty księgowania, zajmujemy stanowisko negatywne. W myśl bowiem art. 10 ustawy, termin wykonania zobowiązania w obrocie bezgotówkowym uważa się za zachowany, jeżeli w ostatnim dniu tego terminu dłużnik udzielił zlecenia dokonania przelewu bądź wręczył czek rozrachunkowy. Decydującym zatem momentem jest data wpływu przelewu (doreczenia czeku), a nie data księgowania, nie ma więc potrzeby odnotowywania tej ostatniej.

TP. O/3/16-d z dn. 1. X. 1949.

—o—

Rozporządzenie z dnia 6. VIII. 1949 r. w sprawie wykonania ustawy o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym.

§ 2.

...wyjaśniamy, że zagadnienie, czy wypłata do rozliczenia kwoty przewyższającej zł 30.000.— stanowi przekroczenie przepisów o obrocie bezgotówkowym należy rozpatrywać każdorazowo z punktu widzenia transakcji, na której przeprowadzenie została dokonana wypłata. Jeżeli zatem dopuszczalne jest w danym przypadku zawarcie gotówkowej transakcji na kwotę przekraczającą górną granicę drobnych wypłat (np. w ramach art. 8 ust. 1 ustawy z dn. 1. VII. 1949) nie będzie stanowiło przekroczenia ustawy wypłata do rozliczenia kwoty ponad zł 30.000.— dokonana na zawarcie takiej transakcji.

Rozliczenie z pobranej zaliczki (kwoty do rozliczenia) winno być zasadniczo przeprowadzone w dniu jej podjęcia, chyba że chodzi o transakcje, które ze względu na swój charakter nie mogą być zawarte w ciągu jednego dnia.

JL. O/3/17-d z dn. 29. XI. 1949.

—o—

...przez pojęcie „jednorazowej transakcji“ (§ 2 rozp. Min. Skarbu z dn. 6. VIII. 1949) należy rozumieć zawarcie określonej umowy, której całkowite wykonanie zostało stwierdzone wystawieniem rachunku lub faktury (np. kupno, sprzedaż, usługa itp. — w ramach gospodarczej działalności uczestnika).

SP. O/3/17-d z dn. 7. XI. 1949.

—o—

...Jednorazowe transakcje (każda faktura lub rachunek) przewyższające kwotę zł 30.000, przy których towar wysyła się za zaliczeniem pocztowym winny być załatwiane bezgotówkowo, jeżeli są dokonywane w obrocie między uczestnikami obrotu bezgotówkowego. Nadawca (uczestnik obrotu) towaru winien wskazać przy tym rachunek, na który należność winna być zapisana, odbiorca zaś (również uczestnik) winien wykupić przesyłkę w sposób bezgotówkowy

np. wręczając urzędowi pocztowemu czek rozrachunkowy na miejscową instytucję bankową.

Decydująca w tym przypadku jest okoliczność, że transakcja dokonywana jest między odbiorcą towaru a dostawcą, poczta zaś spełnia jedynie rolę pośrednika-inkasenta.

Jeżeli towar wyszczególniony na jednym rachunku przesyłany jest w kilku paczkach zaliczeniowych, z których każda nie przekracza kwoty zł 30.000.—, odbiorca będący uczestnikiem obrotu bezgotówkowego

obowiązany jest — nawet przy kolejnym wykupie pojedynczych paczek — uregulować należność za całość bezgotówkowo, jeżeli otrzymał uprzednio od dostawcy fakturę (rachunek). Nadmieniamy przy tym, że na podstawie zarządzenia władz pocztowych z dnia 9. X. 1948, opublikowanego w Dzienniku Urzęd. M. P. i T. Nr 24/48 poz. 60 — urzędy pocztowe są uprawnione do przyjmowania od osób i firm prywatnych czeków rozrachunkowych do wysokości zł 50.000.—. SP. 0/3/17-d z dn. 7; IX. 1949.

DEPARTAMENT KREDYTOWY

ANALIZA RACHUNKU WYNIKÓW ORAZ SPECYFIKACJI NAKŁADÓW RODZAJOWYCH

W myśl zasad systemu finansowego, Narodowy Bank Polski zobowiązany jest badać całokształt gospodarki eksploatacyjnej przedsiębiorstwa w jej aspekcie finansowym. W świetle tej tezy, obowiązki Banku odnośnie kontroli wykonania planu finansowego można uchwycić w następujących punktach:

- a) badanie kształtowania się nakładów w przedsiębiorstwie,
- b) kontrola stanów aktywów normowanych,
- c) kontrola prawidłowego pokrycia ustalonego dla przedsiębiorstwa normatywu własnymi środkami obrotowymi,
- d) badanie wykonania planu produkcji według wartości,
- e) stałe czuwanie nad prawidłowym przebiegiem akumulacji zysku w przedsiębiorstwie,
- f) kontrola przestrzegania przez przedsiębiorstwo zasady ścisłego rozgraniczenia gospodarki eksploatacyjnej od inwestycyjnej.

ad a) Na podstawie materiałów bilansowych nie można przeprowadzić dokładnej analizy nakładów operacyjnych w układzie rodzajowym. Nakłady operacyjne w porównawczym rachunku wyników podane są w rozbiciu na grupy kont w klasie 4-tej z tym, że grupy 41 „Robocizna i świadczenia robotników“ oraz 42 „Pensje i świadczenia pracowników umysłowych“ są połączone w jedną grupę „Nakłady osobowe“. Wspomniany układ daje tylko ogólny pogląd na kształtowanie się nakładów operacyjnych, przez obserwację stosunków procentowych poszczególnych grup nakładów do ich ogólnej sumy.

Wydaje się konieczne, aby oddział otrzymywał dodatkowo specyfikację nakładów rodzajowych w układzie wzoru PF 7, w celu stwierdzenia odchylenia wykonania od planu. Na podstawie tej specyfikacji, od-

dział ustali, które z podgrup posiadają charakter kosztu zmiennego, a które z podgrup posiadają charakter kosztu stałego. W podgrupach o charakterze zmiennym (wzrost kosztów proporcjonalny do wzrostu produkcji) należy ustalić odchylenia względne; w drugim przypadku (koszt stały) należy ustalić bezwzględne odchylenie wykonania od planu.

Szczególnie baczną uwagę oddział winien poświęcić zagadnieniu nakładów i strat nadzwyczajnych, pozazakładowych i finansowych oraz dochodom z tego tytułu, ponieważ ich saldo wpływa decydująco na powstanie różnicy pomiędzy zyskiem operacyjnym a ostatecznym zyskiem brutto wykazany w rachunku wyników. Poza tym, w tej grupie nakładów mogą występować zamrożenia środków obrotowych w postaci:

- 1) strat np. z tytułu przestojów nadzwyczajnych,
- 2) zaangażowania środków obrotowych w działalności pozazakładowej.

ad b) Zagadnienie tworzenia się w przedsiębiorstwach nadmiernych zapasów materiałowych i produkcyjnych jest dzisiaj jednym z najważniejszych zagadnień i, ze względu na straty jakie przynosi gospodarce planowej, wymaga wzmoczonej czujności wszystkich organów kontrolujących przedsiębiorstwa oraz stałej akcji mającej na celu uzdrowienie dotychczasowego stanu.

Na podstawie zestawienia analitycznego środków normowanych należy dokładnie przeanalizować kształtowanie się zapasów ponadnormatywnych przedsiębiorstwa.

ad c) Należy zwracać uwagę, aby przedsiębiorstwo posiadało stale odpowiednie środki normatywne niezbędne do wykonania planu produkcyjnego. Należy na podstawie każdorazowego zestawienia analitycznego

środków normowanych i ich pokrycia funduszami własnymi stwierdzić, czy własne środki obrotowe przedsiębiorstwa pokrywają w całości ustalony normatyw. W przypadku stwierdzenia niedoboru własnych środków obrotowych, oddział występuje z wnioskiem o przyznanie przedsiębiorstwu dotacji, natomiast w przypadku stwierdzenia nadwyżki, należy obliczoną nadwyżkę odprowadzić na rachunek wyrównawczy środków obrotowych.

ad d) Ustalamy wartość wykonanej produkcji przedsiębiorstwa po koszcie własnym i przeprowadzamy porównanie z planem finansowym zarówno w globalnej kwocie jak i w poszczególnych grupach.

Na podstawie wzoru PF 13a, rachunku wyników i porównawczego rachunku wyników, zestawiamy do analizy koszt własny produkcji według następujących działów:

Koszt własny	Plan	Wykonanie
I. realizacji produkcji przemysłowej oraz robót i usług nieprzemysłowych,		
II. inwestycji i kapitalnych remontów wykonanych sposobem gospodarczym,		
III. a) różnic remanentów wyrobów gotowych i półfabrykatów typowych,		
b) różnic remanentów wyrobów półgotowych i produkcji w toku.		

Analiza polega na stwierdzeniu:

- 1) W jakim procencie wykonano plan produkcji po koszcie własnym w danym okresie sprawozdawczym, w stosunku do odpowiedniego planu (pierwszego kwartału, pierwszego półrocza, trzech kwartałów).
- 2) Czy realizacja produkcji przebiega zgodnie z planem.
- 3) Czy realizacja robót kapitalnych przebiega zgodnie z planem.
- 4) Czy wzrost remanentów końcowych względnie ich spadek jest zgodny z planem.
- 5) W jakim stosunku procentowym pozostaje wykonanie badanego okresu do rocznego planu.

ad e) Oddział powinien ustalić na podstawie rachunku wyników faktyczny zysk operacyjny oraz ostateczny zysk brutto przedsiębiorstwa i stwierdzić czy osiągnięte przez przedsiębiorstwo wyniki są zgodne z planem. W przypadku stwierdzenia znaczniejszych odchyleń, należy niezwłocznie interweniować w przedsiębiorstwie oraz w jednostce nadrzędnej.

ad f) Analiza oddziału ogranicza się do stwierdzenia na podstawie bilansu oraz porównawczego rachunku wyników:

- 1) wysokości środków obrotowych zaangażowanych w inwestycjach,
- 2) przebiegu wykonania zakresłego dla przedsiębiorstwa planu inwestycyjnego ze szczególnym uwzględnieniem kapitalnych robót wykonanych sposobem gospodarczym.

W tym krótkim wstępie zostały przedstawione zadania Banku odnośnie kontroli wykonania planu oraz ogólne zasady wykonania tych zadań w oparciu o materiały sprawozdawcze bilansowe. Celem analizy rachunku wyników, porównawczego rachunku wyników oraz specyfikacji nakładów rodzajowych, jest kontrola

wykonania planu finansowego przez przedsiębiorstwo odnośnie zagadnień określonych w punktach: a, d, e oraz f 2.

Z uwagi na fakt, że rachunek wyników i porównawczy rachunek wyników zawierają tę samą treść, różniąc się jedynie formą ujęcia materiału cyfrowego, analiza tych dwóch załączników do bilansu potraktowana jest jako jednolita całość.

Analiza porównawczego rachunku wyników oraz rachunku wyników.

Układ porównawczego rachunku wyników jest prawie identyczny z układem wzorów PF 13 i 13a „Planowany wynik działalności gospodarczej na 1950 r.”. W związku z tym posiadamy możliwość sprawdzania przebiegu każdej pozycji w planowanym wyniku działalności gospodarczej przedsiębiorstwa. Należy pamiętać, aby nakładów operacyjnych nie analizować mechanicznie, traktując ustalone w cyfrach bezwzględnych odchylenia od planu jako przekroczenia dyscypliny finansowej przez przedsiębiorstwo. Wykonanie planu produkcyjnego zwykle różni się w cyfrach od samego planu (przedsiębiorstwa przekraczają zakresłony plan produkcji). Oczywiście fakt powyższy musi pociągnąć za sobą wzrost kosztów zmiennych w przedsiębiorstwie, przy czym odnośna jednostka może nawet przekroczyć ustalony w planie limit kosztów (nakładów). W przypadku wzrostu, proporcjonalnego do wzrostu produkcji, nie będzie ten stan przekroczeniem dyscypliny finansowej.

Analizując porównawczy rachunek wyników należy przede wszystkim stwierdzić, czy zachowane zostały w nim proporcje ustalone w planie finansowym. Decydującymi proporcjami zakresłonymi przez plan są następujące:

- 1) stosunek procentowy kosztu własnego realizacji produkcji do wartości realizacji produkcji,

- 2) stosunek procentowy kosztu własnego realizacji towarów do wartości realizacji towarów,
- 3) stosunek procentowy jaki zachodzi między poszczególnymi sumami grup nakładów operacyjnych do ich ogólnej sumy wykazanej we wzorze PF 13 względnie 13a.

ad 1) Zasadniczą proporcją planu finansowego jest proporcja pomiędzy wartością realizacji produkcji *) a kosztem realizacji produkcji, przy czym w analizie przyjmujemy za 100 wartość realizacji produkcji i do niej odnosimy koszt własny realizacji.

*) pod terminem realizacja produkcji należy rozumieć sumę:

- a) realizacji produkcji podstawowej
- b) realizacji produkcji pomocniczej
- c) realizacji robót i usług
- d) realizacji odpadków

$$X_1 = \frac{K}{R} \times 100$$

X_1 = stosunek procentowy kosztu własnego realizacji produkcji do wartości realizacji produkcji.

K = koszt własny realizacji produkcji

R = wartość realizacji produkcji.

X_1 ustalamy z planu finansowego wzór PF 13a w sposób następujący:

K = suma nakładów
plus
remanenty początkowe
minus:
inwestycje wykonane sposobem gospodarczym,
kapitałowe remonty wykonane sposobem gospodarczym,
obroty wewnętrzne,
remanenty końcowe,
 R = realizacja wyrobów gotowych
plus:
realizacja półfabrykatów typowych
realizacja robót i usług,
realizacja odpadków.

Następnie od wartości realizacji produkcji faktycznie wykonanej w badanym okresie sprawozdawczym obliczamy, przy pomocy X_1 ustalonego z planu, *orientacyjny limit* kosztu własnego realizacji produkcji.

$$L_1 = \frac{R \times X_1}{100}$$

L_1 = limit orientacyjny

R = wartość realizacji produkcji faktycznie wykonanej

Na podstawie rachunku wyników ustalamy koszt własny realizacji produkcji (suma kosztu własnego realizacji: produkcji podstawowej, pomocniczej, robót i usług oraz odpadków). Otrzymany wynik porównujemy z obliczonym uprzednio orientacyjnym limitem. Wszelkie znaczne odchylenia w dół i w górę należy niezwłocznie wyjaśnić w przedsiębiorstwie, w sensie ustalenia przyczyn ich powstania.

Np:

Wzór PF 13-a plan na I-szy kwartał 1950 r.

A. Nakłady	250	A. Realizacja:	
B. Remanenty		Wyrobów gotowych	150
początkowe	300	Półfabrykatów typowych	50
		Robót i usług	5
		Odpadków	5
		Inwestycje wykonane sposobem gospodarczym	20
		Kapitałowe remonty wykonane sposobem gospodarczym	3
		Obroty wewnętrzne	7
		Razem A	240
		B. Remanenty końcowe	320

$$X_1 = \frac{200}{210} \times 100 = 95 \%$$

Rachunek wyników za okres od 1 stycznia do 28 lutego 1950 r.

I. Koszt własny realizacji	I. Realizacja
1. produkcji podstawowej	1. produkcji podstawowej
110	120
2. produkcji pomocniczej	2. produkcji pomocniczej
35	36
3. robót i usług	3. robót i usług
9	10
4. odpadków	4. odpadków
4	4
5. towarów	5. towarów
20	25
Razem I	Razem I
178	195

$$L = \frac{170 \times 95}{100} = 161$$

Faktyczny koszt realizacji (rach. wyników) = 158

Na podstawie statystyki kosztów pośrednich wydziałowych w przedsiębiorstwie stwierdzono, że na obniżenie się kosztu własnego realizacji produkcji miało decydujący wpływ utrzymanie się kosztów stałych na poziomie zaplanowania mimo wykonania planu produkcyjnego (koszt własny) za dwa miesiące w 121%. Dzięki wykonaniu produkcji ponad plan, przedsiębiorstwo zaoszczędziło na koszcie własnym realizacji produkcji zł 3/M w stosunku do planu.

X_1 z planu = 95 %

$$X_1 \text{ z wykonania} = \frac{158}{170} \times 100 = 93 \%$$

W przypadku gdyby X_1 obliczone z rachunku wyników odbiegało znacznie poniżej X_1 z planu, np.: X_1 z planu = 95 %, X_1 z wykonania = 87 %, to według wszelkiego prawdopodobieństwa plan finansowy został sporządzony nierealnie („na wyrost“).

ad 2) Drugą proporcją planu finansowego jest proporcja pomiędzy wartością realizacji towarów a kosztem własnym zrealizowanych towarów.

$$X_2 = \frac{K^1}{R^1} \times 100$$

X_2 — stosunek procentowy kosztu własnego zrealizowanych towarów do wartości realizacji towarów

K^1 — Koszt własny zrealizowanych towarów (wzór PF 13a Nakłady L. p. 11 C)

R^1 — wartość produkcji towarów (wzór PF 13a Dochody L. p. 10 C).

Dalszy tryb postępowania jest zupełnie podobny jak przy proporcji pierwszej to znaczy: ustalony limit orientacyjny równa się:

$$L_2 = \frac{R'' \times X_2}{100}$$

R'' = realizacja towarów (porównawczy rachunek wyników. Dochody pozycja 20 C)

Np:

	Plan I kwartał	Por. rach. wyników 1.1.—28.2.1950
Koszt własny realizowa- nych towarów	120	20
Realizacja towarów	126	25

$$X_2 = \frac{120}{126} \times 100 = 95 \%$$

$$L_2 = \frac{25}{100} \times 95 = 24$$

Na dwa momenty należy zwrócić uwagę:

- 1) Limit orientacyjny wynosi 24/M, natomiast efektywnie poniesiony koszt własny sprzedanych towarów równa się zł 20/M. Należy wyjaśnić przyczyny tworzenia się tak dużej marży przy realizacji towarów.
- 2) Z zestawienia cyfr wynika, że plan realizacji towarów nie będzie prawdopodobnie wykonany. Do tego zagadnienia powrócimy przy omawianiu analizy odchyleń bezwzględnych porównawczego rachunku wyników od planu.

ad 3) Należy porównać stosunki procentowe zachodzące pomiędzy sumami poszczególnych grup nakładów rodzajowych a ich ogólną sumą wykazaną w porównawczym rachunku wyników z obliczonymi analogicznie stosunkami procentowymi na podstawie wzoru PF 13a.

A. Nakłady

	Plan I kw.	0/0	Wykon. I kwart.	0/0
1) Zużycie materiałów	12236	53,9	14769	54,2
2) Nakłady osobowe	8250	36,4	9962	36,7
3) Energia nabyta	620	2,8	741	2,7
4) Usługi obce	735	3,2	885	3,2
5) Podatki, daniny, opłaty				
publ. ubezpieczenia rzeczowe	56	0,2	55	0,2
6) Różne nakłady	127	0,6	125	0,5
7) Umorzenia i narzuty na ryzyka planowane	639	2,8	641	2,4
8) Kalkulowane nakłady wtórne	32	0,1	35	0,1
Razem	22695	100,0	27213	100,0

W podanym przykładzie kształtowanie się kosztów przebiega prawidłowo. Współczynniki zużycia materiałów i nakładów osobowych, jako kosztów typowo zmiennych, wzrastają; natomiast grupa „Różne nakłady” oraz „Umorzenia i narzuty na ryzyka planowane” wykazują tendencję zniżkową.

Uwaga:

Zakładamy, że przedsiębiorstwo nie tworzy rezerw na ryzyka planowane. Gdyby ten przypadek miał miejsce, grupa „Umorzenia i ryzyka planowane” nabrałaby cech mieszanych. Nakłady z tytułu amortyzacji posiadałyby charakter kosztu stałego a nakłady z tytułu narzutów na ryzyka planowane należałoby traktować jako koszt typowo zmienny.

Poza tym należy pamiętać, że wszelkie zmiany cen, siatki płac itp. mogą radykalnie zmienić współczynniki procentowe nakładów.

Kontrola wykonania planu produkcji (według kosztu własnego).

Zestawiamy koszty własne przedsiębiorstwa planowane i wykonane według następującego układu:

Koszt własny	Plan I kwartał		Wykonanie I kwartał		W-g założeń planu koszt wzrost w dzia- le: kwota	Odchylenie 3-5 kwota
	kwota	0/0	kwota	0/0		
I. realizacji produkcji przemysłowej oraz robót i usług nieprzemysłowych	13250	78,9	12761	54,6	16440	-3679
II. inwestycji i kapitalnych remontów wykonanych sposob. gospodarczym	2320	X	592	X	2320	-1728
III. a) różnic remanentów wyrobów gotowych	-3670	-21,9	+1921	+8,3	+3129	+5050
b) różnic remanentów wyrobów półgotowych i pro- dukcji w toku	+7230	+43	+8671	+37,1	+10042	-1371
Razem	19130	X	23945	X		
Dział II	2320	X	592	X		
eksploatacja	16810	100,0	23353	100,0		

Sposób wypełnienia rubryki 5:

Dział II — wstawiamy cyfrę planu (plan inwestycyjny jest sztywny i nie wolno go przekroczyć).

Dział IIIa — z chwilą gdy obliczony wskaźnik pro-

centowy dla różnic remanentowych jest minusowy, to przy wykonaniu planu produkcji z nadwyżką, należy odnośny wskaźnik skorygować (zmniejszyć). W przykładzie procent wykonania planu kosztów własnych eksploatacji wyniósł 139%.

$$\frac{23353}{16810} \times 1000 = 139$$

Minusowy współczynnik wyrobów gotowych (-21,9) należy zatem pomniejszyć o 39%

$$\frac{21,9 \times 30}{100} = 8,5$$

$$-21,9 - 8,5 = -30,4$$

$$-30,4 \% \text{ od zł. } 23353 = 7099$$

Przy zachowaniu proporcji planu remanenty wyrobów gotowych powinny spaść w ciągu okresu sprawozdawczego o zł 3129.

Dział IIIB — od sumy kosztu własnego eksploatacji (23353) obliczamy 43% (współczynnik z planu) = 10042. Remanenty wyrobów półgotowych i produkcji w toku powinny wzrosnąć w ciągu okresu sprawozdawczego o zł 10042.

Dział I — od ogólnej sumy kosztów eksploatacji należy odjąć sumę IIIa i IIIB, otrzymując w ten sposób wysokość kosztu własnego realizacji jaka powinna być przy wykonaniu kosztu własnego eksploatacji w wysokości zł 23353.

Wyniki analizy:

- 1) plan produkcji po koszcie własnym został wykonany w 125%.
- 2) zakreślona planem realizacja nie została wykonana. Według planu koszt własny realizacji powinien wynieść 78,9% ogólnej sumy kosztów własnych. Współczynnik faktyczny wynosi — 54,6%. Odchylenie w złotych wynosi — 3679.
- 3) plan inwestycji i kapitalnych remontów wykony-

wanych sposobem gospodarczym nie został osiągnięty. Odchylenie wynosi zł 1728.

- 4) plan przewidywał spadek remanentów wyrobów gotowych o zł 3670 (21,9% kosztu własnego eksploatacji). W okresie sprawozdawczym remanenty wzrosły o zł 1921 (8,3% kosztu własnego eksploatacji). Przekroczenie wynosi zł 5050. Remanenty wyrobów półgotowych i produkcji w toku wykazują w okresie sprawozdawczym niższy współczynnik (37,1%) aniżeli planowany (43%). Odchylenie w cyfrach bezwzględnych wynosi — zł 1371.
- 5) w okresie sprawozdawczym przedsiębiorstwo wykonało plan kosztów własnych (roczny) — 29,9%.

Obroty wewnętrzne.

Dział powyższy jest wprowadzony do porównawczego rachunku wyników jako pozycja korygująca koszt własny realizacji produkcji. Grupa 99 „Obroty wewnętrzne” służy do rozliczenia wewnętrznego nakładów na właściwe konta klasy 0, 1, lub 2. I tak:

podgrupa 990 Przestoje nadzwyczajne na klasę 2

„ 993 Demontaże i rozbiórki „ „ 0

„ 994 Braki nadzwyczajne „ „ 2

„ 995 Roboty gwarancyjne „ „ 1, w ciężar grupy 18

rancyjne w części nie znajdującej pokrycia w utworzonej rezerwie na ten cel, przechodzą jako straty nadzwyczajne na ciężar grupy 20.

podgrupa 996 Koszty wtórne do rozliczenia w czasie na klasę 1

„ 997 Rozliczenia działalności pozazakładowej „ „ 2

W podgrupach powyższych, z wyjątkiem podgrup 996 i 997, nie wolno planować żadnych kwot. W związku z tym, nakłady z tych tytułów nie są uwzględnione w planowanej cenie rozliczeniowej. Nakłady poniesione w podgrupach 990, 994 i ta część nakładów w podgrupie 995, która została przeniesiona na klasę 2, wpływają w pełnej sumie na obniżenie planowanego zysku przedsiębiorstwa. Należy ze szczególną uwagą obserwować kształtowanie się kosztów w tych podgrupach i badać przyczyny ich powstania.

Oddział powinien sprawdzać, czy koszt własny robót gwarancyjnych* w podgrupie 995 jest pokryty w całości z zaliczonych na ten cel rezerw w grupie 18. W przypadku, gdy zaliczane rezerwy nie są wystarczające, należy zawiadomić o tym fakcie jednostkę nadrzędną.

W zakresie kosztów własnych zrealizowanych towarów i ich realizacji, analiza polega na stwierdzeniu odchylenia bezwzględnych od planu oraz obserwowaniu, czy realizacja towarów przebiega zgodnie z planem.

Nakłady i straty nadzwyczajne oraz dochody nadzwyczajne.

Jeżeli we wspomnianych w tytule działach nakładów i dochodów występują księgowania, to należy zbadać:

- 1) przyczyny powstawania nakładów i dochodów nadzwyczajnych w poszczególnych podgrupach,
- 2) w jakim stopniu wpływa saldo tych działów na kształtowanie się ostatecznego zysku brutto przedsiębiorstwa. Prawidłowy stan zachodzi wówczas, gdy obydwa działy kwotowo wzajemnie się kompensują. W przypadku nadwyżki nakładów nad dochodami występuje zjawisko zamrożenia środków obrotowych w stratach nadzwyczajnych; w przypadku nadwyżki dochodów nad nakładami powstaje nadzwyczajny zysk w przedsiębiorstwie.

Nakłady i dochody działalności pozazakładowej.

Należy ustalić bezwzględne odchylenia od planu. Z chwilą, gdy w poszczególnych podgrupach występuje przekroczenie planowanych nakładów bez odpowiedniego wzrostu dochodów z tego tytułu, to nastą-

piło zamrożenie środków obrotowych w działalności pozazakładowej.

Nakłady i dochody finansowe.

Obowiązuje zasada ustalenia bezwzględnych odchyleń od planu i stwierdzenia przyczyn ich powstania.

Szczególną uwagę powinien oddziać poświęcić kształtowaniu się odsetek od przeterminowanych faktur. Występowanie dochodów z tytułu odsetek od przeterminowanych faktur świadczy, że cykl inkasowy faktur wystawianych przez odnośne przedsiębiorstwo został wydłużony.

Nakłady oraz dochody Akcji Socjalnej.

W związku z tym, że dochody Akcji Socjalnej są ustalone w wysokości planowanych nakładów, każdorazowe przekroczenie limitu nakładów Akcji Socjalnej jest zamrożeniem środków obrotowych przedsiębiorstwa. W przypadku stwierdzenia przekroczenia limitu nakładów w danym okresie sprawozdawczym, należy zbadać w przedsiębiorstwie, czy przewiduje się wyrównanie tego przekroczenia na przestrzeni całego roku.

$$M_o = \frac{(\text{Suma realizacji} - \text{realizacja towarów}) - (\text{Suma kosztu własnego realizacji} - \text{koszt własny towarów})}{\text{Suma kosztu własnego realizacji} - \text{koszt własny realizacji towarów}} \times 100$$

$$M_b = \frac{(\text{Suma dochodów działu I, II i III}) - (\text{Suma nakładów działu I, II i III})}{\text{Suma kosztu własnego realizacji} - \text{Koszt własny realizacji towarów}} \times 100$$

Poprzednio dokonana analiza winna wyjaśnić powody powstania ewentualnych różnic pomiędzy wykonaniem a planem.

Analiza specyfikacji nakładów rodzajowych w układzie wzoru PF 7

W poszczególnych podgrupach ustalamy albo odchylenie bezwzględne (przy nakładach o charakterze stałym) albo odchylenia względne (przy nakładach o charakterze zmiennym).

Odchylenia bezwzględne należy ustalić w następujących podgrupach:

- 451 Inne podatki i daniny państwowe,
- 452 Podatki i daniny samorządowe,
- 453 Opłaty sądowe, arbitrażowe, administracyjne i skarbowe,
- 454 Ubezpieczenia rzeczowe,
- 460 Czynsze i dzierżawy,
- 461 Delegacje służbowe i reprezentacje,
- 462 Opłaty pocztowo-telekomunikacyjne,
- 463 Propaganda, reklama, wystawy,
- 464 Książki i czasopisma,
- 465 Opłaty manipulacyjne i prowizje bankowe,
- 466 Kary i grzywny,
- 467 Ofiary, subwencje, zasiłki,
- 468 Pozostałe niewymienione,
- 470 Umorzenia środków trwałych,

Ustalenie odchyleń od planu, faktycznej marży zysku operacyjnego oraz faktycznej marży zysku brutto przedsiębiorstwa na podstawie porównania wzoru PF 13a z rachunkiem wyników.

Na podstawie wzoru PF 13a ustalamy planowane marże zysku operacyjnego i zysku brutto według następujących wzorów:

$$M_o = \frac{R - K}{K} \times 100$$

M_o = planowana marża zysku operacyjnego

R, K = vide objaśnienia przy proporcji pierwszej w porównawczym rachunku wyników

$$M_b = \frac{D - N}{K} \times 100$$

M_b = planowana marża zysku brutto

D = Dochody we wzorze PF 13a poz. 40

N = Nakłady „ „ PF 13a „ 34

K = vide objaśnienia przy proporcji pierwszej w porównawczym rachunku wyników

Na podstawie rachunku wyników ustalamy faktyczne marże zysku operacyjnego i zysku brutto, osiągnięte przez przedsiębiorstwo według następujących wzorów:

480 Kalkulowane nakłady zaopatrzenia materiałowego,

481 Kalkulowane nakłady większych remontów i konserwacji,

482 Kalkulowane nakłady związane z uruchomieniem nowej produkcji.

Na przykład:

Podgrupa 460 Czynsze i dzierżawy

plan I Kwartału zł. 726 m

wykonanie „ 930 m

przekroczenie = 930 — 726 = 204 m (odchylenie bezwzględne)

Od pozostałych podgrup nakładów rodzajowych obliczamy odchylenie względne.

Przed wszystkim ustalamy maksymalny limit dla danej podgrupy. Ponieważ nakłady tych podgrup wzrastają proporcjonalnie do wzrostu produkcji, należy odpowiednio skorygować limity ustalone w planie na 100% wykonania planu produkcji.

limit maksymalny w podgrupie =
+ różnica remanentów

$$\frac{(L_1 - z \text{ por. rach. wyników}) \times 100}{\text{różnica remanentów}} \times lp$$

K + z planu

lp = limit danej podgrupy w planie

L_1 = limit orientacyjny kosztu własnego realizacji produkcji (vide proporcja pierwsza przy analizie porównawczego rachunku wyników)

K = Koszt własny realizacji produkcji w planie (vide proporcja pierwsza przy analizie porównawczego rachunku wyników)

różnica remanentów = sama różnica remanentów: wyrobów gotowych, półfabrykatów typowych półgotowych wyrobów i produkcji w toku.

Obliczony limit maksymalny porównujemy z wykonaniem i ustalamy odchylenie.

Uwaga:

Gdy wyniknie z proporcji pierwszej, że plan nakładów jest sporządzony nierealnie, należy zaniechać ustalania odchyleń względnych. W takim wypadku, oddział niezwłocznie interweniuje w jednostce nadrzędnej przedsiębiorstwa oraz zawiadamia Departament Kredytowy.

W ten sposób przeprowadzona analiza rachunku wyników, porównawczego rachunku wyników i specyfikacji nakładów rodzajowych spełnia całkowicie zadania Banku odnośnie:

a) badania kształtowania się nakładów w przedsiębiorstwie,

b) badania wykonania planu produkcji (po koszcie własnym),

c) kontroli przebiegu akumulacji zysku w przedsiębiorstwie,

d) przebiegu wykonania robót kapitalnych przeprowadzanych sposobem gospodarczym.

Z uwagi że Bank w 1950 r. przyjmuje za podstawę finansowania przedsiębiorstw ich plany finansowe, zagadnienie badania kosztów staje się zagadnieniem naczelnym w bankowej kontroli wykonania planu finansowego.

Celem niniejszego artykułu jest wywołanie dyskusji, która w swym efekcie powinna sprecyzować metody bankowej kontroli kosztów. Treść artykułu należy traktować jako szkielet proponowanej dyskusji.

(Krucz.)

FINANSOWANIE INWESTYCJI W SPÓŁDZIELCZOŚCI

Wszystkie zestawiane dotychczas plany inwestycyjne dla spółdzielni bazowały się przeważnie na pokryciu ze środków własnych nielimitowanych. Środki limitowane (kredyty bankowe) stanowiły tylko nikły procent pokrycia zatwierdzanych (do roku 1949 włącznie) planów inwestycyjnych. Z tego powodu plany inwestycyjne jednostek spółdzielczych ulegały przy ich zatwierdzaniu mniejszym okrojeniom, niżby wynikało to z wielkości stojących do dyspozycji środków. Spółdzielnie bowiem w większości przypadków nie posiadały środków własnych w takiej wysokości, aby mogły część przeznaczyć na pokrycie wydatków inwestycyjnych. W konsekwencji doprowadziło to w wielu przypadkach do zamrożenia w inwestycjach nie tylko całości środków własnych, lecz także części kredytów obrotowych.

Proces dalszego zamrażania przez spółdzielnie spóżywców i wydawnicze środków obrotowych w inwestycjach został zahamowany dopiero z chwilą przejęcia finansowania tych spółdzielni na początku br. przez Narodowy Bank Polski. Uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 1949 w sprawie zasad systemu finansowego spółdzielczości dała Bankowi do ręki bardzo skuteczny instrument kontrolny, a jednocześnie posłużyła jako podstawa prawna do zahamowania dalszego zamrażania przez spółdzielnie środków obrotowych w inwestycjach. Uchwała ta mianowicie określa dokładnie, jaką część środków własnych spółdzielnia może przeznaczyć na finansowanie inwestycji.

Środki te pochodzą:

- 1) z funduszy powstałych z umorzenia składników majątku trwałego (odpisy amortyzacyjne), zmniejszonych o przypadające do spłaty raty kapitałowe od uzyskanych kredytów inwestycyjnych;
- 2) z odliczeń w wysokości nie mniej niż 10% od czystej nadwyżki — po uwzględnieniu podatku dochodowego;
- 3) z odliczeń w wysokości 0,2% od obrotu po cenach sprzedaży w granicach marży zysku — o ile środki wymienione w poprzednich punktach okażą się nie wystarczające dla wykonania przez spółdzielnię zadań gospodarczych.

Wspomniana uchwała postanawia, że odliczenia te mogą być stosowane tylko w tych spółdzielniach rentownych, w których majątek obrotowy pokryty jest przynajmniej w 15% przez środki własne. Odliczenia te mogą być stosowane odnośnie spółdzielni na podstawie decyzji właściwej centrali spółdzielni, a odnośnie centrali spółdzielni — na podstawie decyzji właściwego ministerstwa i w obu przypadkach za zgodą banku finansującego. Ponadto punkt 16 tej uchwały ustala, że wysokość udziału środków własnych spółdzielni w obrocie w stosunku do całości majątku obrotowego, powinna przynajmniej wynosić 15% w spółdzielniach handlowych i 25% w spółdzielniach wytwórczych i usługowych.

Bank zdawał sobie sprawę, że te wymagania nie będą mogły być — z uwagi na sytuację finansową

spółdzielni i ważność zadań gospodarczych przydzielonych im do wykonania w roku bieżącym — rygorystycznie przestrzegane. W porozumieniu z PKPG i Ministerstwem Skarbu, Bank uzyskał prawo zezwalania na odliczanie 0,2% od obrotu i w tych spółdzielniach rentownych, które nie mają wyżej podanej wysokości udziału środków własnych w obrocie.

Prawo zezwalania na odprowadzanie wspomnianych odliczeń zastrzegł sobie Departament Kredytowy, aby uchronić się od zbyt pochopnej być może, w pewnych przypadkach, decyzji ze strony oddziałów. Niebezpieczeństwo powzięcia takiej decyzji było zupełnie realne z uwagi na fakt, że spółdzielnie miały duże potrzeby inwestycyjne przy szczupłości lub zupełnym nawet braku środków na ich pokrycie. Oprócz bowiem inwestycji objętych PPI spółdzielnie w r. 1949 mogły jeszcze pokrywać ze środków własnych nielimitowanych:

- a) inwestycje w granicach od 1 do 5 milionów złotych dla jednego inwestora, nie objęte PPI. Dla tych inwestycji centrale spółdzielni opracowywały dodatkowy plan inwestycyjny dla zrzeszonych w nich spółdzielni, zatwierdzany przez właściwe ministerstwo;
- b) inwestycje w granicach do 1 miliona złotych dla jednego inwestora, nie objęte PPI, zatwierdzane przez właściwe centrale spółdzielni. Narodowy Bank Polski, od samego początku przez zajęcie elastycznego, ale jednocześnie konsekwentnego stanowiska w sprawie finansowania wydatków inwestycyjnych w spółdzielczości ze środków własnych nielimitowanych, spowodował rewizję przez niektóre centrale spółdzielni, w szczególności przez Centralę Spółdzielni Spożywców „Społem“, zatwierdzonych już na rok 1949 planów inwestycyjnych, w sensie ich okrojenia wszędzie tam, gdzie spółdzielnia nie miała środków na przeprowadzenie zaplanowanych inwestycji oraz ograniczenie wydatków inwestycyjnych tylko do najniezbędniejszych.

W każdym przypadku spółdzielnia, obojętne czy opowiada warunkom wspomnianej uchwały KERM, czy nie, może dokonywać inwestycji zatwierdzonych w sposób wymagany tą uchwałą, w granicach odpisów amortyzacyjnych za rok bieżący, po potrąceniu przypadających do spłaty rat kapitałowych od uzyskanych kredytów inwestycyjnych oraz już dokonanych w roku bieżącym wydatków inwestycyjnych ze środków własnych. Sprawy udzielania zezwoleń spółdzielniom, pracującym bieżąco ze stratami, na sfinansowanie inwestycji w granicach odpisów amortyzacyjnych rozpatrywać będzie indywidualnie Departament Kredytowy.

W roku bieżącym nie ukazały się jeszcze szczegółowe przepisy o funkcjonowaniu wyrównawczego funduszu inwestycyjnego (pkt. 7b uchwały KERM z dn. 12. 4. 1949).

Z powodu braku wspomnianego wyżej regulaminu funduszu inwestycyjnego, kontrolowane przez Bank spółdzielnie nie odprowadzały do B. I. (do BGK) regularnie odpisów amortyzacyjnych i innych środków przeznaczonych na finansowanie inwestycji. Miały miejsce tylko sporadyczne przelewy odpowiednich kwot za zezwoleniem Banku na sfinansowanie inwestycji objętych PPI. Wyjątek stanowi CSS „Społem“, której placówki dość regularnie odprowadzały amortyzacje do B. I. Inne wydatki inwestycyjne, przewidziane w punkcie 20b i c uchwały KERM z dnia 12. 4. 1949 r. były za zgodą Banku w większości przypadków pokrywane wprost z rachunku operacyjnego spółdzielni, gdyż B. I. (BGK) nie znajdując tych inwestycji w PPI, wzbraniał się przyjmować przelewy na powyższe cele.

Regulamin wyrównawczego funduszu inwestycyjnego został już opracowany, lecz jeszcze nie zatwierdzony przez Ministerstwo Skarbu. Regulamin ten przewiduje utworzenie funduszy inwestycyjnych przy centralach spółdzielni i centralach spółdzielczo-państwowych.

Fundusze inwestycyjne powstają z wpływów wspomnianych central, ich zakładów i placówek terenowych oraz spółdzielni zrzeszonych w tych centralach. Zgodnie z punktem 21 uchwały KERM z dnia 12. 4. 1949 r. rachunki tych funduszy otwarte były w bankach finansujących inwestycje, z wyjątkiem rachunków funduszy inwestycyjnych spółdzielni kontrolowanych przez NBP, które byłyby otwarte w Banku Inwestycyjnym. Z funduszy tych będą finansowane:

- 1) inwestycje central spółdzielni, central spółdzielczo-państwowych i spółdzielni zrzeszonych w tych centralach, objęte planem inwestycyjnym — w części nie pokrytej limitowanymi środkami zwrotnymi.

Punkt 20 wspomnianej uchwały KERM postanawia, że tryb finansowania inwestycji w roku 1950 będzie dostosowany do obowiązujących instrukcji inwestycyjnych. Ponieważ instrukcja PKPG do opracowania planów inwestycyjnych na rok 1950 nie przewiduje żadnych inwestycji w spółdzielczości, nie objętych planem inwestycyjnym, wynika stąd, że inwestycje w spółdzielczości, przewidziane w punkcie 20b i c wspomnianej uchwały KERM z dnia 12. 4. 1949 r. dotyczą tylko roku 1949.

Tryb odprowadzania środków na fundusze inwestycyjne jest do pewnego stopnia wzorowany na przepisach odnośnie przedsiębiorstw państwowych, a miano-

wicie: wszystkie jednostki spółdzielcze obowiązane byłyby odprowadzać w terminie do dnia 25 każdego miesiąca zaliczkowo:

- a) $\frac{1}{12}$ część planowanej amortyzacji,
- b) $\frac{1}{120}$ część planowanej czystej nadwyżki (po potrąceniu zaliczek na podatek dochodowy),
- c) 0,2% od planowanych obrotów — w przypadkach określonych w punkcie 21 uchwały KERM z dnia 12. 4. 1949 r.

Rozliczanie wpłat następowałoby według kwartalnych lub rocznych zamknięć rachunkowych, na pod-

stawie których następowałaby dopłata lub zwrot nadpłaconych zaliczek.

Regulamin ten przewiduje utworzenie funduszy inwestycyjnych w spółdzielczości od stycznia 1950 r. Wobec jednak niezatwierdzenia go dotychczas przez Ministerstwo Skarbu, wejdzie prawdopodobnie w życie z opóźnieniem. W tej chwili trudno jest powiedzieć, czy i jakie zmiany zostaną w tym regulaminie dokonane przez wspomniane ministerstwo.

T. D.

WYCIĄGI Z LISTÓW DEPARTAMENTU KREDYTOWEGO

Kwartalny wykaz kredytobiorców

Wyjaśniamy, że kwartalny imienny wykaz kredytobiorców powinien być dokładnym odbiciem akcji kredytowej oddziału banku, a więc winny być w nim uwidocznione wszystkie kredyty udzielone w kwartale sprawozdawczym.

Jeżeli oddział banku przyznaje w ciągu kwartału (np. przy zamianie weksli) nowy kredyt, a dawny kredyt zostaje zamknięty, transakcje te winny być w wykazie kredytobiorców uwidocznione. A więc kredyt w całości spłacony nie powinien być wykazywany w rubr. 6, natomiast zapadające i rzeczywiście dokonane spłaty winny być wykazywane dla każdego kredytu oddzielnie, co pozwoli stwierdzić, na poczet którego kredytu zostały dokonane spłaty. ZK.

L. Dz. K 13/1/3a z 31 października 1949 r.

W sprawie remanentów w spółdzielniach

Należy zwrócić uwagę na kształtowanie się remanentów w spółdzielniach spożywców a szczególnie należy obserwować kształtowanie się remanentów w grupie artykułów włókienniczo-odzieżowych i artykułów skórzanych.

Spółdzielnie powinny dokonywać zakupów tych towarów (włókienniczo-odzieżowych i skórzanych) z dużą ostrożnością, uwzględniając potrzeby i upodobania miejscowego rynku, aby przypadkiem nie spowodować zamrożenia części środków obrotowych w towarach niekurantowych.

Orientacyjne remanenty w spółdzielniach spożywców nie powinny w zasadzie przekraczać:

- 1) remanent ogólny sumy ca 3 — 4-tygodniowego ogólnego obrotu,
- 2) remanent artykułów monopolowych sumy ca 10 — 14-dniowego ich obrotu,
- 3) remanent artykułów włókienniczo-odzieżowych i skórzanych sumy ca 1 — $1\frac{1}{2}$ mies. obrotu tymi artykułami,

- 4) remanent artykułów gospodarstwa domowego sumy ca $1\frac{1}{2}$ mies. ich obrotu. M. D.

L. dz. FH/2/2 z 12 listopada 1949 r.

Pokrycie faktury za towar niezamówiony

Nawiązując do postanowień uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 20 maja 1947 roku w sprawie rozliczeń za dostawy towarów i usługi wraz z późniejszymi uzupełnieniami, Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego wyjaśnia, że w przypadkach gdy odbiorca otrzymuje towar niezamówiony, przysługuje mu prawo odmowy zapłaty rachunku za tę dostawę, o ile postawił dany towar do dyspozycji dostawcy.

Wtedy zastrzeżenie co do zapłaty będzie złożone zgodnie z postanowieniem § 6a uchwały.

Gdy jednak odbiorca przyjmuje towar, którego nie zamawiał, nie może odmówić zapłaty i powinien pokryć fakturę zgodnie z postanowieniem § 5 powołanej uchwały.

14 listopada 1949 r.

Fundusz amortyzacyjny

Wyjaśniamy że:

- 1) Fundusz amortyzacyjny nie może być zaliczony do środków własnych ani do obcych, gdyż stanowi on rezerwę na zużycie majątku stałego i w analizie bilansów o fundusz amortyzacyjny powinna być zmniejszona wartość bilansowa majątku stałego.
- 2) przed podziałem zysku przez Walne Zgromadzenie członków spółdzielni nie może on być zaliczony do kapitałów własnych, ponieważ spółdzielnie według obowiązujących zasad finansowych spółdzielczości przeznaczają część zysków na cele oświatowe, społeczne itp.

L. dz. KB/1/2a z 11 listopada 1949 r.

T.

Kredyty a przedsiębiorstwa komunalne

Instytucje samorządu terytorialnego nie powinny w zasadzie zaciągać pożyczek bankowych na sfinansowanie wydatków przewidzianych w budżetach administracyjnych. W wyjątkowych i uzasadnionych przypadkach mogą banki komunalne udzielać kredytów krótkoterminowych do wysokości 20% przewidywanych wydatków budżetowych w okresie trwania kredytu.

Jeżeli chodzi o kredyty obrotowe udzielane przez bank przedsiębiorstwom komunalnym nie posiadają-

cym osobowości prawnej, to pomimo, że kredytobiorcą formalnie jest instytucja samorządowa — limit kredytowy jak i wysokość udzielonego kredytu oparte muszą być na stanie finansowym danego przedsiębiorstwa, to jest muszą uwzględniać potrzebę uzupełnienia własnych środków obrotowych do wykonania zaplanowanej działalności gospodarczej.

L. dz. KB/1/2a z 26 października 1949 r.

MP.

DEPARTAMENT ZAGRANICZNY

ROZLICZENIA ZAGRANICZNYCH DOSTAW O SPECJALNYM CHARAKTERZE

Dnia 30. 9. 1949 r. ogłoszona została instrukcja ministra skarbu, wydana w porozumieniu z przewodniczącym PKPG, normująca jednolicie postępowanie przy rozliczaniu wszystkich zagranicznych dostaw o specjalnym charakterze oraz sprawy związane z przyjmowaniem i rozdziałem tych dostaw. Zwięzłe omówienie wymienionej instrukcji jest treścią niniejszego artykułu.

I.

1. *Zakres dostaw specjalnych.* Dostawy zagraniczne o specjalnym charakterze obejmują towary mające charakter gospodarczy, które pochodzące z dostaw demobilowych i reparacyjnych oraz towary gospodarcze z dostaw rewindykacyjnych nie posiadające właściciela. Należą tu również te towary z dostaw UNRRA i Eksport-Import Banku (Eximbanku), które posiadają charakter inwestycyjny.

Specjalny charakter tych dostaw wyraża się w tym, że są one — z punktu widzenia rozrachunków zagranicznych — albo nieodpłatne, albo oparte na kredycie długoterminowym. Wspólną ich cechą jest też to, że istnienie swe wiążą ściśle z okresem następującym po ostatniej wojnie i w związku z tym realizacja ich winna zasadniczo dobiegać końca. Ostateczna finalizacja powyższych dostaw napotyka jednak w pewnych wypadkach na poważne trudności. Na niektóre, na przykład, partie towarów zakupione z kredytu Eximbanku, pochodzące z USA, nie udzielono dotychczas pozwoleń wywozu.

Przeprowadzenie omawianych rozliczeń powierzone zostało szeregowi instytucji, każdej w określonym zakresie.

2. *Instytucje biorące udział w rozliczaniu dostaw* Ministerstwo Handlu Zagranicznego wraz z podległy-

mi mu instytucjami przeprowadza czynności związane z przejęciem towarów za granicą i sprowadzeniem ich do kraju.

W kompetencjach Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego leży wyznaczanie odbiorców krajowych, ustalanie cen, podstaw rozliczeniowych i ryczałtowych stawek kosztów oraz stwierdzenie inwestycyjnego charakteru dostaw.

Banki finansujące inwestorów jak również Centralna Księgowość Ministerstwa Skarbu uruchamiają w ramach Państwowych Planów Inwestycyjnych odpowiednie kredyty bankowe lub skarbowe.

Należy podkreślić dominującą rolę, jaka przypada w omawianych rozliczeniach Narodowemu Bankowi Polskiemu. Wystawia on faktury i inkasuje należności za towary objęte tymi dostawami, jak również prowadzi ewidencję rachunkową według poszczególnych rodzajów dostaw. NBP ma także prawo kontrolowania rachunkowości prowadzonej przez odbiorców wymienionych dostaw oraz stanu remanentów towarowych. Sporządza on także comiesięczne sprawozdania odnoszące się do całości rozrachunków z tytułu omawianych dostaw. Istotne czynności rozliczeniowe — od chwili sprowadzenia towaru z zagranicy, aż do uregulowania należności przez odbiorcę krajowego — spoczywają zatem w ręku NBP.

Ministerstwo Skarbu zastrzega dla siebie decyzję w sprawie spisywania mank, zatwierdzanie planowanych kosztów przyjmowania dostaw oraz rozkładanie należności na raty i ustalanie warunków sprzedaży komisowej.

Zapewnienie stałej koordynacji pracy między instytucjami uczestniczącymi w rozliczaniu dostaw o specjalnym charakterze powierzone zostało Komisji Koordynacyjnej w zakresie dostaw specjalnych, w skład któ-

rej wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Skarbu — przewodniczący i jeden członek, oraz po jednym przedstawicielu z PKPG, Ministerstwa Handlu Zagranicznego, Ministerstwa Handlu Wewnętrznego, NBP i Banku Inwestycyjnego. Ze względu na to, że omawiane dostawy w dużej części posiadają charakter inwestycyjny, rozliczenie ich jest ściśle związane z wykonywaniem Państwowych Planów Inwestycyjnych.

II.

1. *Sprowadzenie towarów.* Przeprowadzanie czynności wiążących się z przyjęciem powyższych dostaw za granicą oraz wysyłką ich do kraju, przypada organom Ministerstwa Handlu Zagranicznego lub przedsiębiorstwom importowym albo spedycyjnym działającym z jego polecenia. MHZ obowiązane jest jednak nadsyłać do NBP wszelkie materiały służące za podstawę do prowadzenia przez ten Bank ewidencji towarowo-walutowej transportów nadchodzących do kraju. Materiały te obejmować winny także dane ustalające rozmiary i przyczyny mank towarowych powstałych do czasu przekazania towarów odbiorcy krajowemu. Manka nie pokryte przez instytucje ubezpieczeniowe, NBP spisuje ze swej ewidencji na podstawie decyzji Ministerstwa Skarbu, wydanej na wniosek MHZ.

2. *Ustalenie odbiorców i cen.* Odpowiednich branżowo odbiorców krajowych ustala PKPG. Są nimi Centrale Handlowe, Centrale Zaopatrzenia, instytucje nie będące placówkami handlu wewnętrznego, jak np. Centralne Biuro, Obrotu Maszynami, a wyjątkowo także indywidualni odbiorcy. Odbiorcy krajowi zgłaszają otrzymane towary do wyceny, którą przeprowadza PKPG w oparciu o odpowiednie ceny krajowe, importowe lub gdy takowych brak — w drodze komisijnego szacunku. Omawiane ceny ustalane są zasadniczo franko wagon stacja graniczna lub cif porty polskie; mogą być też jednak ustalone loco magazyn zbiorczy albo franko wagon stacja docelowa. W powyższych wypadkach koszty związane z dostawą towarów do kraju, a czasem nawet koszty rozprawienia ich w kraju, znajdują swe pokrycie w cenie towaru. PKPG jednakże może ustalać ryczałtowe stawki kosztów, właściwe dla określonych rodzajów dostaw, co ma miejsce stosunkowo często. Planowane koszty przyjmowania dostaw za granicą podlegają zatwierdzeniu przez Ministerstwo Skarbu. Wszystkie koszty, wiążące się z zagranicznymi dostawami o specjalnym charakterze, pokrywane są przez Narodowy Bank Polski na zlecenie Ministerstwa Handlu Zagranicznego.

3. *Fakturowanie towarów.* Po ustaleniu cen, NBP — na podstawie protokołów zdawczo - odbiorczych — wy-

stawia odbiorcom krajowym faktury. W fakturach tych podane są osobno wartości towarów i ryczałtowe kwoty kosztów. Fakturowanie towarów przejętych przez instytucje nie będące placówkami handlu wewnętrznego, jak na przykład Centralne Biuro Obrotu Maszynami, następuje z reguły bezpośrednio na ostatecznych odbiorców, na podstawie zestawień nadsyłanych do NBP.

4. *Regulowanie należności przez odbiorców.* Sposób regulowania należności przez krajowego odbiorcę zależy przede wszystkim od tego, czy towar ma charakter inwestycyjny czy nie, a następnie od tego, czy towar inwestycyjny nadszedł do kraju przed czy po dniu 1. 1. 1949 r.

a) *Towary nieinwestycyjne.* Należności za towary nie posiadające charakteru inwestycyjnego winny być zapłacone w Narodowym Banku Polskim. Z chwilą uregulowania należności odbiorca krajowy uzyskuje prawo dysponowania towarem. W gospodarczo uzasadnionych przypadkach Ministerstwo Skarbu w porozumieniu z Ministerstwem Handlu Zagranicznego, może rozłożyć zapłatę na raty. Zapłata za towary przeznaczone na tworzenie zapasów o specjalnym przeznaczeniu zostaje zawieszona do czasu upłynięcia zapasu lub zmiany przeznaczenia towaru. Towary o nieustalonym zapotrzebowaniu rynkowym mogą być przekazywane odbiorcom krajowym do sprzedaży komisowej na warunkach określonych przez Ministerstwo Skarbu. W wypadku reeksportowania omawianych towarów, przedsiębiorstwa handlu zagranicznego przeprowadzające transakcję otrzymują kwotę uzyskaną z przeliczenia waluty eksportowej według obowiązujących stawek, po potrąceniu odnośnych kosztów, które pokrywa NBP. Przedsiębiorstwa powyższe przedstawiają każdorazowo Bankowi Narodowemu odpowiednie rozliczenia.

b) *Towary inwestycyjne.* Inwestor uzyskuje prawo dysponowania otrzymanym towarem po przesłaniu do NBP zaświadczenia wydanego na jego wniosek przez PKPG, które stwierdza inwestycyjny charakter dostawy. Niektóre dostawy, względnie wydzielone z nich grupy towarów, zaliczane są w całości jako inwestycyjne (np. całość dostaw Eximbanku).

Odписy faktur obejmujących wartość samych towarów nadesłanych do kraju do dnia 31. 12. 1948 r., po stwierdzeniu inwestycyjnego ich charakteru — co finalizuje odnośne rozliczenie w zakresie NBP — przesyłane są do banków finansujących inwestorów (Bank Inwestycyjny, PBR) w celu przeprowadzenia operacji kredytowych w ramach Państwowego Planu Inwestycyjnego na 1948 rok. W wypadku gdy odbiorcą towaru jest jednostka budżetu państwowego, wspomniane

odpisy faktur przechodzą jeszcze uprzednio przez Centralną Księgowość Ministerstwa Skarbu aby spowodować uruchomienie kredytu skarbowego w formie towarowej. Wszyscy inni odbiorcy korzystają z kredytów bankowych. Koszty związane z realizacją powyższych dostaw pokrywane są przez Bank Inwestycyjny z kredytów przewidzianych w Planie Inwestycyjnym na 1949 rok.

Faktury obejmujące wartość towarów inwestycyjnych nadeszłych do kraju po dniu 31. 12. 1948 r. oraz koszty związane z realizacją tych dostaw, pokrywane

są przez banki finansujące inwestorów w ramach wykonania Planu Inwestycyjnego na 1949 rok.

W razie gdy odbiorca krajowy pozostaje w zwłoce w przeprowadzeniu uregulowania należności, NBP liczy mu odsetki i kary za zwłokę w wysokości ustalonej przez Ministerstwo Skarbu.

5. *Odprowadzenie wpływów.* Wszystkie wpływy za inkasowane przez Narodowy Bank Polski z tytułu rozliczeń za zagraniczne dostawy o specjalnym charakterze przekazywane są na dochód budżetu Państwa.

L. Z.

DZIAŁ racjonalizacji

„SKRZYNKA POMYSŁÓW” W NARODOWYM BANKU POLSKIM

Ruch nowatorski wśród pracowników Narodowego Banku Polskiego został zapoczątkowany w dniu 11. 6. 1945 r. okólnikiem Zarządu Banku, nakładającym na kierownictwo oddziałów obowiązek przedkładania centrali Banku zgłaszanych przez pracowników wniosków, w sprawach wprowadzenia ulepszeń lub uproszczeń czynności bankowych.

Również wprowadzenie dnia 15. 9. 1945 r. kontroli manipulacji w oddziałach, dokonywanej systematycznie przez kierowników względnie starszych pracowników miało na celu usprawnienie czynności bankowych i dalsze podniesienie wydajności pracy.

Zorganizowany ruch racjonalizatorski na terenie Narodowego Banku Polskiego datuje się od dnia 5. 4. 1948 r. tj. od chwili wprowadzenia „Skrzynki Pomysłów”, mającej na celu pobudzenie i wykorzystanie inicjatywy pracowników w kierunku uzyskania usprawnień i racjonalnej oszczędności na odcinku bankowym gospodarki narodowej.

Zarząd Narodowego Banku Polskiego, uwzględniając zalecenia Krajowej Rady Oszczędnościowej z dnia 20 - 21. 3. 1949 r. zmierzającej do upowszechnienia racjonalnego systemu oszczędzania na wszystkich szczeblach organizacyjnych aparatu bankowego, zmienił

okólnikiem z dnia 2. 4. 1949 r. dotychczasowe zasady i przepisy „Skrzynki Pomysłów”.

Obowiązujący od dnia 30. 11. 1949 r. regulamin „Skrzynki Pomysłów” przewidywał 5 ocen, z których 3 pierwsze związane były z przyznaniem autorom nagród pieniężnych, przy czym nazwiska nagrodzonych ogłaszano w listach okrężnych Narodowego Banku Polskiego i sprawozdaniach kwartalnych ze „Skrzynki Pomysłów”. Projektodawcy, którzy uzyskali ocenę „4” mogli również otrzymać nagrodę pocieszenia za opracowanie projektu. Ocena „5” oznaczała skreślenie projektu z ewidencji, jako całkowicie nieprzydatnego.

Projekty były nadsyłane w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach opatrzonych obranym przez autora pseudonimem. Dane personalne autor umieszczał w osobnej, zaklejonej kopercie, którą Komisja Kwalifikacyjna otwierała dopiero po rozpatrzeniu projektu. Gwarantowało to obiektywną jego ocenę.

Nadsyłane projekty były rozpatrywane przez Komisję Kwalifikacyjną składającą się z przedstawicieli Banku, Związku Zawodowego i Komisji Bankowej dla Współzawodnictwa Pracy.

Posiedzenia odbywały się co dwa tygodnie. W razie zgłoszenia projektu nadającego się do natychmiastowego zastosowania w bankowości

lub w Narodowym Banku Polskim, Komisja miała obowiązek rozpatrzenia projektu najpóźniej w ciągu tygodnia od daty nadesłania.

W okresie od kwietnia 1948 r. do 30.11.1949 r. wpłynęło do „Skrzynki Pomysłów“ ogółem 319 projektów, z których po rozpatrzeniu przez Komisję Kwalifikacyjną, 52 zostały uznane za przydatne i w całości lub w części wykorzystane. Do późniejszego wykorzystania pozostawiono w ewidencji 79 projektów jako materiał do przepracowania poruszonych w nich zagadnień. Pozostałe projekty zakwalifikowano jako nieprzydatne.

Łączna suma przyznanych nagród za projekty wyróżnione wyniosła kwotę zł. 433.000.— przy czym wysokość poszczególnych nagród wahała się w granicach od 2.000 do 25.000 zł.

Z nagrodzonych projektów na szczególną uwagę zasługują pomysły następujących autorów:

Ob. Czamarski Jan — Oddział Bydgoszcz. Projekt zastosowania specjalnego formularza umożliwiającego księgowanie większej ilości jednorodnych pozycji na jeden rachunek żyrowy. Pomysł przyniósł znaczne oszczędności pracy przy księgowaniu. Autor otrzymał premię w wysokości zł. 20.000.—.

Ob. Deremoniec Stanisław i Jaśkiewicz Stanisław, z Centralnej Księgowości. Sporządzenie i zastosowanie w Centralnej Księgowości przyrządu do zszywania akt, znacznie usprawniającego pracę. Nagroda łączna zł. 20.000.—.

Ob. Dumański Aleksander — Oddział Bytom. Projekt zastosowania w dziale żyrowym systemu ręcznej księgowości przebitkowej. Pomysł został wykorzystany w instrukcji, która wprowadzając proponowany system pozwoliła na zwiększenie wydajności pracy. Premia zł. 10.000.—.

Ob. Ceremużyńska Halina — Oddział Szczecin. Projekt nowego sposobu adresowania kopert przez kalkę z równoczesnym wypisywaniem adresu na liście. Zastosowanie pomysłu daje ca 50 proc. oszczędności czasu przy wykonywaniu tej czynności. Nagroda zł. 10.000.—.

Ob. Gawor Bogusław — Warszawa. Projekt mechanizacji działu żyrowego. Przy wprowadzaniu mechanizacji w dużych oddziałach NBP opierano się w znacznej mierze na tym projekcie. Autor uzyskał premię zł. 8.000.—.

Ob. Kieszniewski Walerian — Warszawa. Projekt oszczędniejszego eksploataowania urządzeń sygnalizacyjnych, pozwalający na osiągnięcie

oszczędności ca 1.500.000.— zł. Autorowi przyznano premię w wysokości zł. 10.000.— oraz przekazano projekt komisarzowi oszczędnościowemu NBP w celu rozpatrzenia z punktu widzenia faktycznie uzyskanych oszczędności i ewentualnego wynagrodzenia według przewidzianych norm.

Ob. Laskowska Czesława — Oddział Mysłowice. Projekt nowego wzoru listu korespondencyjnego. Zastosowanie pomysłu pozwala na znaczne zaoszczędzenie papieru. Nagroda 10.000 zł.

Ob. Kowalski Alfons — Oddział Żary. Projekt zniżenia ręcznego prowadzenia primanot w dziale żyrowym i zastąpienia ich taśmami maszynowymi. Zastosowanie pomysłu pozwoliło na znaczne zaoszczędzenie czasu i papieru. Premia zł. 8.000.—.

Ob. Orczykowski Stanisław i Galar Władysław — Skarbiec Emisyjny. Projekt szafki manipulacyjnej dla kasjerów. Nagroda łączna zł. 25.000.—.

Ob. Pałosz Fryderyk — Oddział Radom. Projekt zastosowania specjalnego datownika w dziale inkasowym, usprawniającego znacznie pracę. Nagroda zł. 10.000.—.

Ob. Robak Bolesław — Oddział Bytom. Skonstruowanie przyrządu do zszywania akt, pozwalającego na szybkie i trwałe ich zszywanie. Premia zł. 10.000.—.

Tematyka projektów obejmowała usprawnienia wszystkich niemal działów czynności bankowych. Wiele projektów miało charakter koncepcyjny i dotyczyło zmian w systemie bezpośredniego kredytowania przedsiębiorstw, zasadniczych zmian na odcinku inkasa faktur i spraw organizacyjnych Banku.

Cenne spostrzeżenia poczynione przez pracowników, przy praktycznym stosowaniu zarządzeń i instrukcji, nadsyłane w formie projektów, pozwoliły na uproszczenie techniki bankowej, szczególnie na odcinku żyra, inkasa faktur, kontroli kredytowej przedsiębiorstw oraz na ulepszenie układu licznych formularzy, dając w sumie poważne oszczędności pracy i kosztów.

W związku z okólnikiem Nr 19 Prezesa Rady Ministrów z dnia 11.8.1949 r. (Monitor Polski Nr-A 57/49 poz. 755), powołującym Komisję Projektów Usprawnienia Administracji Publicznej oraz okólnikiem Min. Skarbu z dnia 30.9.1949 r. w tej samej sprawie (Dz. Urz. Min. Skarbu 35/49 poz. 234), Zarząd NBP polecił

utworzenie z dniem 1.12.1949 r. na terenie wszystkich jednostek organizacyjnych Banku Komisji Projektów Usprawnienia Administracji. Wszelkie zgłaszane od tego terminu projekty dotyczące usprawnień pracowniczych będą rozpatrywane w trybie wyżej wymienionych przepisów.

S. K.

Pytania i odpowiedzi

POJĘCIE PRZEDSIĘBIORSTWA OBJĘTEGO SYSTEMEM FINANSOWYM

Pytanie:

W praktyce bankowej posługujemy się często określeniem: „przedsiębiorstwo objęte systemem finansowym”. Określenie to obecnie nie pokrywa się z dawnym pojęciem, gdy objęte systemem finansowym były tylko przedsiębiorstwa podległe Ministerstwu Przemysłu i Handlu. Czy wobec tego można nadal posługiwać się takim określeniem i co ono oznacza?

Odpowiedź:

Zasady systemu finansowego, obejmujące na podstawie uchwały Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1947 r. przedsiębiorstwa państwowe, podległe wówczas Ministerstwu Przemysłu i Handlu, zostały z pewnymi zmianami rozciągnięte na przedsiębiorstwa państwowe i państwowo-spółdzielcze, podległe Ministerstwu: Górnictwa i Energetyki, Przemysłu Ciężkiego, Lekkiego, Rolnego i Spożywczego, Handlu Wewnętrznego i Handlu Zagranicznego na rok 1950 — na mocy uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 1949 r., zmienionej uchwałą tego Komitetu z dnia 4 października 1949 r. Zmiana ta wyłączyła Centrale Spółdzielczo-Państwowe spod działania przepisów uchwały z dnia 12 kwietnia 1949 r. i rozciągnęła na nie przepisy uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów w sprawie zasad systemu finansowego spółdzielczości, z tym, że termin podlegania Centrali Rybnej zasadom systemu finansowego spółdzielczości zostanie ustalony odrębną uchwałą.

Uchwała kwietniowa — zgodnie zresztą z brzmieniem swego punktu 79 — stała się wzorem dla późniejszych uchwał, które rozciągały na przedsiębiorstwa podległe poszczególnym resortom zasady systemu finansowego. Są to uchwały:

z dnia 13 maja 1949 r. — dla przedsiębiorstw podległych Ministerstwu Rolnictwa i Reform Rolnych oraz Ministerstwu Żegluga;

z dnia 9 sierpnia 1949 r. — dla przedsiębiorstw podległych Ministerstwu Leśnictwa;

z dnia 4 października 1949 r. — dla przedsiębiorstw podległych Ministerstwom: Kultury i Sztuki, Komunikacji, Oświaty, dalej dla przedsiębiorstw podległych Prezesowi Rady Ministrów, dla Filmu Polskiego, dla Centralnego Urzędu Radiofonii i dla przedsiębiorstw państwowych podległych bezpośrednio Ministerstwu Poczty i Telegrafów, a to: dla Polskiej Poczty i Telekomunikacji, dla Biura Studiów i Projektów Łączności, dla Przedsiębiorstwa Robót Telekomunikacyjnych. Ponadto uchwałą z tego samego dnia upoważniono przewodniczącego Państw. Komisji Planowania Gospodarczego do przyznawania dotacji z Rachunku Wyrównawczego Środków Obrotowych w Narodowym Banku Polskim na uzupełnienie niedoborów środków obrotowych przedsiębiorstwom, które — na podstawie uchwał Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów — wejdą w system finansowy z dniem 1 stycznia 1950 r.

z dnia 29 listopada 1949 r. — dla przedsiębiorstw, podległych Ministerstwu Budownictwa.

Wszystkie, wyliczone wyżej uchwały zawierają przepisy podobne, różniące się od siebie tylko w szczegółach, z uwagi na różną strukturę i charakter działalności poszczególnych przedsiębiorstw. W szczególności wszystkie te uchwały rozciągały na przedsiębiorstwa zasadę rozliczania się z budżetem Państwa za pośrednictwem rachunków wyrównawczych oraz — wyraźnie lub przez wprowadzenie zasad tego rozrachunku — zasadę rozrachunku gospodarczego.

Istotne natomiast różnice zawiera system finansowy dla spółdzielczości, uchwalony dnia 12 kwietnia 1949 r., z omówioną wyżej zmianą z dnia 4 października 1949 r. W szczególności uchwała ta stanowi, że spółdzielnie działają na zasadzie rozrachunku gospodarczego, ale dla realizacji zadań, objętych zatwierdzonym planem gospodarczo-financeowym, organizacje spółdzielcze otrzymują środki obce w trybie przewidzianym w zasadach systemu finansowego, straty zaś ich będą pokrywane ze specjalnego wspólnego funduszu wyrównawczego. Nie mają zaś możliwości przesuwania środków obrotowych za pośrednictwem rachunków wyrównawczych. Różnica ta jest tak istotna, że można mówić o specjalnym systemie finansowym dla spółdzielczości.

Reasumując uważamy, że określenie: „przedsiębiorstwo objęte systemem finansowym” oznacza przedsiębiorstwo włączone w ten system jedną z uchwał Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, a więc między innymi działające na zasadzie rozrachunku gospodarczego i rozliczające się z budżetem Państwa za pośrednictwem rachunków wyrównawczych.

Określenie to nie odnosi się do spółdzielni, które mają własny system finansowy. Tę opinię o istnieniu specjalnego systemu finansowego dla spółdzielczości podziela zresztą ostatnio Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów, który w swej uchwale z dnia 4 października 1949 r. mówi o systemie finansowym dla spółdzielczości, jako o systemie specjalnym.

KN.

BIBLIOGRAFIA

WAŻNIEJSZE POZYCJE Z RADZIECKIEJ LITERATURY EKONOMICZNEJ

A) KSIĄŻKI

1. Afanasjew A. A. — **Principy postrojenia buchgaltierskawo balansa.** (Zasady sporządzenia bilansu buchalteryjnego) Moskwa, Gosfinizdat. 1948 r., str. 96.

Treść: 1) Znaczenie ekonomiczne bilansu buchalteryjnego. 2) Cechy rozpoznawcze bilansu. 3) Zasady oceny pozycji bilansu. 4) Właściwa lokalizacja rozchodów wg stadiów obrotu jako warunek realnych kosztów własnych i właściwego zysku bilansowego. 5) Lokalizacja rozchodów w dziedzinie produkcji. 7) Warunki realności bilansu buchalteryjnego i zadania jego rewizji.

2. Aleksiejew A. M. — **Wojennyje finansy kapitalisticeskich gosudarstw.** (Finanse wojenne państw kapitalistycznych) Moskwa, Gosfinizdat. 1949 r. str. 182.

Treść: 1) Wydatki finansowe drugiej wojny światowej. 2. Budżety państwowe czasu wojennego. 3) Źródła materiałowe finansowania wojny. 4) Wzmożenie ciężarów podatkowych w okresie wojny. 5) Pożyczki państwowe podstawową metodą finansowania wojny. 6) Emisja inflacyjna pieniędzy papierowych. 7) Rola zasobów wewnętrznych w finansowaniu wojny. 8) Lend-lease jako narzędzie amerykańskiego imperializmu. 9) Emisja pieniądza wojennego — metodą finansową agresji państw imperialistycznych. 10) Złoto i wojna. 11) Wzrost rozchodów wojennych po wojnie.

3. Anapskij N. — **Ciena mielocziej.** (Cena drobniagów) Maskowski Raboczij. 1949. str. 78.

Treść: Zgubiona lub zaoszczędzona dziesięciokopiejkówka. O oszczędności. Jak używać mniej paliwa. Zaoszczędzone kilowat-godziny. Milimetry przeobrażone w tony. Pożyteczna rada. Jedna minuta czasu. Czy można przedłużyć czas pracy obrabiarki. Z pomocą zastosowań. Kiedy się troszczyć o instrument. Mechanizacja nawet w „drobniagach“. Prawidłowo zorganizować pracę w produkcji. Znaczenie norm przeciętnych. Coś niecoś o technicznych nowościach. Co należy wiedzieć o odpadkach. Z rachunkiem, po gospodarsku. Nieprodukcyjne rozchody.

Przyspieszenie obracalności środków obrotowych. Dlaczego powstają straty. Wielkie w małym.

4. Alenczikow D. I. — **Organizacja i tiechnika dokumentalnoj rewizii promysliennawo priedprijatja.** (Organizacja i technika rewizji dokumentów przedsiębiorstwa przemysłowego) Moskwa, Gostotechizdat. 1949. str. 136.

Treść: 1) Zadania i treść rewizji dokumentów. 2) Organizacja pracy rewizyjnej w ministerstwach i zarządach centralnych. 3) Organizacja rewizji dokumentów przedsiębiorstwa przemysłowego. 4) Metody rewizji. 5) Rewizja działalności produkcyjnej. 6) Rewizja działalności zaopatrzeniowej. 7) Rewizja działalności zbytu. 8) Rewizja działalności finansowej. 9) Rewizja operacji pieniężnych i pozycji rozrachunkowych. 10) Rewizja płac zarobkowych. 11) Rewizja doliczeń i rozchodowań środków funduszy specjalnych i finansowania celowego. 12) Rewizja konta zysków i strat. 13) Rewizja organizacji i stanu rachunkowości buchalteryjnej w przedsiębiorstwie. 14) Tryb postępowania wobec wniosków rewizji.

5. Babelian W. B. — **Ekonomiczeskij analiz diejatielnosti żelieznodaroznoj stroitielnoj organizacij.** (Analiza ekonomiczna działalności kolejowej organizacji budowlanej) Moskwa. Transzeldorizdat. 1948 r. str. 250.

Treść: 1) Organizacja formy budownictwa kapitalnego transportu kolejowego. 2) Znaczenie analizy sprawozdawczości przy kontroli i kierownictwie organizacji budowlanej. 3) Wykonanie programu budownictwa. 4) Wykonanie planu zatrudnienia. 5) Wykorzystanie mechanizmów w budownictwie. 6) Wpływ i rozchodowanie materiałów budowlanych. 7) Analiza kosztów własnych budownictwa kolejowego. 8) Stan finansowy organizacji budowlanej. 9) Kontrola tworzenia i rozchodowania funduszu na celznika budowy i państwowych premii.

6. Bakanow M. I. — **Analiz balansa i otcziota targowych priedprijatij.** (Analiza bilansu i sprawozdań przedsiębiorstw handlowych), Moskwa, Gosfinizdat. 1949 r. str. 96.

Treść: 1) Og. charakt. metod analizy dzia-

łałości gospodarczej przedsiębiorstw handlowych. 2) Analiza obrotu towarów. 3) Analiza kosztów handlowych. 4) Analiza wskaźników finansowych przedsiębiorstw handlowych.

7. Bronsztejn A., Budrin B. — Planowanie i uciążliwości awtomobilnawo transporta. (Planowanie i rachunkowość transportu samochodowego) Moskwa. Gosplanizdat. 1948 r. str. 304.

Treść: 1) Podstawowe zasady planowania transportu samochodowego. 2) Planowanie przewozów. 3) Planowanie taboru kolejowego. 4) Planowanie eksploatacji taboru samochodowego. 5) Planowanie profilaktycznej obsługi i remontu parku samochodowego. 6) Planowanie nakładu materiałów eksploatacyjnych. 7) Planowanie pracy i płac zarobkowych. 8) Planowanie przygotowania kadr. 9) Planowanie własnych kosztów przewozów samochodowych. 10) Planowanie robót kapitalnych. 11) Planowanie finansów. 12) Planowanie operacyjnych prac oddziałów fabrycznych. 13) Przykład rozrachunku transportowego planu finansowego gospodarstwa samochodowego. 14) Rachunkowość statystyczna transportu samochodowego.

8. Całkin G. M. — Metody organizacji nałogowej raboty. (Metody organizacji pracy podatkowej) Moskwa. Gosfinizdat. 1949 r. str. 118.

Treść: 1) Inspekcja podatkowa. 2) Metody organizacji pracy podatkowej na wsi. Podatek rolny. Podatek dochodowy od kołchozów. Podatek nałożony na kawalerów, osoby samotne i obywateli o nielicznych rodzinach, podatek państwowy od koni gospodarstw indywidualnych. Samoopodatkowanie ludności wiejskiej. 3) Metody organizacji pracy podatkowej w miastach. Podatek od robotników i pracowników. Obliczenie podatków od obywateli obciążanych przez organa finansowe. Miejscowe podatki i daniny. Organizacja pracy przy ściąganiu opłat państwowych. 4) Organizacja wpływu podatków. 5) Organizacja pracy przy ściąganiu zaległości podatkowych. 6) Organizacja pracy przy rozpatrywaniu skarg.

9. Drozdow I. P. — Finansowanie kapitalnawo stroitielstwa Torgbankom SSSR. Sbornik zakonodatielnych i instruktivnykh materialow. (Finansowanie kapitalnego budownictwa przez Torgbank ZSRR. Zbiór materiałów prawodawczych i instrukcji) Moskwa. Gosfinizdat. 1947 r. str. 288.

Treść: I. Bank finansowania kapitalnego budownictwa w handlu i spółdzielczości (Torg-

bank). II. Kapitalne budownictwo. 1) Podstawowe wskazówki co do organizacji i ulepszenia budownictwa. 2) Projektowanie i sporządzanie preliminarzy. 3) Zatwierdzanie spisów tytułu. III. Finansowanie budownictwa kapitalnego. IV. Organizacje budowlane. V. Koszty budowy dokonywanej poza planem robót kapitalnych. VI. Środki własne jednostek państwowych na inwestycje. VII. Kredytowanie organizacji państwowych. 1) Kredytowanie inwestycji pomocniczych gospodarstw ministerstw: handlu, metalurgii kolorowej i komunikacji. 2) Kredytowanie arteli poszukiwaczy złota, ministerstwa metalurgii kolorowej. 3) Kredytowanie przedsiębiorstw obróbki drzewa, ministerstwa przemysłu drzewnego, na zakup bydła produkcyjnego na indywidualny użytek stałych robotników i pracowników. 4) Kredytowanie dostaw importowych. VIII. Kontrola nad kosztami budowy. 1) Ogólne wskazówki. 2) Kontrola dokumentów preliminarza. 3) Kontrola funduszu płac zarobkowych i rozchodów administracyjno-gospodarczych. 4) Kontrola cen na materiały budowlane i urządzenia. 5) Kontrola dodatków do cen (naciенок). 6) Kontrola rozchodów ogólnych. 7) Kontrola rozchodów transportowych. 8) Przeprowadzanie kontrolnych pomiarów na budowie. IX. Przyjmowanie budowy do eksploatacji. X. Przekazywanie przedsiębiorstw, budynków i urządzeń oraz ich nabywanie. XI. O wzajemnych stosunkach Torgbanku ZSRR z Bankiem Państwa ZSRR.

10. Galimon L. S. — Dochody maszynno-traktornych stancij. (Dochody stacji maszynowo-traktorowych) Moskwa. Gosfinizdat. 1948 r. str. 105.

Treść: I. Stosunki umowne SMT z kołchozami. 1) Rola i znaczenie SMT. 2) Umowa SMT z kołchozami. 3) Zapłata przez kołchozy za robotę SMT. II. Obliczenie zapłaty w naturze. 1) Planowanie. 2) Obliczenie zapłaty w naturze. 3) Stawki zapłaty w naturze. 4) Właściwości obliczenia zapłaty w naturze z upraw roślin przemysłowych. III. Wypis i doręczanie rachunków. Wydawanie zapłaty w naturze. 1) Wypis rachunków. 2) Wypis wiadomości o należności zapłaty w naturze. 3) Wydanie kołchozom zapłaty w naturze. 4) Rozrachunek za wydaną zapłatę w naturze. IV. Zapłata pieniężna. V. Finansowanie i dochody SMT. Premiovanie. 1) Tryb finansowania. 2) Dochody SMT — źródłem budżetu Państwa. 3)

Fundusz dyrektora i premiowanie. VI. Kontrola i rachunkowość. 1) Kontrola i rachunkowość organów finansowych. 2) Kontrola państwowych organów zakupu. Aneksy.

11. Gołoszczapow W. A. i Protopopow S. N. — Kapitalnoje stroitelstwo. Sbornik ważniejszych rukowodiaszczich materiałow. (Budownictwo kapitalne. Zbiór najważniejszych materiałów wytycznych). Moskwa. Gosplanizdat. 1948 r. str. 437.

Treść: I. Organizacja budownictwa. II. Planowanie robót kapitalnych (inwestycji). 1) Projektowanie i sporządzanie preliminarzy. 2) Spis tytułu. 3) Rozchody ogólne. III. Umowy w budownictwie kapitalnym. IV. Finansowanie budownictwa kapitalnego. V. Finansowanie pozaplanowych (poza limitowych) inwestycji. VI. Własne środki jednostek gospodarczych i przedsiębiorstw na inwestycje. VII. Finansowanie kapitalnego remontu. VIII. Kredytowanie i rozrachunki w indywidualnym budownictwie mieszkaniowym. IX. Fundusze specjalne i potrącenia. X. Praca i płace zarobkowe w budownictwie. XI. Wykonywanie robót budowlanych, wydanie — odbiór obiektów wykonanych. XII. Rachunkowość, kalkulacja, koszty własne. XIII. Sprawozdawczość, analiza sprawozdań i bilansów. XIV. Wewnętrzno-resortowa kontrola i rewizja dokumentów. XV. Uzupełnienia.

12. Gurin L. E. — Analiz i kontrol razchodowanija fondow zarabotnoj płaty. (Analiza i kontrola rozchodowania funduszy płac zarobkowych) Moskwa. Maszgiz. 1949 r. str. 144.

Treść: I. Zasada socjalistyczna rozdziału wg pracy. II. Znaczenie i zadania analizy pracy przedsiębiorstwa. III. Treść i metodyka wykorzystania funduszy płac zarobkowych robotników. IV. Analiza czynników przewyższenia planowego poziomu przeciętnych płac zarobkowych. V. Analiza ustosunkowania poziomu pracy produkcyjnej do płac zarobkowych. VI. Analiza wykorzystania funduszy płac zarobkowych pracowników inżynieryjno-technicznych i młodszego personelu obsługi. VII. Zarządzenia w walce z przekroczeniem rozchodowania funduszy płac zarobkowych i kontrola bankowa.

13. Gusakov A. D. — Oczerki po dieńeznomu obraszczieniju Rassii. (Zarys obiegu pieniężnego w Rosji). Moskwa. Gosfinizdat. 1946 r. str. 124.

Treść: 1) Obieg pieniężny w przededniu Październikowej Rewolucji Socjalistycznej. 2) Obieg pieniężny w okresie przygotowania

Październikowej Rewolucji Socjalistycznej. 3) Zagadnienia obiegu pieniężnego, na platformie ekonomicznej partii bolszewików, na drodze do Października. 4) Opanowanie aparatu emisyjnego. 5) Obieg pieniężny w okresie dokonania Październikowej Rewolucji Socjalistycznej. 6) Plan leninowski reformy pieniężnej.

14. Iwanow N., Gołowcow A., Romanowski W., Bro G. — Sbornik zadacz po kursu analiza balansa i atczioła chazajstwiennych priedpriijatij. (Zbiór zadań w zakresie kursu analizy bilansu i sprawozdania przedsiębiorstw gospodarczych) Moskwa. Gosfinizdat. 1948 r. str. 158.

Treść: I. Analiza działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłowych. 1) Kontrola rachunkowa. 2) Analiza wypuszczonej produkcji. 3) Analiza wykonania planu kosztów własnych. 4) Analiza wykonania planu zbytu i zysku. 5) Analiza stanu finansowego przedsiębiorstwa. 6) Sprawozdanie roczne przedsiębiorstwa przemysłowego. II. Analiza działalności gospodarczej przedsiębiorstwa handlu radzieckiego. 1) Analiza wykonania planu obrotu towarowego. 2) Analiza kosztów obiegu. 3) Analiza narzutów handlowych i rentowności. 4) Analiza bilansu organizacji handlowej. III. Analiza działalności gospodarczej kołchozu.

15. Izdanie Inostrannoje Litieratury. Trud i kapital w S.S.Z.A. (Praca i kapitał w St. Zj. Ameryki. Przekład z angielskiego. Moskwa. 1949 r. str. 150.

Treść: 1) Fakty życia gospodarczego. 2) Praca i warunki życia. 3) Położenie ludności murzyńskiej. 4) Stosunki pracy i strajki. 5) Farmerzy i robotnicy rolni.

16. Jeżow A. I. — Kurs promyszliennoj statistiki. (Wykład statystyki przemysłowej) Moskwa. Gosplanizdat. 1946 r. str. 264.

Treść: Wstęp. 1) Pojęcie o statystyce przemysłowej. 2) Jednostka obserwacji w statystyce przemysłowej. 3) Klasyfikacja przedsiębiorstw i gałęzi przemysłu. **I. Teoria wskaźników.** 1) Wskaźniki produkcji. 2) Wskaźniki personelu. 3) Wskaźniki czasu pracy. 4) Wskaźniki wydajności pracy. 5) Wskaźniki płac zarobkowych. 6) Wskaźniki funduszy stałych. 7) Wskaźniki składu i wykorzystania urządzeń energetycznych. 8) Wskaźniki składu i wykorzystania urządzeń produkcyjnych. 9) Wskaźniki zaopatrzenia materiałowego. 10) Wskaźniki kosztów własnych. **II. Organizacja i technika statystyki przemysłowej.**

1) Sprawozdawczość. 2) Terminowe spisy i jednorazowe obliczenia. 3) Spisy drobnego przemysłu. **III. Analiza.** 1) Podstawy analizy. 2) Obliczenia rozmiaru wpływu czynników i struktury. 3) Analiza wypuszczonej produkcji. 4) Schemat analizy czynników produkcji. Krótki zarys rozwoju statystyki przemysłowej w ZSRR.

17. Kapłan A. I. — Analiz bałansa targowych priedpriyatij. (Analiza bilansu przedsiębiorstw handlowych). Moskwa. Gosstorgizdat. 1949 r. str. 175.

Treść: Przedmowa. 1) Istota, zadania i organizacja analizy bilansu. 2) Analiza obrotu towarowego przedsiębiorstwa handlowego. 3) Analiza środków stałych. 4) Analiza kosztów obiegu. 5) Analiza bilansu. Aneksy.

18. Końszyn F. W. — Gosudarstwiennoe strachowanje na sielie. (Ubezpieczenie państwowe na wsi). Moskwa. Gosfinizdat. 1948. str. 56.

Treść: 1) Ubezpieczenie państwowe sprzyja produkcji kolchoźniczej i ochrania interesy świata pracy. 2) Ubezpieczenie mienia kolchozów. 3) Ubezpieczenie mienia osobistego pracujących. 4) Ochrona ubezpieczonego mienia i obowiązki ubezpieczających. 5) Sporządzanie aktów o stracie zwierząt — to najważniejszy obowiązek rad wiejskich. 6) Ubezpieczenie życia pracujących. 7) Ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków.

19. Kiedriaszow R. A. — Sostawlenie smiet biudżetnych uczrieźdienij. (Sporządzanie obrachunków dla zestawień budżetowych). Moskwa. Gosfinizdat. 1948 r. str. 50.

Treść: 1) Preliminarz i jego znaczenie. 2) Forma preliminarza. 3) Pozycje klasyfikacji budżetowych. 4) Sporządzenie preliminarza. 5) Sporządzenie rozrachunków z poszczególnych pozycji. 6) Rozpatrzenie preliminarza. 7) Zatwierdzenie preliminarza. 8) Sporządzanie preliminarzy ze specjalnych środków.

20. Kudriaszow R. A., Czudinowicz L. P. — Sostawlenie i ispolnienie sielskawo biudżeta. (Sprządzenie i wykonanie budżetu wiejskiego). Moskwa. Gosfinizdat. 1949 r. str. 95.

Treść: 1) Ogólne zagadnienie budżetu wiejskiego. 2) Tryb sporządzania, rozpatrywania i zatwierdzania budżetu wiejskiego. 3) Wykonanie budżetu wiejskiego. 4) Rachunkowość i sprawozdawczość budżetu wiejskiego. 5) Prawa i obowiązki robotników Rady Wiejskiej. 6) Komisja budżetowa i udział

społeczności w pracy budżetowej. 7) Pozabudżetowe środki Rady Wiejskiej.

21. Ministierstwo Finansow. Cienralnoje Statisticheskoje Uprawlenie Gosplana — Rukowodstwo po planu szczietow tiekuszczawo uciota kapitalnych włożenij i asnownoj diejatielnosti podriadnych (stroitielnych, montaźnych i projektnych) organizacij. (Wytyczne do planu kont bieżącej rachunkowości inwestycji oraz podstawowej działalności organizacji zleceńowych (budowlanych, montażowych i projektujących). Moskwa. Gosfinizdat. 1946 r. str. 179.

Treść: Plan kont bieżącej rachunkowości, inwestycji i podstawowej działalności zleceńowych (budowlanych, montażowych i projektujących) organizacji. Charakterystyka kont bieżącej rachunkowości. Korespondowanie kont w podstawowych operacjach gospodarczych. Podstawowe założenia rachunkowości i kalkulacji kosztów własnych robót kapitalnych.

22. Misiejuk K. A. — Krieditowanje Sielchozbankom kolchozow i sielskawo nasielienja. (Kredytowanie przez Sielchozbank kolchozów i ludności wiejskiej) Moskwa. Gosfinizdat. 1948 r. str. 102.

Treść: Rola i znaczenie państwowego kredytu długoterminowego. 2) Planowanie kredytów. 3) Ogólny tryb udzielania pożyczek kolchozom. 4) Kredytowanie kolchozów na rozwój hodowli zwierząt. 5) Kredytowanie i finansowanie wielkiego kolchoźniczego i drobno kolchoźniczego budownictwa. 6) Kredytowanie kolchozów na posadzenie sadu i długoletnie kultury. 7) Kredytowanie kolchozów na przedsięwzięcia w dziedzinie rybołówstwa i hodowli ryb. 8) Kredytowanie kolchozów na zakup nawozów sztucznych. 9) Krótkoterminowe kredytowanie kolchozów na wydatki kapitalne. 10) Zadania Sielchozbanku w przeprowadzaniu operacji związanych ze ściąganiem, przechowywaniem i rozchodowaniem pieniężnych funduszy „niepodzielnych“. 11) Kredytowanie kolchoźników i innych pożyczkobiorców. 12) Kredytowanie i finansowanie przedsięwzięć w zakresie przesiedlenia w gospodarstwach rolnych. 13) Zwrot pożyczek. 14) Kontrola następna.

23. Moliakow D. S. — Finansowoje planirowanie rajonnoj promysliennosti. (Planowanie finansowe przemysłu rejonowego). Moskwa. Gosfinizdat. 1948 r. str. 40.

Treść: Plan finansowy rejonowego kombinatu przemysłowego. 1) Inwestycje. 2) Środki obrotowe. 3) Zysk. 4) Wpłaty do budżetu

z potrąceń od zysków na budownictwo kulturalno-życiowe i urządzenia. 5) Wpłaty do obwodowego, krajowego (republikańskiego) funduszu rozwoju przemysłu rejonowego. 6) Fundusz dyrektora. 7) Amortyzacja. 8) Pożyczki Banku Państwa i Prombanku. 9) Finansowanie z budżetu rejonowego. Kontrola organów finansowych nad pracą przemysłu rejonowego. Aneksy. Rejestr materiału prawodawczego i instruktorskiego z zagadnienia finansowego planowania przemysłu rejonowego.

24. Panin A. W., Chmielew N. N. — Finansowe chazajstwo i ucziot w kolchozach. (Gospodarka finansowa i rachunkowość w kolchozach). Moskwa. Gosfinizdat. 1949 r. str. 146.

Treść: I. Dane wyjściowe dla rozstrzygnięcia zadań. II. Przeprowadzenie zadania. 1) Wykorzystanie środków funduszy naturalnych i rozrachunki w naturze za zobowiązania lat ubiegłych. 2) Rachunkowość dochodów kolchozu w naturze i ich repartycja. 3) Wykonanie przez kolchoz zobowiązań pieniężnych z lat ubiegłych. 4) Rachunkowość dochodów pieniężnych i ich repartycja. 5) Środki funduszu na potrzeby kulturalne i ich wykorzystanie. 6) Wpływ i wykorzystanie środków inwestycyjnych. III. Pomoc uczącym się w rozstrzygnięciu zadań. IV. Rezultaty końcowe.

25. Pieresliegin W. I. — Otczotnyj balans dochodow i razchodow ministerstwa i gławka. (Bilans sprawozdawczy dochodów i rozchodów ministerstwa i zarządu centralnego). Moskwa. Gosfinizdat. 1948 r. str. 56.

Treść: I. Treść bilansu sprawozdawczego dochodów i rozchodów. II. Tryb i źródła sporządzania bilansu sprawozdawczego dochodów i rozchodów. III. Wskaźniki bilansu sprawozdawczego dochodów i rozchodów oraz metody ich analizy. 1) Analiza wykonania planu wpływów i rozchodowania środków wg gałęzi gospodarki. 2) Analiza wykonania planu dochodów i rozchodów wg pozycji. 3) Analiza wykonania planu akumulacji i wykorzystania zysku. 4) Wzajemne powiązanie z budżetem.

26. Rowiński N. N. — Finansowyj kontrol w SSSR. (Kontrola finansowa w ZSRR.) Moskwa. Gosfinizdat. 1947 r. str. 238.

Treść: I. Kontrola państwowa w ZSRR. II. Organizacja kontroli finansowej w ZSRR w różnych etapach socjalistycznego budownictwa. III. Organy kontroli państwowej w ZSRR. IV. Kontrola finansowa w pań-

stwach zagranicznych. V. Organizacja i ogólne metody działalności kontrolno-rewizyjnej. VI. Rewizja sporządzenia budżetu. VII. Rewizja wykonania budżetu. VIII. Rewizja budżetowa — głównych dysponentów kredytów (ministerstw i oddziałów komitetów wykonawczych). IX. Rewizja budżetowa — dysponentów kredytami trzeciego stopnia. X. Rewizja przedsiębiorstw przemysłowych.

27. Rubinow M. S. — Osnovy ucziota i analiza chazajstwiennoj dziejatielnosti promysliennawo priedprijatja. (Podstawy rachunkowości i analizy działalności gospodarczej przedsiębiorstwa przemysłowego). Leningrad. Sojuzmaszuczot. 1949 r. str. 70.

Treść: I. Podstawy rachunkowości buchalteryjnej. II. Rachunkowość produkcji i kalkulacja kosztów własnych. III. Rachunkowość zbytu i rentowność przedsiębiorstwa. IV. Sprawozdawczość przedsiębiorstwa. V. Analiza wypuszczonej produkcji, jej kosztów własnych i rezultatów finansowych. VI. Analiza bilansu przedsiębiorstwa przemysłowego.

28. Salnikow F. — Planirowanje w kolchozie. (Planowanie w kolchozie). Moskwa. Gosplanizdat. 1949 r. str. 176.

Treść: I. Planowanie produkcji w kolchozie. 1) Plan produkcji kolchozu. 2) Metodyka sporządzania planu produkcji kolchozu. II. Przychodowo-rozchodowy preliminarz kolchozu. III. Zadania produkcji brygad i grup uprawy roślin oraz ferm hodowli zwierząt. 1) Roczne zadania produkcji brygady. 2) Zadania wieloletnich upraw. 3) Roczne zadanie produkcji inspektów i cieplarni. 4) Roczne zadanie produkcji grupy. 5) Roczne zadanie produkcji fermy bydła rogatego. 6) Roczne zadanie produkcji fermy hodowli koni. 7) Roczne zadanie produkcji fermy chowu świń. 8) Roczne zadanie produkcji fermy chowu owiec. 9) Roczne zadanie fermy hodowli drobiu. IV. 1) Plany robót w kolchozie. 2) Zlecenia — zadania. V. Przygotowanie kolchozu do zawarcia umowy z SMT. VI. Kontrola wykonania planu w kolchozie.

29. Sawinskij D. W. — Kurs promysliennoj statistiki. (Kurs statystyki przemysłowej). Moskwa. Gosplanizdat. 1944 r. str. 347. II wydanie.

Treść: 1) Przedmiot i zadanie statystyki socjalistycznego przemysłu. 2) Organizacja obserwacji statystycznej i zestawienie jej materiałów w statystyce przemysłowej. 3) Rachunkowość i statystyczne studium produkcji przemysłowej.

słowej. 4) Statystyka liczebności i składu sił roboczych oraz wykorzystania czasu pracy. 5) Studium statystyczne wydajności pracy. 6) Statystyka płac zarobkowych. 7) Statystyka środków stałych w przemyśle. 8) Studium statystyczne energetycznego gospodarstwa przemysłowego. 9) Statystyka urządzeń produkcyjnych. 10) Statystyka zaopatrzenia materiałowego przemysłu. 11) Statystyka kosztów własnych produkcji przemysłowej.

30. Segal J. E. — Skandynawskie strony i „plan Marszalla”. (Kraje skandynawskie i plan Marshalla). Moskwa. Izd. Prawda. 1949 r. str. 28.

Treść: Znaczenie krajów skandynawskich dla imperializmu amerykańskiego. Ekonomia Skandynawii po drugiej wojnie światowej. Zaostrzenie sprzeczności klasowych w krajach skandynawskich. Walka dookoła „planu Marshalla” w Skandynawii. Siły demokracji w walce przeciwko amerykańskiemu planowi ujarznienia Skandynawii.

31. Sonin M. — Waprosy balansu rabocziej siły. (Zagadnienia bilansu siły roboczej). Moskwa. Gosplanizdat. 1949 r. str. 104.

Treść: 1) Ogólne zagadnienie siły roboczej. 2) Organizacja pracy przy sporządzaniu bilansów siły roboczej. 3) Metodyka sporządzania bilansu siły roboczej w obwodzie (kraju, republice). 4) Bilans zasobów sił roboczych kołchozów. 5) Sporządzenie bilansu zbiorczego zasobów sił roboczych.

32. Stalin J. — Otczotnyj dokład XVII Sjezdu partii o rabotie CK WKP(b). (Raport sprawozdawczy na XVII Zjeździe partii o działalności CK WKP(b)). Ogiz. Gospolitizdat. 1948 r. str. 78.

Treść: I. Przedłużający się kryzys światowego kapitalizmu i położenie zewnętrzne Związku Radzieckiego. 1) Ruch kryzysu ekonomicznego w krajach kapitalistycznych. 2) Zaostrzenie się położenia politycznego w krajach kapitalistycznych. 3) Stosunki pomiędzy ZSRR i państwami kapitalistycznymi. II. Trwające ożywienie gospodarki narodowej i położenie wewnętrzne w ZSRR. 1) Ożywienie w przemyśle. 2) Ożywienie w gospodarce rolnej. 3) Ożywienie położenia materialnego i kultury świata pracy. 4) Ożywienie obrotu towarowego i transportu. III. Partia. 1) Zagadnienia ideowo-politycznego kierownictwa. 2) Zagadnienia zorganizowanego kierownictwa.

33. Sumcow A. I. — Chaziajstwienniku o buchgalterskim ucztie i analizie balansu promy-

szliennawo priedprijatja. (Pracownikowi gospodarczemu o rachunkowości buchalteryjnej i analizie bilansu przedsiębiorstwa przemysłowego). Moskwa. Gosplanizdat. 1949 r. str. 128.

Treść: 1) Podstawy rachunkowości buchalteryjnej. 2) Rachunkowość najważniejszych operacji przedsiębiorstwa przemysłowego. 3) Podstawy techniki i organizacja rachunkowości buchalteryjnej. 4) Sprawozdawczość buchalteryjna i analiza bilansu przedsiębiorstwa przemysłowego.

34. Szer I. D. i awtorskij kolektiw. — Finansirovanie promyszliennawo stroitelstwa. (Finansowanie budownictwa przemysłowego). Moskwa. Gosfinizdat. 1947 r. str. 335.

Treść: 1) Budownictwo przemysłowe w okresie Wielkiej Wojny Ojczyźnianej i w nowej pięcioletce stalinowskiej. Formy organizacyjne budownictwa. 2) Organizacja kontroli finansowej nad budownictwem. Struktura banku przemysłowego ZSRR. 3) Planowanie robót kapitalnych. Tryb postępowania przy finansowaniu robót kapitalnych. 4) Dokumentacja projektowo-preliminarzowa w budownictwie i kontrola Banku Przemysłowego. 5) Źródła finansowania inwestycji. Akumulacja środków przeznaczonych na budownictwo. 6) Środki obrotowe i mobilizacja wewnętrznych zasobów w budownictwie. 7) Organizacja rozrachunków w budownictwie. 8) Finansowanie i kontrola przy zleciowym systemie prowadzenia robót. 9) Finansowanie i kontrola przy sposobie gospodarskim prowadzenia robót. 10) Kontrola aktów i rachunków za wykonanie prac i pomiary kontrolne. 11) Krótkoterminowe kredytowanie zleciowych organizacji budowlanych. 12) Kontrola nad rozchodowaniem funduszy płac zarobkowych w budownictwie. 13) Kontrola nad rozchodami ogólnymi i administracyjno-gospodarskimi. 14) Kontrola cen za materiały i urządzenia. 15) Kredytowanie importowych dostaw urządzeń i materiałów dla budownictwa. 16) Kredytowanie przedsiębiorstw przem. rejonowego i obwodowego na rozwinięcie i organizację produkcji towarów artykułów codziennego użytku. 17) Finansowanie pozalimitowych (pozaplanowych) inwestycji i remontu kapitalnego. 18) Finansowanie projektowo-badawczych, geologoposzukiwawczych i naukowo-badawczych robót. 19) Właściwości finansowania i długoterminowego kredytowania robót odbudowy. 20) Kontrola Banku Przemysłowego na podstawie analizy sprawozdawczości i zbadania budowy. 21) Finansowe zachęty i sankcje. 22) Finansowanie

wanie inwestycji przez Bank Państwa i wzajemna obsługa banków inwestycyjnych.

35. Sznejerson A. I. — Obostrienie obszczawo krizisa kapitalizma na sowriemiennom etapie. (Zaostrzenie ogólnego kryzysu kapitalizmu we współczesnym stadium). Moskwa. Izd. Prawda. 1949 r. str. 24.

Treść: Stenogram publicznego odczytu wygłoszonego w Centralnym Audytorium Wszechzwiązkowego Towarzystwa Rozpowszechnienia Wiedzy Politycznej i Naukowej w Moskwie.

36. Szwedzkij A. E. — Otczisljenja ot pribyliej gosudarstwiennych chazajstwiennych organizacij i priedpriatij. (Potrącenia od zysków państwowych gospodarczych organizacji i przedsiębiorstw). Moskwa. Gosfinizdat. 1948. str. 60.

Treść: 1) Wstęp. 2) System potrąceń w różnych etapach budownictwa gospodarczego. 3) Obecny tryb pobierania potrąceń od zysków do budżetu. 4) Tryb kontroli nad wpływem płatności do budżetu. 5) Kontrola i analiza bilansów i sprawozdań organizacji i przedsiębiorstw. 6) Obowiązki aparatu finansowego dla ściągania potrąceń od zysków do budżetu. Aneks. Schemat przykładowy wniosków organu finansowego co do rocznego sprawozdania przedsiębiorstwa.

37. Usoskin M. M. — Kratkosrocznyj kriedit w narodnom chazajstwie SSSR. (Kredyt krótkoterminowy w gospodarstwie narodowym ZSRR). Gosfinizdat. 1948 r. str. 80.

Treść: I. Środki obrotowe i kredyt. II. Rozwój i org. systemu kredytowego ZSRR/ 1) Rozwój systemu bankowego ZSRR. 2) Wyższość radzieckiego systemu bankowego. 3) Rola i struktura Banku Państwa ZSRR. III. Operacje pożyczkowe Banku Państwa i umocnienie stosunków kredytowych w gosp. narodowej. 1) Rozgraniczenie środków obrotowych własnych i pożyczonych. 2) Podstawowe zasady kredytu krótkoterminowego. 3) Rodzaje pożyczek. Technika operacji pożyczkowych. 4) Kredyty na wartości towarowo-materialne. 5) Sankcje kredytowe. IV. Operacje rozrachunkowe i zadanie umocnienia stosunków kredytowych. 1) Pieniężny obrót bezgotówkowy i kredyt. Zasady organizacji rozrachunków. 2) Rodzaje rozrachunków. 3) Akceptowa forma rozrachunków. 4) Akredytywa i konto specjalne. 5) Wewnętrzno-miastowe rozrachunki. 6) Rozrachunki przy załadunkach tranzytowych. 7) Wzajemne rozrachunki między organizacjami gospodarczy-

mi. 8) Kredyty na sumy w drodze (w rozrachunkach).

38. Wsiesiojuznoje naucznoje inżynierno-techniczieskawo obszcziestwa stroitielej (Wnistrostitielej). — Waprosy planirowanija kapitalnych rabot. (Zagadnienia planowania robót kapitalnych). Moskwa. Gosplanizdat. 1949 r. str. 27.

Treść: Państwowy plan budownictwa kapitalnego — podstawą pracy org. budowlanych. Podstawowe działy planu budownictwa kapitalnego. Plan przemysłu budowlanego. Plan zatrudnienia i mechanizacji pracy w budownictwie. Planowanie rozpowszechnienia postępowej techniki w budownictwie. Zabezpieczenie materiałowe budownictwa. Planowanie robót projektodawczych. Plan obniżenia kosztów budowy.

39. Żebrak M. Ch. — Promyszlennyj ucziot. (Rachunkowość przemysłowa). Moskwa. Gosplanizdat. 1949 r. str. 328.

Treść: I. Wstęp. II. Rachunkowość środków pieniężnych. III. Rachunkowość zatrudnienia i płac zarobk. IV. Rachunkowość materiałów. V. Rachunkowość środków podstaw. VI. Rachunkowość małoszkotnych i szybkożywalnych przedmiotów. VII. Rachunkowość kosztów produkcji i wypuszczenia produkcji. VIII. Kalkulacja kosztów własnych. IX. Rachunkowość produkcji gotowej i jej realizacji. X. Rachunkowość funduszy, wyników i kredytowania. XI. Sprawozdawczość.

B) ARTYKUŁY

1. Akopin G. — Ekspansja amierikanskawo imperializma na Blizniem i Sredniem Wastokie. (Ekspansja imperializmu amerykańskiego na Bliskim i Środkowym Wschodzie). Waprosy Ekonomiki Nr 6/1949. str. 18.

2. Alenczikow D. — Buchgaltierskij kontrol za razchodowanjem fondow zarabotnoj platy. (Kontrola buchalteryjna nad rozchodowaniem funduszu płac zarobkowych). Buchgaltierskij Uczot Nr 8/1949. str. 8.

3. Allutin F. — Rol potrebitielskoj koopieracij w osuszczestwlienij leninsko - stalinskawo koopieratiwnawo plana. (Rola spółdzielni spożywczej w realizacji leninowsko-stalinowskiego planu spółdzielczości). Izwiestja Akademij Nauk Nr 1/1949. str. 19.

4. Altajskij I. — Riezierwy powyszenija proizwoditielnosti traktornawo parka MTC. (Rezerwy wzrostu wydajności parku traktorowego

Stacji Maszynowo-Traktorowej). Soci. Sielskoje Chaziajstwo Nr 4/1949. str. 10.

5. Arakeljan A. — **Rol nauki i tiechniki pri pieriechożdienii od socializma. k komunizmu.** (Rola nauki i technika przy przechodzeniu od socjalizmu do komunizmu). Izwiestja Akadimij Nauk Nr 1/1949. str. 13.

6. Atlas Z. — **Waliutnyj krizis w Anglii.** (Kryzys walutowy w Anglii). Dewaluacja angielskiego funta szterlinga. Waprosy Ekonomiki Nr 8/1949. str. 20.

7. Bachariew W., Suworowa W. — **Waprosy ucziota kapitalnawo riemonta.** (Zagadnienia rachunkowości remontu kapitalnego). Buchgaltierskij Uczot Nr 4/1949. str. 3.

8. Bielajew N. — **Prawilnaja organizacja truda-ważniejszeje uslowje uspieszawo razwitja kolchozow.** (Właściwa organizacja pracy, to najważniejszy warunek rozwoju kolchozów). Bolszewik Nr 13/1949. str. 9.

9. Chromow P. — **Uskorieńje abaracziwajemosti sriedstw — ważniejszaja narodno-chaziajstwiennaja zadacza.** (Przyspieszenie obrotowości środków jest najważniejszym zadaniem narodowo-gospodarczym). Bolszewik Nr 7/1949. str. 10.

10. Cynkow M., Rogozin G. — **Ukrupnienje fiern ważniejsziz riezierz kolchoznawo žiwotnowodstwa.** (Powiększenie ferm to najważniejsza rezerwa hodowli bydła). Socialističeskoje Sielskoje Chaziajstwo Nr 5/1949. str. 11.

11. Czeprakow W. — **Narastanje nowawo ekonomičieskawo krizisa w kapitalističieskom mirie.** (Narastanie nowego kryzysu gospodarczego w świecie kapitalistycznym). Bolszewik Nr 13/1949. str. 11.

12. Czeprakow W. — **Obostrienje waliutnawo krizisa w stranach kapitala.** (Zaostrzenie kryzysu walutowego w krajach kapitalistycznych). Bolszewik Nr 17/1949. str. 11.

13. Czornomordik D. — **Effektiwnost kapitalnych włożenij i teorja wosproizwodstwa.** (Efektywność inwestycji i teoria reprodukcji) art. dyskusyjny. Waprosy Ekonomiki Nr 6/1949. str. 18.

14. Czornyj G. — **Kolchoznaja targowlia i finansowoje chaziajstwo w kolchozach.** (Handel kolchoźniczy i gospodarka finansowa w kolchozach). Soci. Sielskoje Chaziajstwo Nr 2/1949. str. 10.

15. Demidow I. — **Wsiemiernoje razwitje žiwotnowodstwa — cietralnaja zadacza w razwitii sielskawo chaziajstwa,** (Jak największy

rozwój hodowli bydła to centralne zadanie rozwoju gospodarki rolnej). Planowoje Chaziajstwo Nr 3/1949. str. 17.

16. Djaczenko W. — **Barba za uskorieńje oboracziwajemosti sriedstw — nowyj, wyższij etap owładienja proizwodstom.** (Walka o przyspieszenie obrotowości środków to nowy, wyższy etap opanowania produkcji). Waprosy Ekonomiki Nr 4/1949. str. 18.

17. Djaczenko W. — **Protiw putanice w razrabotkie problemij nakaplienja.** (Przeciw pętaniu w opracowaniu problemów akumulacji). Bolszewik Nr 7/1949. str. 7.

18. Dudinskij I. — **Rynek sieriebra w poslie-wajennyj pieriod.** (Rynek srebra w okresie powojennym). Wniesznaja Targowlia Nr 1/1949. str. 5.

19. Feloman J. — **Uprostit uczot projektno-izyskatielnych rabot.** (Uprościć rachunkowość prac projektowo-badawczych). Buchgaltierskij Uczot Nr 8/1949. str. 3.

20. Fiedotow N. — **Sriednieprogriessiwnyje normy — asnowa proizwodstwiennych planow.** (Średnie normy progresywne podstawą planów produkcji). Planowoje Chaziajstwo Nr 3/1949. str. 11.

21. Gogol B. — **Snizenje izdierżek obraszczenia i ukrieplienje chozrasczota w sowietskij targowlie.** (Obniżenie kosztów obiegu i umocnienie rozrachunku gospodarczego w handlu radzieckim). Sowietiskije Finansy Nr 2/1949. str. 9.

22. Gordin A. — **Ekonomičieskoje znaczenie nowych gruzowych tarifow.** (Znaczenie gospodarcze nowych taryf przewozowych). Sowietiskije Finansy Nr 8/1949. str. 5.

23. Gostiew A. D. — **O niekatorych effiektiwnych mietodach barby za wysokoje kacziestwo promysziennoj produkcij.** (O pewnych efektywnych metodach walki o wysoki poziom produkcji przemysłowej). Waprosy Ekonomiki Nr 8/1949. str. 10.

24. Grapp M., Sawina W. — **K analizu atcziotow biudżietnych uczrieżdienij.** (Analiza sprawozdań budżetowych). Buchgaltierskij Uczot Nr 3/1949. str. 10.

25. Gudkow A. — **K waprosu o kalkulirowanij w rybnoj promysziennosti.** (O zagadnieniu kalkulacji w przemyśle rybnym). Buchgaltierskij Uczot Nr 8/1949. str. 3.

26. Gusakow A. D. — **Uskorieńje abaracziwajemosti abarotnych sriedstw — istocznik powyszenja tiempow socialističeskawo wos-**

proizwodstwa. (Przyspieszenie obrotowości środków obrotowych — źródłem podniesienia tempa socjalistycznej reprodukcji). Izwiestja Akadiemii Nauk Nr 3/1949. str. 19.

27. Ikonnikow W. — Rol i funkeja so-wietskich dienieg. (Rola i funkcja pieniądza radzieckiego). Bolszewik Nr 8/1949. str. 15.

28. Iljin G. — Barba za ekonomju i uskorienje abaracziwajemosti sriedstw. (Walka o oszczędność i przyspieszenie obrotowości środków). Doświadczenie zakładu „Sierp i młot“. Planowoje Chaziajstwo Nr 2/1949. str. 11.

29. Iwanow F. — K waprośu o sowriemien-nom sostojanii waliut kapitalistycznych stran. (O zagadnieniu obecnego stanu walut w krajach kapitalistycznych). Wnieszniaja Targowlia Nr 1/1949. str. 7.

30. Iwanow N. — Pastrojenje normatiwnych kalkulacij w promysziennych przedpriatijach. (Dokonywanie kalkulacji normatywów w przedsiębiorstwach przemysłowych). Buchgałtierskij Uczot Nr 5/1949. str. 9.

31. Jelenko N. — Mieždunarodnyj Bank dlja Riekonstrukcii i Razwitja — orudie ekspansjonistskoj politiki anglo-amierikańskawo bloka. (Bank Międzynarodowy Odbudowy i Rozwoju — narzędziem ekspansjonistycznej polityki bloku anglo-amerykańskiego). Wnieszniaja Targowlia Nr 5/1949. str. 5.

32. Jermolinskij I. — Rost nakaplienij i uwieliczenie niedielimych fondow w kołchozach. (Wzrost akumulacji i wzrost funduszy „niepodzielnych“ w kołchozach). Soci. Sielskoje Chaziajstwo Nr 4/1949. str. 10.

33. Jewsiejew P. — Ob uluższenii kacziestwa i assortimienta tawarow szirokawo potreblenija. (O polepszeniu jakości i asortymentu artykułów codziennego użytku). Planowoje Chaziajstwo Nr 1/1949. str. 14.

34. Kaminskij A., Obolenskij K. — Razwitje obszczestwiennawo chaziajstwa w pieriedowych kołchozach. (Rozwój społecznej gospodarki w postępowych kołchozach). Socialistyczskoje Sielskoje Chaziajstwo Nr 9/1949. str. 14.

35. K. S. — Diskriminacjonnaja politika S. Szt. Am. — priepiatstwije wnutrijewropiejskoj targowlie. (Polityka dyskryminacyjna St. Zjedn. Am. przeszkodą handlu wewnątrzno-europejskiego). Wnieszniaja Targowlia Nr 5/1949. str. 6.

36. Kaplan A. — Waprośy uskorienja abaracziwajemnosti abarotnych sriedstw w targowlie. (Zagadnienie przyspieszenia krążenia

środków obrotowych w handlu). Buchgałtierskij Uczot Nr 3/1949. str. 9.

37. Kietkowicz A. — Ekonomika i wnieszniaja targowlia Awstrii. (Gospodarka i handel zagraniczny Austrii). Wnieszniaja Targowlia Nr 4/1949. str. 20.

38. Kondraszow D. — Rol finansowawo planirowanija w narodnom chaziajstwie. (Rola planowania finansowego w gospodarce narodowej). Sowietckije Finansy Nr 7/1949. str. 9.

39. Kondraszow D. — Uskorieńje abarota sriedstw — waźnaja narodnochaziajstwiennaja zadaczia. (Przyspieszenie obrotu — ważnym zadaniem ogólnogospodarczym). Buchgałtierskij Uczot Nr 3/1949. str. 7.

40. Korolenko A. — Ekonomiczieskoje sotrudnicziestwo SSSR i stran narodnoj diemokratii. (Gospodarcza współpraca ZSRR z krajami demokracji ludowej). Wnieszniaja Targowlia Nr 4/1949. str. 5.

41. Korolenko A. — Sowietko-italianskije ekonomiczieskije atnoszenija. (Radziecko-włoskie stosunki gospodarcze). Wnieszniaja Targowlia Nr 1/1949. str. 4.

42. Kozłow T. — Protiw burżuaznawo obiektywizmu i formalizmu w statisticzieskoj naukie. (Przeciwko burżuazyjnemu obiektywizmowi i formalizmowi w nauce statystyki). Waprośy Ekonomiki Nr 4/1949. str. 14.

43. Kuropatkin A. — O priewraszczenije sielskochaziajstwiennawo truda w raznowidnost truda industrialnawo. (O przekształcenie pracy rolniczej w odmianę pracy przemysłowej). Bolszewik Nr 5/1949. str. 14.

44. Liapin A. — Socialistyczieskij princip raspriedielienja po trudu. (Socjalistyczna zasada repartycji wg. pracy). Bolszewik Nr 3/1949. str. 15.

45. Libkind A. — Sbornik rabot po organizacij proizwodstwa w kołchozach. (Zbiór czynności przy organizowaniu produkcji w kołchozach). Socialistyczieskoje Sielskoje Chaziajstwo Nr 9/1949. str. 4.

46. Lichtensztejn L. — Puti i mietody uskarienja abaracziwajemosti abarotnych sriedstw w stroitielstwie. (Drogi i metody przyspieszenia obracalności środków obrotowych w budownictwie). Sowietckije Finansy Nr 6/1949. str. 6.

47. Łazariew E. — Ispolzowat wsie riezierwy uskarienja abaracziwajemosti sriedstw. (Wykorzystać wszystkie rezerwy przyspieszenia obrotowości środków). Sowietckije Finansy Nr 6/1949.

48. Ławriczenko M. — Sielskoje chaziajstwo stran Zapadnoj Jewropy i „plan Marszała”. (Gospodarka rolna krajów Europy Zachodniej i „plan Marshalla”). Wnieszniaja Targowlia Nr 2/1949. str. 5.

49. Łowkow J. — Planowanie traktornych rabot na MTS. (Planowanie robót traktorowych na Stacji Maszynowo Traktorowej). Soci. Sielskoje Chaziajstwo Nr 2/1949. str. 11.

50. Łysienko T. — Triechletnij plan razwitja obszczestwiennawo żywotnowodstwa i zadaczi sielsko-chaziajstwiennoj nauki. (Trzyletni plan rozwoju społecznej hodowli bydła i zadania nauk rolnych). Socialistyczieskoje Sielskoje Chaziajstwo Nr 7/1949. str. 19.

51. Majtow D. — Proizvodstwo i eksport twiordych wołokon. (Produkcja i eksport włókien łykowych). Wnieszniaja Targowlia Nr 4/1949. str. 6.

52. Majzenberg L. — Riezierwy wnutripromyszliennawo nakaplenja. (Rezerwy akumulacji wewnątrz przemysłu). Planowoje Chaziajstwo Nr 1/1949. str. 17.

53. Małyj I. — O niekatorych waprośach mietodologii ekonomiczieskich indiksow. (O pewnych zagadnieniach metodologii wskaźników gospodarczych). Waprosy Ekonomiki Nr 5/1949. str. 15.

54. Menżinskij E. — Wnieszniaja targowlia stran Zapadnoj Jewropy. (Handel zagraniczny krajów Europy Zachodniej). Wnieszniaja Targowlia Nr 4/1949. str. 8.

55. Menżinskij E. — Sowriemiennoje sostojanie mieżdunarodnoj targowli. (Stan obecny handlu międzynarodowego). Wnieszniaja Targowlia Nr 5/1949. str. 6.

56. Michajłow F. — Wnieszniaja Targowlia Norwegii. (Handel zagraniczny Norwegii). Wnieszniaja Targowlia Nr 2/1949. str. 6.

57. Mitrofanow W. — Anglijskaja eliektropromyszliennost i posliewojennyj eksport eliekrooborudowanja. (Angielski przemysł elektryczny i powojenny eksport urządzeń elektrycznych). Wnieszniaja Targowlia Nr 1/1949. str. 6.

58. Moskwin W. — Snieżenie raznicznych cien i padjom blagosostojanja sowietskawo naroda. (Obniżka cen detalicznych i podniesienie dobrobytu narodu radzieckiego). Bolszewik Nr 6/1949. str. 12.

59. Mstisławskij P. — Niekatoryje waprosy efektiwnosti kapitaloženij w sowietskomo chaziajstwie. (Niektóre zagadnienia efektywności inwestycji w gospodarce radzieckiej). art. dys-

kusyjny. Waprosy Ekonomiki Nr 6/1949. str. 25.

60. Naumienko P. — Za wsiemiernoje uwieliczenije dobyczy i uluczszienja kaczestwa ughia. (O możliwie największe wydobycie węgla i polepszenie jakości węgla). Planowoje Chaziajstwo Nr 1/1949. str. 11.

61. Nikołajew A. — Uprostit uczoł w padsobnych chaziajstwach biudżetnych uczieńdienij. (Uprościć rachunkowość w gospodarce pomocniczych organów budżetowych). Buchgałtierskij Uczot Nr 5/1949. str. 4.

62. N. W. — Rynok liesnych i ciellulozno-bumażnych tawarow w 1948 g. (Rynek towarów drzewnych i celulozowo-papierniczych w 1948 r.). Wnieszniaja Targowlia Nr 3/1949. str. 3.

63. Obolienskij N. — Niekatoryje waprosy biudżetnawo riegulirowanja. (Pewne zagadnienia normowania budżetu). Sowietiskije Finansy Nr 9/1949. str. 6.

64. Pantielejew P. — Sielskochaziajstwiennij nałog — ważnaja chaziajstwiennopolityczieskaja kampanja. (Podatek rolny — ważna gospodarczo-polityczna kampania). Sowietiskije Finansy Nr 8/1949. str. 4.

65. Paszuchin W. — Dwuchletnij plan wozstanowljenja i razwitja mirnoj ekonomiki sowietskaj zony okkupacji Giermanii. (Plan dwuletni odbudowy i rozwoju gospodarki pokojowej w radzieckiej strefie okupacji Niemiec). Wnieszniaja Targowlia Nr 5/1949. str. 7.

66. Pawlinkow W. — Zadaczi sowietskaj targowli w usłowjach nowawo padjoma narodnawo chaziajstwa. (Zadania handlu radzieckiego w warunkach nowego podniesienia się gospodarki narodowej). Planowoje Chaziajstwo Nr 3/1949. str. 17.

67. Płotnikow K. — Narodnochaziajstwiennoe znaczenije snieżienja cien na tawary masowawo potrieblienja. (Ogólnonarodowe znaczenie obniżki cen na towary codziennego użytku). Sowietiskije Finansy Nr 3/1949. str. 6.

68. Podsiwialienko P. — Za usiljenje finansowawo kantrolia w stroitielstwie. (O wzmocnienie kontroli finansowej w budownictwie). Sowietiskije Finansy Nr 3/1949. str. 4.

69. Poliakow P. — Abaracziwajemost abarotnych sriedstw i puti jewo uskorienja. (Obracalność środków obrotowych i drogi jej przyspieszenia). Sowietiskije Finansy Nr 2/1949. str. 5.

70. Poliakowa S. — Barba Anglii i S. Szt. Am. na rynkie tiekstilnych tawarow. (Walka Anglii i St. Zjedn. Am. na rynku towarów

łókienniczych). Wnieszniaja Targowlia Nr 1/1949. str. 4.

71. Rubinsztejn M. — Kapitalistyczieskije monopoli S. Szt. Am. — podżigatieli nowoj wajny. Kapitalistyczne monopole St. Zjedn. Am. — odżegacze nowej wojny). Planbwoje Chaziajstwo Nr 3/1949. str. 18.

72. Rudienko G. — Chaziajstwiennyje uspiewi i razwitje wnieszniej targowli Wiengrij. Sukcesy gospodarcze i rozwój handlu zagranicznego Węgier). Wnieszniaja Targowlia Nr 1/1949. str. 6.

73. Safronow A. — Gosudarstwiennyj biudiet Rassijskoj Fiedieracij na 1949 god. (Budżet państwowy Federacji Rosyjskiej na 1949 r.). Sowietiskije Finansy Nr 6/1949. str. 8.

74. Sandler G., Szepilow M. — Obiezpieczit inansirowanie bolszewickoj programmy padoma żywotnowodstwa. (Zapewnić finansowanie bolszewickiego programu podniesienia hodowli bydła). Sowietiskije Finansy Nr 8/1949. str. 3.

75. Segal J. — Strany Beneliuksa i „plan Marszała“. (Kraje Beneluksu i „plan Marshalla“). Wnieszniaja Targowlia Nr 1/1949. str. 6.

76. Segal N. M. — O niekatorych tiendienjach w razwitii sielskawo chaziajstwa S. Szt. Am. i pałażenje fiermierstwa. (O niektórych łożeniach w rozwoju gospodarstw rolnych St. Zjedn. Am. i położenie fermerów). Izwiestja Akadiemii Nauk Nr 1/1949. str. 10.

77. Sławnyj I. — Waprosy planirowanija dienieżnawo obraszczienija w SSSR. (Zagadnienia planowania i obiegu pieniężnego w ZSRR). Diengi i Kriedit Nr 1/1949. str. 6.

78. Smirnow W. — Sokraszczenje wnieszniej targowli S. Szt. Am. (Skurczenie handlu zagranicznego St. Zjedn. Am.). Wnieszniaja Targowlia Nr 7/1949. str. 7.

79. Sokołow A., Filipow F. — Ekonomika i wnieszniaja targowlia Czechosłowakii. (Gospodarka i handel zagraniczny Czechosłowacji). Wnieszniaja Targowlia Nr 3/1949. str. 7.

80. Sołodkin R. — Wnieszniaja targowlia Anglii w usłowjach „plana Marszała“. (Handel zagraniczny Anglii w warunkach planu Marshalla). Wnieszniaja Targowlia Nr 9/1949. str. 6.

81. Sudnicin I. — Miechanizacja liesnoj promyszliennosti. (Mechanizacja przemysłu drzewnego). Planowoje Chaziajstwo Nr 3/1949. str. 8.

82. Szerszeniew E. — Promyszliennost Zapadnoj Giermanii. (Przemysł Niemiec Zachod-

nich). Wnieszniaja Targowlia Nr 2/1949. str. 7.

83. Sztilman P. — Ekspansja S. Szt. Am. na międunarodnom chliebnom rynkie. (Ekspansja St. Zjedn. Am. na międzynarodowym rynku zbożowym). Wnieszniaja Targowlia Nr 8/1949. str. 9.

84. Wajwancew P. — Barba za uskorienje abarota sriedstw i razwitje chozrasczota. (Walka o przyspieszenie obrotu środków i rozwój rozrachunku gospodarczego). Waprosy Ekonomiki Nr 7/1949. str. 9.

85. Wincer J. — O roli zolota poslie wtaroj mirawoj wajny. (O roli złota po drugiej wojnie światowej). Diengi i Kriedit Nr 1/1949. str. 7.

86. Winogradow K. — Po powodu kalkulirowanija projektno-izyskatielnych rabot. (O kalkulowaniu prac projektowo-badawczych). Buchgaltierskij Uczot Nr 8/1949. str. 4.

87. Wołodarskij L. — Gasudarstwiennaja statistika nowoj tiechniki. (Statystyka państwowa nowej techniki). Planowoje Chaziajstwo Nr 3/1949. str. 10.

88. Worobjewa A. — Wsiemierno razwiwat chozrasczot wnutri priedprijatja. (Ze wszechmiar rozwijać rozrachunek gospodarczy wewnątrz przedsiębiorstwa). Waprosy Ekonomiki Nr 7/1949. str. 13.

89. Zalcman L. — Niekatoryje waprosy ekonomiki i organizacii żywotnowodstwa. (Niektóre zagadnienia ekonomiki i organizacji hodowli bydła). Socialistischeskoje Sielskoje Chaziajstwo Nr 7/1949. str. 8.

90. Zawieliew G. — Mirowoj rynek stankow poslie wajny. (Światowy powojenny rynek obrabiarek). Wnieszniaja Targowlia Nr 2/1949. str. 5.

91. Zotow M. — Prawilno sostawliat i strogo wypalnat kassowij plan. (Właściwie sporządzać i ściśle wykonywać plan kasowy). Diengi i Kriedit Nr 1/1949. str. 7.

92. Zwieriew A. — Gosudarstwiennyj biudiet czetwiortawo goda posliewajennoj stalin-skoj piatilietki. (Budżet Państwa czwartego roku powojennej stalinowskiej pięciolatki). Planowoje Chaziajstwo Nr 2/1949. str. 21.

93. Zwieriew A. — Gosudarstwiennyj biudiet na 1949 god i zadaczi finansowych organow. (Budżet państwowy na rok 1949 i zadania organów finansowych). Sowietiskije Finansy Nr 3/1949. str. 8.

ARTYKUŁY REDAKCYJNE

1. **Analiz atczptnosti — diejstwiennoje arudje barby za dalniejszeje uluczszenie ekonomiczieskoj raboty priedpriatij.** (Analiza sprawozdawczości — skuteczne narzędzie walki o dalsze polepszenie działalności gospodarczej przedsiębiorstwa). Buchgałtierskij Uczot Nr 4/1949. str. 5.

2. **Biudżiet czetwiortawo goda posliewajennoj piatilietki.** (Budżet czwartego roku powojennej pięciolatki). Buchgałtierskij Uczot Nr 3/1949. str. 5.

3. **Bolszewickoje planirowanje — moszcznyj ryczag nieukłonnawo padjoma narodnawo chaziajstwa SSSR.** (Bolszewickie planowanie to potężna dźwignia nieprzerwanego podnoszenia się gospodarki narodowej ZSRR). Planowoje Chaziajstwo Nr 2/1949. str. 14.

4. **Cientralnaja zadacza w razwitii sielskawo chaziajstwa.** (Kluczowe zadanie w rozwoju gospodarki rolnej). Bolszewik Nr 9/1949. str. 8.

5. **Czetwiortyj gosudarstwiennyj zajom wozstanowljenja i razwitja narodnawo chaziajstwa SSSR.** (Czwarta państwowa pożyczka odbudowy i rozwoju gospodarki narodowej ZSRR). Sowietskije Finansy Nr 5/1949. str. 4.

6. **Gosudarstwiennoe strachowanje — waźniejszij uczastok finansowoj raboty.** (Ubezpieczenie państwowe — najważniejszym odcinkiem działalności finansowej). Sowietskije Finansy Nr 6/1949. str. 5.

7. **Gławnaja zadaczia socialisticzeskawo strojenja w dieriewnie.** (Główne zadanie budownictwa socjalistycznego na wsi). Socj. Sielskoje Chaziajstwo Nr 3/1949. str. 4.

8. **Naucznyje dostiżienja — na służbu padjoma sielskawo chaziajstwa.** (Osiągnięcia naukowe powinny służyć podniesieniu gospodarki rolnej). Socialisticzeskoje Sielskoje Chaziajstwo Nr 9/1949. str. 5.

9. **O dalniejszij padjom proizwoditielnosti truda w kołchozach.** (O dalsze podnoszenie wydajności pracy w kołchozach). Socialisticzeskoje Sielskoje Chaziajstwo Nr 4/1949. str. 5.

10. **O podgatkowkie kadrow buchgałtierow — ekonomistow wyższoj kwalifikacii.** (Przygotowanie kadr buchalterów - ekonomistów o wyższych kwalifikacjach). Buchgałtierskij Uczot Nr 8/1949. str. 3.

11. **Oswobodit bolsze abarotnych sriedstw dlia socialisticzeskawo gosudarstwa.** (Wyzwolić więcej środków obrotowych dla państwa socjalistycznego). Sowietskije Finansy Nr 2/1949. str. 5.

12. **Planomierno wypalnat plan gosudarstwiennyh dochodow.** (Należyście wykonywać plan dochodów państwa). Sowietskije Finansy Nr 4/1949. str. 4.

13. **Powyszit urowień ekonomiczieskoj raboty finansowych organow.** (Podnieść poziom działalności gospodarczej organów finansowych). Sowietskije Finansy Nr 8/1949. str. 5.

14. **Sielskoje Chaziajstwo SSSR na nowom moszcznom padjomie.** (Gospodarka rolna ZSRR w nowym potężnym rozkwicie). Socialisticzeskoje Sielskoje Chaziajstwo Nr 2/1949. str. 4.

15. **Tworcieskoje sodrużiestwo nauki i proizwodstwa.** (Twórcza przyjaźń nauki i produkcji). Wiestnik Akadiemii Nauk SSSR. Nr 6/1949. str. 11.

16. **Uczot žiwotnowodstwa na urowień nowych zadacz.** (Doprowadzenie hodowli bydła do poziomu nowych zadań). Buchgałtierskij Uczot Nr 5/1949. str. 5.

17. **Waźniejszaja chaziajstwiennopoliticzeskaja zadaczia.** (Najważniejsze zadanie gospodarczo-polityczne). Socj. Sielskoje Chaziajstwo Nr 7/1949. str. 5.

18. **Wsiemiernoje razwitje žiwotnowodstwa — cientralnaja zadaczia w razwitii sielskawo chaziajstwa.** (Jak największy rozwój hodowli bydła — kluczowym zadaniem rozwoju gospodarki rolnej). Socj. Sielskoje Chaziajstwo Nr 5/1949. str. 6.

19. **Zadaczi finansowych organow po sostawljeniju projekta gosudarstwiennawo biudżieta na 1950 god.** (Zadania organów finansowych przy sporządzeniu projektu budżetu państwowego na 1950 r.). Sowietskije Finansy Nr 9/1949. str. 4.

20. **Znamienatielnyje itogi trietjawo goda posliewajennoj piatilietki.** (Znamienne wyniki trzeciego roku powojennej pięciolatki). Bolszewik Nr 2/1949. str. 8.

Doniosła inicjatywa pracowników Oddziału Katowickiego N.B.P.

Podczas drukowania numeru otrzymaliśmy w ostatniej chwili informacje o podjętych przez Oddziały NBP uchwałach mających na celu należyte uczczenie 70 rocznicy urodzin Generalissimusa J. Stalina.

Na szczególną uwagę zasługuje uchwała pracowników Oddziału Katowickiego NBP, którzy postanowili m. in. zapoznać się szczegółowo z zasadami przyspieszenia obiegu środków obrotowych, zgłębić te zasady zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej, współdziałając w tym zakresie z jednostkami kontrolowanymi. Kontynuując tę akcję przez cały rok, pracownicy Oddziału Katowickiego dążyć będą do przyspieszenia obiegu środków obrotowych, w których Oddział pośredniczy, przynajmniej o 10%.

Bliższe szczegóły o podjętej przez pracowników Oddziału Katowickiego inicjatywie podamy w następnym numerze „Wiadomości NBP“. Wyrażamy jednocześnie przekonanie, że w ślad za Oddziałem Katowickim pójść inne Oddziały Banku, rozwijając i pogłębiając na odcinku bankowym akcję przyspieszenia obiegu środków obrotowych.